

Muistan vielä sen päivän

Larp muistelutyön menetelmänä

Kerttu Lehto

Ohjaaja: Maunu Häyrynen

Kerttu Lehto
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen
laitos
Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen
koulutusohjelma
Maisemantutkimus
Toukokuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TIIVISTELMÄ

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/

Humanistinen tiedekunta

LEHTO, KERTTU: Muistan vielä sen päivän. Larp muistelutyön menetelmänä.

Pro Gradu -tutkielma, 94s., 6 liites.

Maisemantutkimus

Toukokuu 2019

22.10.2018 Kotikunnaan palvelutalossa palattiin vuoteen 1958. Munkit tuoksuivat ala-aulassa, ylhäältä kantautui 50-luvun iskelmiä elävän orkesterin esittämänä ja kellohameiden helmat hulmusivat. Lattia oli täynnä senioreita, joiden posket hehkuivat ja silmät kimmelsivät. Kyse oli *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeen kohokohdasta, senioriryhmän omiin muistoihin perustuvasta larpista, eli liveroolipelistä.

Tässä työssä tutkin larpin soveltuvuutta muistelutyön menetelmäksi. Muistelutyö on ohjattua tai fasilitoitua muistelua, joka tähtää muistelijoiden hyvinvoinnin lisäämiseen, osallistamiseen ja omaehtoisen kulttuurin tukemiseen. Muistelutyötä tehdään usein palvelutaloissa ja sen yleisin kohderyhmä ovat ikäihmiset ja muistisairaat henkilöt. Muistelutyön tukena voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, kuten vanhoja runoja, valokuvia, lastenlauluja tai taidelähtöisiä menetelmiä. Larp on toimintaa, joka sijoittuu pelin, leikin, teatterin ja kertomuksen välimaastoon. Se on taidemuoto, jonka subjektina on kokija. Larpissa luodaan illuusio toisenlaisesta todellisuudesta ja pelaajat elävät hetken roolihahmonaan. Menetelmänä larp on immerstiivinen, mukaansa tempaava ja kokonaisvaltainen. *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeessa sovellettiin larppia muistelutyön menetelmäksi ensimmäistä kertaa.

Tämän tutkimuksen tilaaja on Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry, ja kohderyhmä palvelutalo Kotikunnaan päiväpaikka Villan maanantairyhmäläiset. Maanantairyhmän jäsenillä on kaikilla jokin muistisairaus. Tästä syystä olen kiinnittänyt tässä tutkimuksessa erityishuomiota eettisyyteen. Käyttämiäni menetelmiä ovat muistitietotutkimusta muistuttavat kerronnalliset ryhmähaastattelut, osallistuva havainnointi, palautekyselyt sekä teemoittain analysointi. Keräämäni aineiston perusteella olen vastannut neljään alaturkimuskysymykseen, ja vastauksia jatkoanalysoimalla päätutkimuskysymykseen: Soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi? Miksi?

Tästä tutkimuksesta selvisi, että larp sopii muistelutyön menetelmäksi. Se vaatii kuitenkin ohjaajaltaan spesifiä ammattitaitoa, vie aikaa enemmän kuin perinteiset muistelutyön menetelmät ja pureutuu hyvin syvälle muistoihin. Onnistuessaan se on antoisaa ja lisää osallistujiensa koettua hyvinvointia, voimauttaa, eheyttää minäkuvaa, lisää yhteisöllisyyttä ja innostaa. Tutkimuksen myötä nousi esiin muutamia jatkotutkimuksen ja -kehityksen tarpeita, joista akuuteimpana molempia hyödyttävä muistelutyön ja muistitietotutkimuksen yhdistäminen.

Asiasanat: liveroolipelit, muistelutyömenetelmä, menetelmät, muistitieto, vanhustyö, hyvinvointi

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 MUISTELUTYÖ	5
2.1 Muistelutyö ja muistitietotutkimus	7
2.2 Muistelutyön ja muistitietotutkimuksen rajoilla: katsaus kentälle	10
2.3 Koettu hyvinvointi ja luova muistelutyö	14
3 LARP	16
3.1 Larpin lyhyt historia	20
3.2 Larp tänään: katsaus kentälle	22
4 TUTKIMUSKOHDDE: <i>MUISTATKO VIELÄ SEN PÄIVÄN</i>	27
4.1 Tutkimuskysymys	27
4.2 <i>Muistatko vielä sen päivän</i>	29
4.2.1 Yhteistyökumppanit	30
4.2.2 Kohderyhmä	31
4.3 Tilaaja: Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry.	33
4.4 Tutkimuksen etiikka	34
5 TAPAUSTUTKIMUKSEN METODIT JA VAIHEET	37
5.1 Kerronnalliset ryhmähaastattelut	38
5.2 Osallistuva havainnointi ja tutkimuspäiväkirja	41
5.3 Palautekyselyt	42
5.4 Tulosten analysointi teemoittain	44
6 ALATUTKIMUSKYSYMYKSET	44
6.1 Jaetun nuoruusmuiston etsintä	45
6.2 Suhtautuminen larppiin	49
6.3 Muistelun monet tasot	59
6.4 Vaikutukset koettuun hyvinvointiin	66
7 LARPIN SOVELTUVUUS MUISTELUTYÖN MENETELMÄKSI	75
8 LOPUKSI	80
LÄHTEET	84
KIRJALLISUUS:	88
LIITTEET	95

1 JOHDANTO

Suomen ikääntyvä väestö on ollut viime aikoina esillä mediassa ikävästä syystä. On käynyt ilmi, että monissa eri palvelutaloissa asiakkaat ovat saaneet ala-arvoista kohtelua, henkilökunta on ylityöllistettyä ja työskentely- ja asumisolot ovat epäinhimilliset. Pahoinvointi lisääntyy ja arki on hektistä ja kiireistä. Aktiviteetit ovat hyvänäkin päivänä hernepussin heittelyä vihreäseinäisessä salissa ja saman seinän tuijottamista. Monilla asiakkailla ei ole edes omaisia, jotka kävisivät vierailulla. (esim. Leiwo 2019; Palomaa 2019; Malinen & STT 2019.) Epäkohtiin ja väärinkäytöksiin tulee tietysti puuttua. Median maalaamassa senioripalvelujen kuvassa on kuitenkin vain yksi puoli totuudesta: On olemassa paljon palvelutaloja, joissa ihmiset voivat hyvin. Lisäksi erittäin suuri osa senioripalveluiden käyttäjistä asuu kotona. Se, että on löytynyt palvelutaloja, joissa tapahtuu väärinkäytöksiä, ei tarkoita, että koko senioriväestö voisi huonosti. On kuitenkin totta, että ikääntyvä väestö kasvaa ja sen myötä kasvaa myös tarve uudentlaisille innovaatioille ja menetelmille, jotka edesauttavat ja takaavat ikääntyvän väestön hyvinvointia.

Eräs ikääntyvien ihmisten hyvinvointia lisäävä toiminnanmuoto on Muistelutyö (Liikanen 2011, 29; Hakonen 2003, 130). Muistelutyö on ohjattua tai fasilitoitua, tavoitteellista, pitkäjänteistä ja asiakaslähtöistä muistelua (Hakonen 2003, 130). Muistelutyötä tehdään usein ryhmissä ja sen myötä voi tutustua uusiin ihmisiin, sekä kuvien ja esineiden avulla voimaannuttaa ja vahvistaa omaa identiteettiä. Se sopii kaikille ikäihmisille, kunhan se räätälöidään yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. (Hakonen 2003, 132.) Muistelutyö tähtää osallistumiseen, luovuuden kannustamiseen ja omaehtoiseen kulttuuritoimintaan (Liikanen 2011, 29), ja siinä pyritään keskittymään positiivisiin ja iloiseihin muistoihin (Hakonen 2003, 134).

Vaikka muistelutyötä voi tehdä myös ilman erityisiä luovia toimintoja, käytännössä palvelutaloissa muistelutyön tukena käytetään usein taidelähtöisiä menetelmiä. Taidelähtöisiä menetelmiä käytettäessä on kuitenkin muistettava, että kaikki ei sovi kaikille. Toiminnan hyödyllisyyden kannalta on tärkeää, että sen muoto on tekijälleen mieluisa, ja että tekeminen on sekä haasteellista että omia totuttuja rajoja rikkovaa.

(Malmivirta 2017, 55.) Hohenthal-Antin (2006, 15-16.) ennusti jo yli kymmenen vuotta sitten, että suuret ikäluokat, eli uudet senioripalvelujen käyttäjät, haluavat näyttää kulttuurisen voimansa oman aktiviteettinsa kautta ja ottaa ohjat omiin käsiinsä: tehdä itse taidetta ja kulttuuria omista lähtökohdistaan ja olla oman taiteensa herroja. Ikäihmiset eivät enää halua vain olla taiteen tai kulttuurin kuluttajia, vaan tuottaa sitä itse. Esimerkiksi senioreista muodostuva CS:GO -joukkue Grey gunners (2019) sanoo itsestään: se, että olemme isovanhempia, ei tarkoita että ruokkisimme puluja tai keräisimme kuponkeja. He kertovat tavoittelevansa digitaalisen pelaamisen seniorivaltiaiden paikkaa ja lohkaisevat vitsin: ”we will finish you” (Kuva 1). Grey gunners- joukkuelaiset ovat löytäneet oman juttunsa ja ovat samalla rohkea esimerkki siitä, miten Hohenthal-Antinin (2006, 15) ennustama senioritoiminnan monipuolistuminen tapahtuu tällä hetkellä.

Kuva 1: Grey Gunners will Finnish you! Grey gunners 2019.

Samaan aikaan pelit tekevät tuloaan myös taiteen kentälle. Pelin ja taiteen raja on häilyvämpi kuin koskaan aikaisemmin. Läänintaiteilijaksi on vihdoin valittu pelisuunnittelija (Sillanpää 2019) ja pelit saavat enenevässä määrin myös taiteilija-apurahoja. Myös larpit ovat alkaneet saada tunnustusta taidemuotona taideapurahojen muodossa (ks. esim. Koneen Säätio 2015; Vihan itkuvirsi 2018; Suomen Kulttuurirahasto 2018, Suomen Kulttuurirahasto 2019). Sana larp on alun perin lyhenne sanoista Live Action Role Play, vaikka sitä käytetäänkin nykyään ihan itsekseen (Nordic

larp 2015). Larppaamiselle on ehdotettu suomenkielisiä versioita, kuten live-roolipeli, pukuroolipeli, henkilöroolipeli, näytelmäroolipeli ja elopeli, mutta larppaajat itse käyttävät anglismia larp, ja se on vakiintunut myös larppaamista käsittelevässä kirjallisuudessa. (Mikkola & Rantanen 2007,5; Leppälahti 2009, 25). Toimintana larp sijoittuu kertomuksen, pelin ja taiteen väliin. Larpeissa voidaan käsitellä mitä vain aiheita ja teemoja, mutta ne käsitellään roolihahmossa, eli jonkun muun ajatus- ja tunnemaailman kautta. Larpissa olet pelin ajan joku muu (roolihahmosi) ja jokainen pelaaja saa keskittyä oman pelihahmonsa tarinaan. Taidemuotona se on osallistavampi ja kokemuksellisempi kuin mikään muu: sen subjektina on kokija (Lehto 2016, 8). Se poikkeaa totutuista taidelähtöisistä menetelmistä pelillisyydellään sekä intensiivisyydellään ja vaatii pelaajiltaan rohkeutta ja heittäytymiskykyä. Larppien pelaajakunta koostuu keskimäärin nuorista aikuisista ja senioreita nähdään larpeissa vain harvoin (Larp census 2014). On kuitenkin olemassa myös larppaavia senioreita.

Luovassa muistelutyössä työstetään muistot taiteeksi. Se on taidelähtöistä, elämyksellistä, toiminnallista ja yhteisöllistä. (Muistojen talo 2019.) Taidelähtöisenä menetelmänä larp muistuttaa teatteria. Teatteria menetelmänä käyttäneissä projekteissa muistelutyön on todettu lisänneen muistihäiriöisten keskittymistä ja sosiaalisuutta merkittävästi ja vähentäneen yksinäisyyden tunnetta (Hohenthal-Antin 2006, 102). Larp on kuitenkin teatteriakin elämyksellisempi menetelmä: Siinä tavoitteena on hetkellisesti muuttua roolihahmoksi, eikä vain näytellä sitä. Larpissa hahmon kokemat tunteet, ajatukset ja hetket muuttuvat pelaajan kokemuksiksi. Se luo illuusion, johon pelaaja voi sukeltaa. Saarikosken (2009, 285) mukaan pelit ja leikit ovat kautta historian olleet yhteisön omaa kulttuuria ja identiteettiä vahvistavia tekijöitä. Mutta voiko elävien ihmisten muistojen pohjalta tehdä larpin niin, että muistelutyön hyvinvointitavoitteet edelleen täyttyvät? Voiko larp olla uusi ja erilainen taidemuoto senioritoimintaan? Tässä tutkimuksessa pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen:

-Soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi? Miksi?

Tämä tutkimus on luonteeltaan tapaustutkimus (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Tutkimani tapaus on pilottihanke *Muistatko vielä sen päivän*, jossa testattiin larppia menetelmänä muistelutyössä. *Muistatko vielä sen päivän*- hankkeen tavoitteena oli larp-

menetelmän avulla viedä muistelu pidemmälle kuin muistelutyössä tavallisesti: Muistaa paikkojen ja näköön perustuvien muistojen lisäksi tuoksu-, maku-, ääni ja tuntoaistimusmaisemia. Larpin keinoin rakensimme uudestaan senioriryhmän jakaman muistojen maiseman pietteillä ja yksityiskohdat huomioon ottaen. Tutkimuksen kohderyhmää olivat muistisairaat seniorit ja siksi kiinnitän koko työssä erityistä huomiota eettiseen pohdintaan. Valitsemiani tutkimusmenetelmiä ovat kerronnalliset ryhmähaastattelut, osallistuva havainnointi, kyselyt ja teema-analyysi.

Tällä työllä on kaksi lähtökohtaa: Ensimmäkin on tärkeää, että tämä tutkimus on hyödyllinen ja tarjoaa käytettävää tietoa tilaajalleen, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:lle. EKL ry:ssä ollaan kiinnostuneista uudenlaisista menetelmistä ja toiminnanmuodoista, joilla voidaan edistää heidän jäsenistönsä hyvinvointia. Työn toisen lähtökohdan tarjoaa Larp, jonka asiantuntija olen ja johon suhtaudun suurella intohimolla. Osallistuin larppiin ensimmäistä kertaa 13 vuotta sitten, olen tutkinut larppia ja sen menetelmällisiä mahdollisuuksia viisi vuotta ja ollut larp-yrittäjänä kaksi vuotta. Elän unelmaani larppeja tutkimalla, siihen pohjaavia menetelmiä kehittämällä ja parantamalla maailmaa peli kerrallaan.

Tämän työn rakenne on seuraavanlainen: luvuissa 2 ja 3 esittelen tutkimuksen kannalta olennaista tietoperustaa. Kiinnitän erityistä huomiota muistelutyön ja larpin käsitteisiin ja siihen, mitä tarkoitan niillä tässä työssä. Luvussa 4 esittelen tutkimuskysymyksen, tutkimuskohteen ja tilaajan. Luvussa 4 olen lisäksi omistanut kokonaisen alaluvun tämän työn eettiselle pohdinnalle. Luvussa 5 kerron valitsemistani menetelmistä ja miten toteutin aineistonkeruun. Kerron myös, millaiset aineistot onnistuin keräämään. Luvussa 6 tutkin aineistoa kunkin alatutkimuskysymyksen kautta niin, että jokaisen alaluvun rakenne on hankkeen mukaan kronologinen ja eri aineistot keskustelevat keskenään. Luvussa 7 vastaan päätutkimuskysymyksen aineiston ja luvun 6 analyysin perusteella. Luvussa 8 vedän yhteen tutkimuksen tulokset ja pohdin niiden merkitystä sekä esiin nousseita lisätutkimuksen tarpeita.

2 MUISTELUTYÖ

Muistaminen on unohduksen, eli muistamatta jäämisen tai muistamattomuuden takia jättämisen (jotain jonnekin) vastakohta: muisto on muistissa olevaa tai sieltä mieleen palautuvaa. Se on myös vaikenemisen vastakohta: muistaminen tarkoittaa jonkun tai jonkin muiston kunnioittamista. (Fingerroos 2010, 11.) Se on kommunikointia mielikuvien, sanojen, kirjoitettujen tekstien ja menneisyydestä kertovien esineiden välillä (Fingerroos & Peltonen 2006, 8). Muistelu puolestaan on prosessi: muistellessa henkilö ponnistelee muistaakseen. Muistelu voi tarkoittaa myös menneiden asioiden ja tapahtumien kertaamista joko itsekseen tai muille jakaen. Useimmin muistelu tapahtuu arkipäiväisissä tilanteissa: kaupassa, kun kauppalista unohtui kotiin tai työpäivästä puolisolalle kertoessa. Muistelu voi olla sekä yksilöllistä että yhteisöllistä toimintaa. (Hakonen 2003, 130.)

Muistelutyö on hyvinvoinnin lisäämiseen tähtävä, ohjattua tai fasilitoitua, tavoitteellista, pitkäjänteistä ja asiakaslähtöistä muistelua (Hakonen 2003, 130). Muistelutyön avulla käydään läpi koko ihmiselämän kirjoa ja eheytetään mennyttä elämää (Liikanen 2011, 29). Se perustuu ajatukseen, että jokaisen elämäntarina on ainutlaatuinen (Hakonen 2003, 130). Muistelu jäsentää paikkaamme maailmassa. Se on vuorovaikutuksen väline: muistellessa jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189-190.)

Muistelutyötä tehdään pääasiassa ikäihmisten ja muistisairaiden henkilöiden kanssa. (Liikanen 2011, 29.) Kun muistisairaana asiakkaan sosiaalinen todellisuus ja arki esimerkiksi laitoshoidon aikana kapeutuu, konkreettisten muistojen ja eletystä elämästä kiinni pitämisen tarve korostuvat. Hoivatyössä muistelu voi unohtua ja arkimuistelukin tuntua keinotekoiselta, kun asiakkaan elämänhistoriaa tai taustaa ei tunneta, tai osata käyttää voimavarana. (Suomi 2003, 127.) Hakosen mukaan muistelun tarvetta on helpompi ymmärtää, jos huomioimme kodin, tilan ja paikan osana ihmisen minuutta. palvelutaloissa asuvat ihmiset kaipaavat entistä kotiaan, asuinympäristöään, rakkaita ihmisiä ja niitä päiviä, jolloin he ymmärsivät ympäristöään ja itseään. Monet kokevat muutosten jopa uhkaavan itsemääräämisoikeuttaan. (Hakonen 2003, 130.) Marinin (2003, 30) mukaan paikka ja sen kokeminen perustuvat siihen, että kokemustemme ja

tuntemuksiemme välityksellä assosioimme paikat tunteisiin. Tutussa paikassa on rakkautta ja lämpöä, elämänmakuisia muistoja ja turvallista. Hänen mukaansa tuttua tilaa ja paikkaa voi myös kuljettaa mukanaan: esineet, valokuvat ja muistot kantavat merkityksellisiä tiloja ja ympäristöä sinne, minne ihminen liikkuu.

Muistelutyö vastaa tähän muistelun tarpeeseen ja tarttuu Marinin kuvailemiin mukana kulkeviin muistoihin. Muistelutyö on muistelulle varattu, ohjattu tilanne, jossa voi samalla tutustua muihin ihmisiin, sekä kuvien ja esineiden avulla voimaannuttaa ja vahvistaa omaa identiteettiä. Muistelutyö sopii kaikille ikäihmisille, kunhan se räätälöidään yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. (Hakonen 2003, 132.) Se on turvallinen vuorovaikutustilanne, jossa jokainen osallistuja saa kokea tulleeensa kuulluksi ja osalliseksi. Samalla se on tutustumista ja välittämistä. (Vanhustyön keskusliitto 2019c.) Tarinoiva ja itsestään kertova asiakas on myös henkilökunnalle tutumpi. Lisäksi kertomalla ja kuulluksi tulemalla yksinäisyyden tunne vähenee. (Hakonen 2003, 130-131.) Muisteluhetki voidaan toteuttaa hoitoyhteisössä yhdessä henkilökunnan ja asiakkaiden kanssa. Tämä luo tasa-arvoiset ja leppoiset puitteet tulevalle kanssakäymiselle ja lisää kiinnostusta toista ihmistä kohtaan. (Vanhustyön keskusliitto 2019a.)

Muistelutilanteessa kaikki muistelijat ovat tasaveroisia keskenään. Kenenkään muistot eivät ole tärkeämpiä kuin jonkun toisen. Niinpä muistelutyötä ohjaa tai fasilitoi usein joku ulkopuolinen henkilö, kuten taiteilija, toiminnanohjaaja, toimintaterapeutti tai vapaaehtoistyöntekijä (Liikanen 2011, 30). Ohjaajan tai fasilitaattorin tulee osata luoda ilmapiiristä myönteinen, innostava ja sopivan kevyt. Ohjaajalla tulee olla huumorintajua ja kykyä nauraa myös itselleen. Hänen vastuullaan on, että jokainen paikalla oleva tuntee itsensä tarpeelliseksi. Hän organisoii ja koordinoi, hankkii virike- tai työpajamateriaalit, ja luo muisteluhetken lähtötunnelman. (Vanhustyön keskusliitto 2019c.)

Muistelutyössä pyritään keskittymään positiivisiin muistoihin, sillä liian raskaat muistot jäävät helposti pyörimään muistelijoiden mieleen ja alkavat ahdistaa. Ohjaajan on siis syytä varoa negatiivisia muistoja ja pyrkiä tarvittaessa ohjailemaan keskustelua

turvallisiin aiheisiin. Tämän takia muistelutyön yhteydessä saatetaan esimerkiksi laulaa vanhoja lastenlauluja tai lausua runoja, jotka moni osaa ulkoa vielä vanhanakin. (Hakonen 2003, 134.) Toisaalta hyviin muistoihin ja hyvään oloon päästään joskus käsiksi vain muistamalla ensin ikäviä asioita. Muistelutyöhön kuuluvat olennaisesti kaikenlaiset tunteet ja ohjaajan keskeisiin tehtäviin kuuluu, ettei ahdistus jää kenellekään päällimmäiseksi tunteeksi. (Vanhustyön keskusliitto 2019c.)

Koska muistelutyö tähtää osallistumiseen, luovuuden kannustamiseen ja omaehtoiseen kulttuuritoimintaan (Liikanen 2011, 29), yhdistetään se usein myös taidelähtöisiin menetelmiin. Luovuus ei katoa mihinkään iän myötä (Hohenthal-Antin 2006, 38), eikä kyky nauttia taiteesta vähene muistisairauden myötä. (Hohenthal-Antin 2006, 102.) Kognitiivista ja sosiaalista toimintaa sisältävä säännöllinen ja runsas virkistys-, vapaa-aika- ja kulttuuritoiminta ennaltaehkäisee ja jopa pienentää dementoitumisriskiä (Liikanen 2011, 21).

Erilaiset menetelmät, joilla voidaan ohjailta muistelua tekevät siitä samalla houkuttavaa, jännittävää ja kohderyhmälle räätälöityä (Hohenthal-Antin 2006, 101). Erityisesti muistihäiriöiset tai dementoituneet henkilöt vaativat erityisen huolellista muistelutyön räätälöintiä. Dementoituneella kognitiiviset toiminnot, ennen kaikkea muisti on häiriintynyt ja hänellä on vaikeuksia hahmottaa itseään ja ympäristöään. Sen sijaan tunnetasolla dementoitunut aistii herkästi. (Hakonen 2003, 132.) Tunnemuisti säilyy herkkänä myös Alzheimerin tautia sairastavalla (Hohenthal-Antin 2006, 102). Hyvä periaate on käyttää mahdollisimman monia aistikanavia hyödyksi. Tämä tukee kommunikaatiota ja aktivoi jäljellä olevia voimavaroja. (Hakonen 2003, 132.)

2.1 Muistelutyö ja muistitietotutkimus

Muistelutyö on toiminnallinen, sosiokulttuurinen menetelmä, eikä se sellaisenaan ole akateeminen tutkimusala tai akateemisen tutkimuksen muoto. Se kuitenkin muistuttaa joitain akateemisen tutkimuksen muotoja, lähestyy toisia kohderyhmältään tai tavoitteiltaan, ja toisaalta vaatii käyttäjältään tuntemusta joistain tutkimuksen kentistä. Esimerkiksi geriatria, menetelmällisyysajattelu, osallistava pedagogiikka ja

kulttuurihyvinvointi liittyvät kaikki läheisesti muistelutyöhön. Muistelutyö muistuttaa tutkimuksenaloista eniten muistitietotutkimusta. Molemmat sisältävät muistelua ja keskittyvät muisteluprosessiin. Ne keräävät heikkoa tietoa, eli sellaista tietoa ja näkökulmia menneisyydestä, jotka eivät välttämättä ole päätyneet historiankirjoihin. Ne pureutuvat inhimillisyyteen, koittavat ymmärtää toista ihmistä ja menneitä tapahtumia, sekä ovat tietoisia käsityksen rajoista ja pohdintojen peruuttamattomuudesta. Molemmat keskittyvät omakohtaisen kokemuksen jakamiseen, jota varten vastaanottajan on hiljennytävä ja kuunneltava. (Fingerroos & Peltonen 2006, 12.)

Muistitietotutkimus on syntynyt pitkälti pyrkimyksistä laajentaa erilaisia menneisyyden tulkintoja tai vallitsevia totuuksia. (Fingerroos & Haanpää 2006, 27.) Muistitieto nostaa esiin sellaisia tapahtumia ja kokemuksia, jotka viralliset dokumentit ja niihin perustuva historiantutkimus ohittavat (Salmi-Nikander 2006, 199). Se pureutuu pieniin ilmiöihin ja näkökulmaan, kuten marginaaleihin, arkeen, unohdettuihin, syrjäytettyihin, luokkiin, ryhmiin ja yhteisöihin, joiden olemassaolosta ei ehkä ole edes dokumentteja (Fingerroos 2010, 12). Muistitietoa lähteenä tai metodina käytettäessä tavoitteena on tuoda esiin muistelijoiden omat näkökulmat menneisyydestä (Fingerroos & Peltonen 2006, 9-10).

Muistitietotutkimus tulkitsee yksilön muistia ja vertaa yksilön ja yhteisön muistia keskenään. Sekä muistitietotutkimus että muistelutyö pyrkivät näkemään yksilön ajassa, tavoittamaan yksilön kokemukset ja suhteuttamaan ne omaan aikaansa.

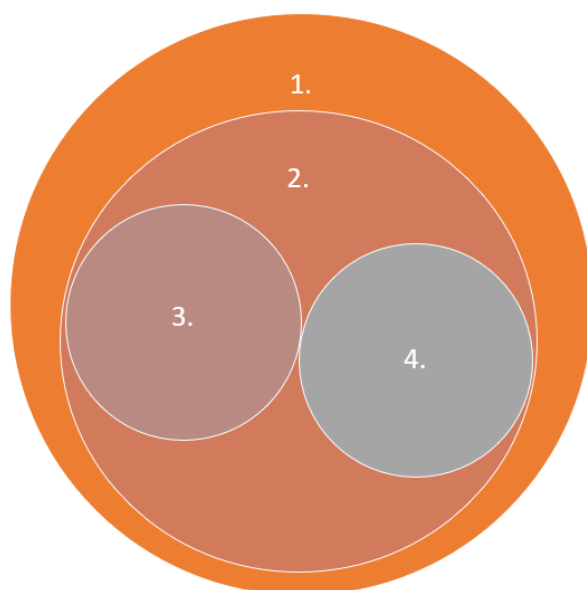
Muistitietotutkimus pyrkii tähän kontekstointiin akateemista taustaa vasten, muistelutyö puolestaan muiden muistelijoiden avulla. (Leskelä-Kärki 2004, 315.) Tärkeää on kuitenkin, ettei muistoja pakoteta historian asettamaan muottiin: jokaisen kokijan muistot ja kokemukset ovat yhtä oikeita ja tärkeitä ja ansaitsevat tulla kuulluksi. Muistitietotutkimuksessa edellytetään ennakkoluulotonta uusien lähteiden etsintää ja huomion kiinnittämistä ihmisten arkeen (Ukkonen 2006, 178).

Muistitietotutkimusta on myös mahdollista hyödyntää tutkimuksen metodina, jolloin sen avulla pyritään muodostamaan tutkimusaineistoa. Muistitietotutkimus itsessään sisältää kuitenkin paljon muutakin kuin metodin: aineiston (muistitiedon) keruuta esimerkiksi muistellen, aineiston tutkimista ja analysointia, sekä niiden sitomista kontekstiin. (Fingerroos & Peltonen 2006, 9-10.) Muistelutyö on lähellä

muistitietotutkimuksen käyttöä tutkimuksen metodina. Muistelutyössä vain ei ole mitään tutkimusta, mihin metodilla kerättäisiin aineistoa. Muistelutyössä muistellaan muistelun takia, eikä muistitiedon pohjalta yleensä tehdä mitään – poikkeuksena luova muistelutyö, jossa muistojen pohjalta tehdään taidetta (Muistojen talo 2019).

Muistelutyö ei siis välttämättä eroa tapahtuessaan yhtään esimerkiksi ryhmäkeskusteluna tapahtuvasta muistitietotutkimuksen aineistonkeruusta. Molemmissa voi tapahtua osallistujan kannalta samat asiat, molemmissa suositaan keskustelevaa otetta ja sopivia apukeinoja. Muistelutyö ja muistitietotutkimus muistuttavat toisiaan myös siinä, miten tärkeässä osassa on vuorovaikutus. Se tapahtuu monilla tasoilla: muistelijoiden ja tutkijan/ohjaajan välillä, muistelijoiden välillä ja joissain tapauksissa (akateemisen tutkimuksen, luovan muistelutyön) myös muistelijoiden (tutkijan, ohjaajan, tai tuottajan) ja yleisön välillä. Kysymykset, keskustelun teemat ja johdattelu ovat molemmissa tapauksissa työvälineitä, joiden avulla pyritään tavoittamaan muistelijoiden kokemusmaailmaa, keskustelemaan tärkeistä aiheista ja kerrotun tulkinnasta. (Ukkonen 2006, 176.)

Sekä muistelutyössä että muistitietotutkimuksessa liikutaan emotionaalisesti haastavilla vesillä. Ihmisen tärkeimpiin muistoihin liittyy usein vahvoja ruumiillisia ja emotionaalisia kokemuksia. Esiin voi nousta myös oma asema yhteisössä ja mahdollisesti vielä vuosikymmenienkin jälkeen tunnetut kaunat, pettymykset ja menetetyt rakkaudet (Salmi-Nikander 2006, 199). Vaikka tutkijan tulisi aina pohtia, miten tutkimukseen osallistuminen vaikuttaa tutkittaviin (Josselson 2004, 292), saatetaan muistitietotutkimuksessa joskus jopa metsästä negatiivisiin tuntemuksiin liittyvää muistitietoa. Tutkijalla ei ole mitään velvollisuutta eikä välttämättä ammattitaitoakaan ohjata tilannetta lopuksi sellaisiin aihepiireihin, jotka eivät jäisi ahdistamaan osallistujia. Muistelutyössä puolestaan tarvitaan ulkopuolinen ohjaaja nimenomaan pitämään huolta siitä, että kaikki poistuvat tilasta hymyillen. Tärkein ero näiden kahden välillä onkin tavoitteissa: muistitietotutkimuksen, kuten minkä tahansa akateemisen tutkimuksen tärkein tavoite on tiedon lisääminen (Tiihonen 2004, 218). Muistelutyössä puolestaan tärkeimmät tavoitteet on hyvinvoinnin lisääminen, voimauttaminen ja oman identiteetin vahvistaminen (Hakonen 2003, 132; Bornat 2001, Liikanen 2011, 30). (KUVIO1.)

1. Muistelu

- Kaikki tekevät tätä
- Jokapäiväistä, unohdinko kahvinkeitin päälle?
- Vapamuotoista, ohjaamatonta
- Usein ajateltua tai läheisten kanssa keskusteltua

2. Tavoitteellinen muistelu

- Mahdollisia tavoitteita esim. tutustuminen, tapojen, normien ja sääntöjen esittely uusille toimijoille, pedagogiset tavoitteet
- Mukana ohjaaja, fasilitaattori, tutkija tai muu asiantuntija
- Muistot ilmaistaan jollain tavalla (ei pelkkiä ajatuksia)
- Saatetaan käyttää apuvälineitä
- Saatetaan tallentaa
- Fokus yleensä yksilössä tai tutussa yhteisössä
- Yleistä ikääntyvien parissa, mutta myös esim. päiväkodeissa ym.

3. Muistelutyö

- Tavoitteena hyvinvoinnin lisääminen, voimauttaminen ja muistelijan identiteetin vahvistuminen
- Läsnä ohjaaja tai fasilitaattori
- Pyrkimys positiivisuuteen

4. Muistitietotutkimus

- Tavoitteena muistitiedon kerääminen, akateemisen tiedon lisääminen.
- Läsnä tutkija
- Tallentaminen

KUVIO1: Muistelu, tavoitteellinen muistelu ja muistitietotutkimuksen ja muistelutyön tärkeimmät erot.

2.2 Muistelutyön ja muistitietotutkimuksen rajoilla: katsaus kentälle

Voivatko muistitietotutkimus ja muistelutyö tapahtua samaan aikaan? Mielestäni muistitietotutkimukseen tai muistelutyöhön perustuvassa kehittämistyössä näiden kuuluukin sekoittua. Väitän myös, että tiedostaen muistelutyön ja muistitietotutkimuksen eroavaisuudet saman henkilön on mahdollista toimia jopa samaan aikaan tutkijan ja fasilitaattorin roolissa. Tämä ei ole helppoa, vaan vaatii ammattitaitoa ja ennakkointia esimerkiksi aihepiirin, haastattelurungon ja suunnitelman laatimisessa.

Suomalaisella kentällä muistitietotutkimuksen ja muistelutyön rinnakkaista raportointia vaikeuttaa termienkäytön päällekkäisyys. Usein muistitietotutkimuksen yhteydessä puhutaan muistelutyöstä, jolla viitataan aineiston (muistitiedon) keruuseen muistellen, tai muisteluun prosessina, eikä siinä ole mukana muistelutyölle olennaisia hyvinvoinnin lisäämisen tavoitteita, tai pedagogista tai ohjauksellista näkökulmaa. Esimerkiksi

Karoliina Eskelisen (2018) pro gradu tutkielmassa Paikat ja Muistaminen käytetään sanaa muistelutyö kuvaamaan siirtokarjalaisten omaehtoista ja ohjaamatonta muistelua. Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2008) ja Outi Fingerroos (2018) puolestaan käyttävät sanaa muistelutyö kuvaamaan muistelua prosessina. Kaikkien kolmen tapauksessa sana muistelutyö liitetään, tietoisesti tai tiedostamatta, negatiivisiin ja kipeisiin muistoihin, kuten sotaan tai evakkouteen.

Muistelutyötä tehdään usein hankkeiden tai projektien muodossa, ja näiden lopputuotteina saattaa syntyä malleja, oppaita tai menetelmiä (ks. esim. Vanhustyön keskusliitto 2019d). Muistelutyötä ja muistitiedon keräämistä yhdistettiin kymmenisen vuotta sitten Tornionlaakson maakuntamuseon ja Ammattiopisto Lappian hyvinvointialan yhteisessä Muistatko -hankkeessa. Siinä pyrittiin tarjoamaan vanhustyöhön suuntautuneille lähihoitajaopiskelijoille mahdollisuuksia ja menetelmiä muistitiedon keruuseen tutkimushaastattelun keinoin. Muistelutyön peruseriaatteet, eli yhteisöllisyys, hyvinvoinnin tavoittelu ja identiteetin rakentuminen oli nostettu hankkeen keskiöön. Tässäkään tapauksessa ei kuitenkaan suoraan ilmaistu pyrkimystä liikkua muistelutyön ja muistitietotutkimuksen välimaastossa. (Lepistö 2009.) Hakusanalla muistelutyö löytyy ammattikorkeakoulujen opinnäytetyö- ja julkaisutietokanta Theseuksesta 215 hakutulosta, mutta sanayhdistelmällä muistelutyö, muistitietotutkimus ei yhtäkään (Theseus 2019).

Eräällä osa-alueella muistelutyötä ja muistitietotutkimusta on kuitenkin paljon yhdistetty, vaikkakaan ei ehkä täysin tiedostaen: Fingerroos nostaa Karjalaan suunnatut ”pyhiinvaellusmatkat” esimerkkinä siirtokarjalaisten tekemästä muistelutyöstä. Hän käyttää sanaa muistelutyö kuvaamaan muistelua prosessina, mutta tässä yhteydessä muistelutyö voi tarkoittaa myös ohjattua tai fasilitoitua, hyvinvoinnin lisääntymiseen tähtäävää, ohjattua muistelua – eli muistelutyötä sen varsinaisessa merkityksessä. (Fingerroos 2006, 9.) Fingerroos kertoo, että kun itäraja 1990-luvulla avautui matkailulle, matkustivat siirtokarjalaiset ja heidän jälkeläisensä joukoittain vanhoille kotiseuduilleen muistelemaan. Nykyisin näitä muistomatkoja järjestävät karjalaiset pitäjäseurat, sukuseurat, Karjalan Liitto, useat matkatoimistot ja veteraanijärjestöt. Ne ovat puoliohjattua, tuettua muistelua, joka lähenee muistelutyön tunnusmerkkejä. (Fingerroos 2010, 157-158.)

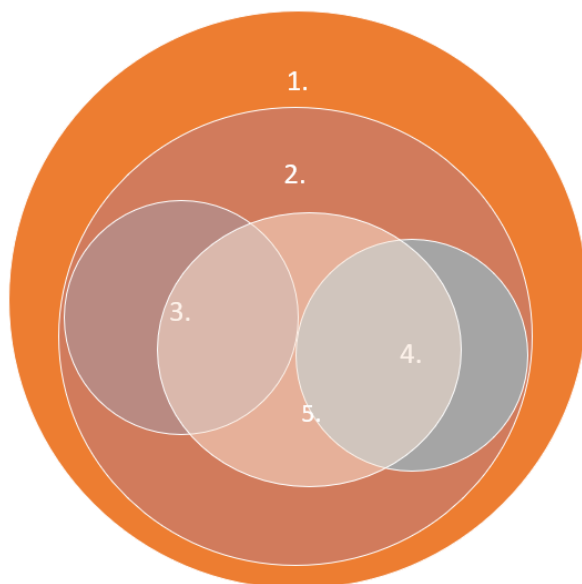
Vielä tiiviimmin muistelutyö ja muistitietotutkimus yhdistyvät evakkojuna- ja evakkovaellus- tapahtumissa. Näissä tapahtumissa elävöitetään matka, jonka evakkoon lähteneet joutuivat kulkemaan talvi- tai jatkosodan aikaan. Tapahtumassa kuljetaan osa siitä maantieteellisestä matkasta, joka oli kuljettava evakkoon lähtiessä. Muistitiedon perusteella tiedetään yksityiskohtia matkan tunnelmasta, ilmapiiristä, siitä mitä matkalla aistittiin, millaista matkanteko oli ja mitä mielessä liikkui. Nimenomaan muistitieto tekee evakkovaellus- ja evakkojunamatkoista niin ikimuistoisia. Samalla se on areena muistelulle, kehoitus muistaa ja jakaa muistoja puoliuhjatessa. (Ks. esim. Kuusisto-Arponen 2012, 165-171; Karjalainen nuorisoliitto 2019, Järvi 2017, Evakkovaellus 2017).

Kun evakkojuna- ja evakkovaellusmatkoja tarkastellaan muistelutyön näkökulmasta, nousee keskiöön fyysinen kokeminen ja moniaistisuus. Samaan pyrkii Kotkassa toimiva muistojen teatteri. Muistojen teatteri (Reminiscence Theatre) on yhteisöteatterista vaikutteita saanut luovan muistelutyön menetelmä. (Hohenthal-Antin 2003,161.) Se dokumentoi elettyä elämää teatterin keinoin. Esitykset työstetään ikäihmisten omista muistoista, jolloin saman ikäiset katsojat kokevat ne myös omakohtaisina. Ohjaaja auttaa luovuuden löytämisessä ja esiin tuomisessa. Muistojen teatteria ei ole keksitty Suomessa, vaan se on ottanut mallinsa Lontoosta. (Liikanen 2011, 10.) Our Century and Us dramatisoi 10 ikäihmisen muistot näytelmän muotoon. Jotkut näytelmän muistoista olivat kollektiivisia, jotkut taas hyvinkin henkilökohtaisia. Näytelmä seurasi heidän elämäntarinoitaan aina 1920- luvulta sotien läpi tähän päivään. Se suunniteltiin erityisesti seniorikatsojille, mutta vetikin katsojia kaikista ikäryhmistä ja taustoista, sekä herätti vilkkaita keskusteluja. (Bornat 2001, 228-229.)

Isossa Britanniassa ollaan paljon Suomea pidemmällä muistitietotutkimuksen ja muistelutyön yhdistämisessä. University of Londonin historianlaitoksen kanssa yhteistyötä tekevä, vuonna 1970 perustettu Oral History Society on ryhmittymä, joka tekee ja tukee muistitietotutkimusta. Se on laaja verkosto, joka järjestää tapahtumia, hankkeita, julkaisee tutkimuksia ja toimii kanavana ja verkostoväylänä muistitietotutkijoille. Myös muistelutyö esiintyy usein heidän toiminnassaan. Heillä on esimerkiksi tutkimushankkeita, joissa tehdään muistelutyötä (esim. Oral History Society 2018b), ryhmiä, joissa on jäsenenä myös muistelutyön ammattilaisia (Oral History Society 2018c), sekä koulutusta muistelutyöhön (Oral History Society 2018d). (Oral

History Society 2018a.) Ympäri Eurooppaa on vastaavia muistitietotutkijoiden verkostoja (Suomalaisen kirjallisuuden seura 2019b), Suomessakin myös omansa: Finnish Oral History Network, FOHN (Suomalaisen kirjallisuuden seura 2019a). Heidän teksteissään sanalla reminiscence (muistelutyö) viitataan muisteluun prosessina, eikä asiakaslähtöiseen, hyvinvointia lisäävään, ohjattuun, tavoitteelliseen pitkäjännitteiseen muisteluun (Hakonen 2003, 130), jonka avulla käydään läpi ja eheytetään elettyä elämää (Liikanen 2011, 29), kuten Oral History Societyn tapauksessa.

Muistelutyön asiantuntija ja muistitietotutkija Joanna Bornatin (2001, 226) mukaan on tehtävä sekä muistitietotutkimusta että muistelutyötä, jotta ihmisen tarina tulisi kerrottua. Hän myös muistuttaa, että molempien olennainen tavoite on äänen antaminen sellaisille, joilla sitä ei ole, voimaannuttaminen ja hyvinvoinnin lisääminen. Näin ollen näiden kahden välillä ei ole ristiriitaa, vaan muistelutyö mahdollistaa sen, että ryhmä tukee yksilöä ja sitä kautta mahdollistaa myös muistitiedon keräämisen yksilöltä. Tässä tutkimuksessa yhdistän muistelutyön ja muistitietotutkimuksen. Muistelutyöllä tarkoitan nimenomaan edellä kuvatun kaltaista muistitietotutkimuksen ja muistelutyön yhdistelmää (Kuvio2). Olen valinnut käyttää muistelutyö- sanaa muistitietotutkimus- sanan sijasta, sillä tämän tutkimuksen tavoitteena on vastata tutkimuskysymykseen: soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi? Toimivan menetelmän tulee pyrkiä vastaamaan muistelutyön tärkeimpiin tavoitteisiin, eli lisätä koettua hyvinvointia, voimauttaa ja vahvistaa muistelijan identiteettiä.

1. Muistelu

- Kaikki tekevät tätä
- Jokapäiväistä, unohtamiseksi kahvinkeitin päälle?
- Vapaamuotoista, ohjaamatonta
- Usein ajateltua tai läheisten kanssa keskusteltua

2. Tavoitteellinen muistelu

- Mahdollisia tavoitteita esim. tutustuminen, tapojen, normien ja sääntöjen esittely uusille toimijoille, pedagogiset tavoitteet
- Mukana ohjaaja, fasilitaattori, tutkija tai muu asiantuntija
- Muistot ilmaistaan jollain tavalla (ei pelkkiä ajatuksia)
- Saatetaan käyttää apuvälineitä
- Saatetaan tallentaa
- Fokus yleensä yksilössä tai tutussa yhteisössä
- Yleistä ikääntyvien parissa, mutta myös esim. päiväkodeissa ym.

3. Muistelutyö

- Tavoitteena hyvinvoinnin lisääminen, voimauttaminen ja muistelijan identiteetin vahvistuminen
- Läsnä ohjaaja tai fasilitaattori
- Pyrkimys positiivisuuteen

4. Muistitietotutkimus

- Tavoitteena muistitiedon kerääminen, akateemisen tiedon lisääminen.
- Läsnä tutkija
- Tallentaminen

5. Muistelutyön ja muistitietotutkimuksen yhdistäminen

- Ohjaajuuden ja tutkijuuden yhdistäminen
- Tutkimukselliset ja hyvinvointiin liittyvät tavoitteet
- Tallentaminen
- Pyrkimys positiivisuuteen

Kuvio2: Muistitietotutkimuksen ja muistelutyön yhdistäminen. Tässä työssä ”muistelutyö” tarkoittaa 5-ympyrän aluetta.

2.3 Koettu hyvinvointi ja luova muistelutyö

Hyvinvointi on moniulotteinen, kokemuksellinen ilmiö, jonka määrittäminen on kulttuurisesti ja sosiaalisesti sitoutunutta. Hyvinvointiin ja hyvinvoinnin kokemukseen vaikuttavat lukuisat yksilölliset, sosiaaliset, kulttuuriset, taloudelliset, materiaaliset ja poliittiset tekijät. (Laitinen 2017, 20.) On olemassa inhimillisiä, kokemuksellisia perustarpeita, kuten hyväksytyksi tuleminen, yhteisöllisyys ja merkityksellisyyden kokeminen. Hyvinvointi muodostuu näiden tarpeiden tyydyttämisestä, ihmisen mahdollisuuksista toimia elinympäristössään ja vaikuttaa ympäristöönsä. Lisäksi hyvinvointi sisältää ympäristön mahdollistamat voimavarat. Hyvinvointia voidaan ajatella kykynä elää ja toimia siten, että elämästä tulee ihmiselle itselleen merkityksellinen. (Lehikoinen & Vanhanen 2017b, 15.) Hyvinvointia voidaan tarkastella myös painottaen subjektiivista hyvän olon tai onnellisuuden kokemusta tai yksilön vapautta ja kyvykkyyttä tehdä valintoja ja toimia aktiivisesti omassa elämässään (Laitinen 2017, 20).

Koetusta hyvinvoinnista puhuttaessa tarkastelun keskiöön nousevat ihmisten omat kertomukset, kokemukset ja tulkinnat omasta elämästään ja hyvinvoinnistaan. Koettu hyvinvointi fokusoi yksilön kokemukseen omasta hyvinvoinnistaan esimerkiksi kulttuuristen, sosiaalisten, poliittisten tai taloudellisten tekijöiden sijaan. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan myös ympäristön asettamia edellytyksiä hyvinvoinnin tavoitteluun. Koettu hyvinvointi sen sijaan fokusoi henkilön omaan kokemukseen omasta hyvinvoinnistaan. (Laitinen 2017, 21). Esimerkiksi pitkäaikaissairaana henkilön tapauksessa subjektiivinen hyvinvoinnin kokemus saattaa poiketa suurestikin kaikille yhteisten hyvinvoinnin mittareiden tuloksista. Tämän takia esimerkiksi Maailman terveysjärjestö WHO:n Health 2020- strategia nostaa koetun hyvinvoinnin osaksi hyvinvoinnin mittaamista (WHO, 2013).

Kulttuurin ja harrasteiden saavutettavuus, puuhakkuus ja aktiivinen elämä ovat tärkeitä ihmisen hyvinvoinnille. Ikä itsessään ei ole este harrastamiselle, ja aktiivisella elämällä on todettu olevan myönteinen vaikutus terveyteen. Liikasen (2011, 15) mukaan niillä senioreilla, jotka vähintään kerran kuukaudessa kävivät kulttuuritapahtumissa, oli muita useammin hyvä koettu terveys. Tämä korostui etenkin naisten osalta. Miehillä taas nousi esille etenkin opiskelun ja itsensä kehittämisen ja hyvän koetun terveyden välinen yhteys. Kestävän hyvinvoinnin rakentamisessa on oleellista antaa ihmisille mahdollisuus luoviin ratkaisuihin ja niihin pohjautuvaan toimintaan (Siivonen 2009, 71). Hohenthal-Antin (2006, 123) toteaaakin, että taide voi ehkäistä syrjäytymistä, kiinnittää ikäihmisen yhteisönsä, vahvistaa identiteettiä, lisätä hyvinvointia, olla sukupolvia yhdistävä lenkki ja tarjota muun muassa muistelutyölle menetelmiä. Yksinkertaisimmillaankin taide ja kulttuuri luovat hyvinvointia ikääntyvien arkeen ja juhlaan (Liikanen 2011, 3). Tässä tutkimuksessa tarkastelen kohderyhmän hyvinvointia koetun hyvinvoinnin näkökulmasta.

3 LARP

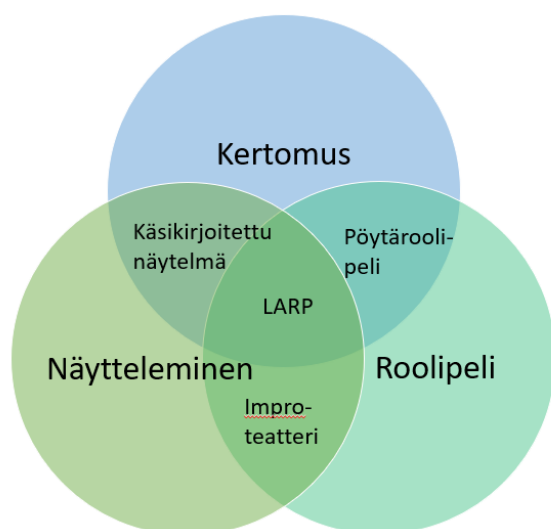
On monia tapoja määritellä, mitä larp oikeastaan tarkoittaa. Erik Fatlandin ja Lars Wingårdin (2010, 9) mukaan larp on fiktiivisessä maailmassa tapahtuva henkilöiden välinen kohtaaminen, joka tapahtuu roolihahmossa. Mikkola ja Rantanen (2007, 5) puolestaan määrittelevät larppaamisen pöytäroolipelaamisen kautta: pöytäroolipelissä pelaajat kertovat, mitä heidän hahmonsa tekee, mutta larpissa pelaajat näyttävät hahmojaan ja tekevät itse sen mitä heidän hahmonsa tekee. Stenros ja Harviainen (2011, 63) määrittelevät larppaamisen niin, että siinä pelaaja pukeutuu hahmokseen pelimaailmaa mallintavassa ympäristössä. Suovanen puolestaan (2017) alleviivaa, että larpissa on tarkoitus eläytyä annettuun hahmoon, toimia maailmassa sen kulttuurin ja tapojen mukaisesti ja ottaa kontaktia muiden pelaajien hahmoihin. Tärkeintä on antautua tarinan vietäväksi ja luoda muillekin hahmonsa kautta toimintaa. Larp onkin jo lähtökohdiltaan osallistavaa (Söderberg 2003,101). Kokemus larpista syntyy hahmon pelaamisen kautta: tarkoitus on tarkkailla fiktiivistä maailmaa hahmon näkökulmasta. Tämän takia on niin vaikeaa yrittää sanallistaa larppia: se pitää kokea. Ulkopuolisen tarkkailijan onkin lähes mahdotonta ymmärtää, mistä larpin kokemuksellisuudessa on todella kyse (Stenros & Montola 2010, 20).

Kaikissa näissä määritelmissä kuvaillaan toimintaa, jossa ryhmä ihmisiä pyrkii luomaan illuusion siitä, että he ovat joitakuuta muita henkilöitä kuin ketä he oikeasti ovat, ja että todellisuus on jotenkin erilainen kuin mitä se oikeasti on. Itse sanoisin, että Larp tarkoittaa toimintaa, joka sijoittuu näyttölemisen, pelaamisen, leikkimisen, taiteen ja vakavan tekemisen väliin. Larpeissa voidaan käsitellä mitä vain aiheita ja teemoja (myös vaikeita ja raskaita), mutta ne käsitellään roolihahmossa, eli *jonkun muun ajatusmaailman kautta*. Larpissa olet pelin ajan joku muu (roolihahmosi), pelinjohtajan ennalta määrittelemässä pelitilanteessa, jossa yhdessä kanssapelaajien ja ympäristön kanssa luotte illuusion jostain toisesta, ennalta sovitusta ajasta, paikasta ja tilanteesta.

Larp voidaan ajatella myös fyysisenä tarinankerrontana tai kertomuksen kehollistamisena. Larpissa kuten kertomuksessakin jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä. Larp elävöittää jonkin

tapahtuman, kuvaa tapahtunutta muutosta sen kokeneiden ihmisten kautta ja kertoo prosesseista ja kokemuksista fyysisin keinoin. (Hyvärinen & Löytynniemi 2005, 189-190.) Toisaalta larp voidaan ajatella ikään kuin ilman yleisöä näyteltynä näytelmänä, josta on tallessa vain ensimmäiset pari sivua ja roolihahmojen kuvaukset – loppu on improvisoitua. Larp onkin ottanut runsaasti vaikutteita esittävästä taiteista, kuten teatterista ja performanssitaiteesta. (Stenros & Harviainen 2011, 63.) Toisaalta se on kuin pitkä, keskeyttämätön improteatteriharjoitus – joskaan larp ei missään kohtaa tähtää yleisön mukaan tuloon, vaan roolihahmon kautta kokemiseen (Stenros 2010b, 301).

Merkittävä erottava tekijä larpin ja leikkimisen tai improvisaatioteatterin välillä on pelinjohtajan läsnäolo. Pelinjohtajan ja pelaajan asetelma puhuu larpin pelillisyyden puolesta: pelaaja omaksuu roolin, jonka pelinjohtaja hänelle antaa, ja peli tapahtuu interaktiona pelaajien ja pelimaailman välillä (Hakkarainen & Stenros 2003, 56). Poiketen perinteisistä pöytäroolipeleistä, joissa tuo interaktio tapahtuu noppien, kynien, papereiden ja muiden apuvälineiden tuella, larpissa pelaajat ilmaisevat hahmojaan kehollisesti näytellen ja eläytyen (Stenros & Särkijärvi 2018, 6). Larpissa on pelillisiä elementtejä, kuten sääntöjä ja simulaatiokeinoja. Usein larp määritelläänkin nimenomaan peliksi tai pelillisyyden kautta. (Stenros 2010b, 300.) Larpissa ei kuitenkaan tähdätä voittoon kuten perinteisissä peleissä, vaan tarkoituksena on hakea kokemuksia. Pelaaja saattaa jopa pelata hävitäkseen, eli ohjata hahmoaan esimerkiksi tappeluun ja hävitä sen tahallaan – koska se on mielenkiintoista (Pettersson 2018, 94). Pohjoimaisissa larpeissa tähdätäänkin usein pelin voittamisen sijasta täydelliseen, kokonaisvaltaiseen illuusioon ja siihen, että pelaaja unohtaa itsensä ja muuttuu väliaikaisesti hahmoksi (Stenros 2010b, 300). Larp on näytelty, roolipelillinen kertomus, jossa pelaajat improvisoivat yhdessä, tukien yhteistä illuusiota (KUVIO 3).

KUVIO 3: Larp sijoittuu kertomuksen, näyttelemisen ja pelin väliin.

Kuten jokainen tapahtumatuotanto, koostuu larpinkin tekeminen lukemattomista osasista: tekijöistään, tilasta, osallistujista, taiteellisesta sisällöstä, säästä ja monista muista tekijöistä. Larptuotanto onkin muuten kuin minkä tahansa tapahtuman tuottaminen, paitsi että siinä on tapahtuman lisäksi taiteellinen tai pelillinen larp-sisältö. Jokainen larp-tuotos on erilainen. Pienimmillään larpit ovat harrastajamaista näpertelyä, mutta joskus larpit ovat massiivisia megaproduktioita, joita tehdään vuosien ajan, vuosikymmenten kokemuksella. (Reivo 2007, 63.) Esimerkiksi Tahtotila-pelisarjan toteuttaminen ajatuksesta pelattavaksi peliksi kesti puolitoista vuotta, hahmokuvauksia kirjoitettiin 5 kuukautta, niitä tuli yhteensä 1735 sivun verran ja lopputuloksena oli seitsemän peliä, jotka pelattiin vuosina 2007-2011 (Korhonen & Virtaperko 2012, 166-169). Tahtotila, kuten larpit yleensäkin tehtiin vapaaehtoistyönä harrastajien toimesta: perinteisesti larpin järjestämisestä ei oteta rahaa tai palkkaa (Stenros & Montola 2010, 20).

Perinteisessä suomalaisessa larpissa järjestäjät eli pelinjohto määrittelee maailman ja tilanteen, johon peli sijoittuu ja kirjoittaa jokaiselle pelaajalle oman roolihahmon (Suovanen 2018). Näin pelinjohtaja voi rakentaa tilanteen, jossa eri pelaajilla on eri tietoa ja siten käynnistämään pelin juonelliset rattaat. (Mikkola & Rantanen 2007, 5.) Pelaajat ilmoittautuvat peliin ja maksavat pelimaksun, pelinjohtaja jakaa hahmot

pelaajille, jotka matkustavat pelipaikalle pitkienkin matkojen päästä. Suomalaiset larpit kestävät perinteisesti muutamista tunteista viikonloppuun. (Leppälahti 2009, 27-28.) Larppien pelaajamäärät vaihtelevat suuresti, alle kymmenestä jopa tuhansiin (Stenros & Harviainen 2011, 63; Leppälahti 2009, 25). Osallistuminen larppiin vaatii paneutumista myös pelaajalta: Roolihahmon ja pelimaailman opetteluun lisäksi pelaajien tulee itse panostaa hahmonsa rakentamiseen: pelaajat esimerkiksi hankkivat itse hahmolle sopivan asun ja muun hahmon tarpeiston. (Suovanen 2018).

Vuonna 2014 tehtyyn Larp Census- kyselyyn vastasi 29587 henkilöä 84 maasta. Kyselyllä kerättiin kvantitatiivista tietoa larpista ja larppaajista. Tulosten mukaan larppaajia on kaiken ikäisiä, mutta maailmanlaajuisesti suurin osa larppaajista on 15-44 vuotiaita. Lisäksi miehiä (61,8%) on larppaajista miltei puolet enemmän kuin naisia (35,5%). Kyselyn vastaajista 753 oli suomalaisia ja heidän ikäjakaumansa vastasi maailmanlaajuista ikäjakaumaa: suomalaisista vastaajista 89,2% oli 15-44 vuotiaita, ja 25-34 vuotiaita oli 49,3%. Naislarppaajia oli Suomessa 49,4%, miehiä 44,1% ja muunsukupuolisia 3,6%, eli naiset larppaavat suomessa hieman miehiä enemmän. (Larp census 2014.) Stenros toteaaakin, että larppaajien sukupuolijakauma on huomattavasti tasaisempi kuin pöytäroolipelajien (Stenros 2018, 25).

Tutkin opinnäytetyössäni (Lehto 2016, 35-36) muun muassa sitä, miksi ihmiset larppaavat. Eräs tärkeä syy lähteä mukaan on tietenkin se, että larppaaminen on hauskaa. Ihmiset hakevat larpeista myös hahmojen kautta koettuja kokemuksia. Tekemäni haastattelun mukaan etenkin voimakkaat ja intensiiviset hetket (uskonnolliset kokemukset, valta-asemat, suuret menetykset, erikoinen tunne-elämä) koettiin antoisiksi pelikokemuksiksi. Lisäksi todellisuuden pakeneminen pelimaailmaan ja omasta arjesta irrottautuminen ovat tärkeitä syitä larppaamiselle, on helpottavaa olla vähän aikaa joku muu. Tutkimuksen mukaan tärkeää on myös larppaamisen sosiaalinen puoli, larpeissa tapaa muita larppaajia. Monet vastaajat kertoivat myös saaneensa larppaamisen myötä uusia ystäviä, ei pelkästään muista larppaajista, vaan sosiaalisen itsevarmuuden ja itsetunnon vahvistumisen myötä. Leppälahti (2009, 51) toteaaakin, että vaikka roolipelejä pelataan siksi, että pelaaminen on hauskaa, kuvaavat harrastajat mielellään roolipelaamista myös hyödylliseksi harrastukseksi: toisen henkilön sielunmaisemaan eläytyminen opettaa lukuisia taitoja.

3.1 Larpin lyhyt historia

Larppaamisen tapaisia kehollisia roolien ottamiseen liittyviä toiminnanmuotoja on löytynyt läpi ihmiskunnan historian niin rituaaleista kuin leikeistäkin: jopa eläimet leikkivät. Roolipeli terminä syntyi 1920-luvulla Wienissä. Romania-laissyntyinen psykiatri, Jacob L. Moreno keksi termin terapeuttisiin tarpeisiin: Hän kehitti muun muassa psykodraaman ja muita terapiatyövälineitä, joissa termiä tarvittiin. Termi ”roolipeli” kumpuaa siis inhimillisestä roolin ottamisesta ja terapeuttisesta perinteestä. Nykyisessä muodossaan roolipeli syntyi vuonna 1974 ensimmäisen Dungeons and Dragons-pelin myötä. (Stenros 2018, 11.)

Larpilla ei ole selkeää syntymäpäivää, vaan se on keksitty uudelleen ympäri maailmaa (Montola 2012, 109). Ensimmäiset yhdysvaltalaiset larpit olivat Dragorhir vuonna 1977 ja MIT Assassin's Guildin pelit vuonna 1980 (Montola 2012, 110). Yleisesti ajatellaan, että larp olisi syntynyt pöytäroolipelien seurauksena: pelaajat halusivat itse kokea pelaamansa seikkailut (Leppälahti 2009, 25; Montola 2012, 109). Dungeons and Dragons-roolipeli onkin ollut tärkeä tekijä larpin syntymisessä ja se inspiroi larppeja etenkin Yhdysvalloissa vielä tänäkin päivänä (ks. esim. Stark 2012, 184-189).

Ainakin Pohjoismaissa larpin keksimiselle oli kuitenkin muitakin syitä (Montola 2012, 109). Yksi tärkeä syy oli se, että roolipelaamista vastustava *Mazes and Monsters* (1982)-elokuva esitteli ajatuksen larpista suurelle yleisölle. Varhaisten pohjoismaisten larppien järjestäjät olivat myös saattaneet kokea larpin ulkomailla (lähinnä Isossa Britanniassa) ja halusivat tuoda sen kotikonnuilleen. (Stenros & Montola 2010, 15.) Myös *Taru Sormusten herrasta*-trilogia ja halu tuntea itse seikkailu omassa kehossaan olivat tärkeitä vaikuttajia (Montola 2012, 109). Alkuaikojen larp oli huomattavasti lähempänä teatteria tai leikkimistä kuin larp tänään, minkä takia on hankalaa määritellä, mikä oli todella ensimmäinen pohjoismainen larp. (Stenros & Montola 2010, 15.) Voidaan kuitenkin sanoa, että pohjoismaihin larp saapui 1980-luvun lopulla ja silloin syntyi myös pohjoismaisen larppaamisen tyyli, Nordic larp (Stenros & Harviainen 2011, 63, Stenros & Harviainen 2018, 116).

Nordic larp on sitä, mitä Suomessa kutsutaan lyhyemmin larpiksi: siinä ei heitetä noppaa, lasketa pisteitä tai pyritä voittamaan, vaan toiminnan keskiössä on eläytyminen, immersio, illuusion luominen yhdessä, taiteellinen näkemys ja fiktiivisen henkilön sielunelämän mallintaminen. (Leppälahti 2009, 28; Stenros & Harviainen 2011, 63, Nordic larp 2015.) Nordic larpissa pelaaja pyrkii olemaan joku muu. Hän tutustuu toisen henkilön ajatuksiin, tunteisiin ja sielunmaisemaan. (Stenros 2010b, 300.) Nordic larpin tavoitteena on vaikuttaa pelaajiin, tuoda perspektiiviä heidän omaan elämäänsä, muuttaa sitä miten he näkevät itsensä tai toimivat yhteiskunnassa (Nordic larp 2015). Nordic larp on suunniteltu sosiaalinen kokemus. Siinä käväistään vieraisissa maailmoissa ja sujahdetaan jonkun toisen nahkoihin. (Stenros 2010b, 300.) Se on tehty pelaajilta pelaajille ja se on luonnostaan yhteisöllinen tapahtuma: Jokaisen pelaajan peli muuttuu kanssapelaajien toimien mukaisesti. (Stenros 2010b, 301-303.)

Larppaaminen eli ensimmäistä kasvukauttaan 90-luvun puolivälissä (Stenros 2018, 15). Silloin kulovalkean tavoin levinnyt harrastus houkutteli mukaan erityisesti ennen vähemmistössä olleita naisia. Erityisesti fantasia- ja vampyyripelit olivat suomalaisessa larp-piireissä tuolloin suuren suosion kohteena (Talvela 2018, 101). 90-luvulla pohjoismaiset larppaajat alkoivat viritellä yhteistyökuvioita, ja ensimmäinen knudepunkt- tapahtuma järjestettiin vuonna 1997. (Stenros & Montola 2010, 15.) Sen jälkeen vuosittain järjestetty knudepunkt (solmukohta) on kerännyt yhteen alan harrastajia ja asiantuntijoita pohjoismaista ja kauempaakin. Vuosituhannen vaihteessa Knudepunktissa alkoi ”manifestibuumi” jossa vuosittain julkaistiin uusi larp-manifesti. Nämä pyrkivät määrittelemään larppaamisen ydintä ja sitä, mitä vaaditaan hyvältä larppaajalta tai hyvältä larpilta. Nykyään tuo uhoaminen on muuttunut vakavuudeksi: Knudepunkt tarjoaa vuosittaisen katsauksen kentän merkittävimpiin ja erikoisimpiin peleihin. Itse larpit eivät välttämättä ole vakavia, mutta Knudepunktissa suhtaudutaan niiden tekemiseen kunnioituksella ja tiedostetaan larpin monipuoliset mahdollisuudet. Asenteenmuutoksen myötä on alkanut tapahtua myös ammattimaistumisen muutos: Vaikka suurin osa larpeista on edelleen epäkaupallisia, niin yhä useampi entinen harrastaja elättää itsensä larppiin liittyvällä työllä. (Stenros & Montola 2010, 20.) Larp-kenttä pyrkii nykyään kehittymään, keskustelemaan ja reagoimaan esiin nouseviin haasteisiin: esimerkiksi viime vuonna tehtiin materiaalipaketti häirinnän ehkäisyyn, jossa on esitelty konkreettisia keinoja, joilla voidaan tehdä larpeista turvallisempia kaikille (Niskanen 2017).

Nordic larpin immersion, empatian, eläytymisen ja ajatusmaailman muuttumisen piirteitä ei löydy kansainvälisesti tarkasteltaessa kaikista larpkulttuureista. (Stenros & Harviainen 2011, 63; Nordic larp 2015). Esimerkiksi Yhdysvalloissa larpit ovat yleensä raskassääntöisiä ja taistelupainotteisia fantasiapelikampanjoita, joita pyörittävät yritykset. (Montola 2012, 110-111.) Niissä käytetään paljon bofferimiekkvoja, noppia ja kortteja, sekä pelihahmot kehittyvät ja saavat kokemuspisteitä. Pöytäroolipelit, eritoten Dungeons & Dragons vaikuttavat huomattavan paljon yhdysvaltalaiseen larp-kulttuuriin. Jotkut pelikampanjat ovat pyörineet kuukausittain jo vuosikymmenien ajan ja pelinjohtajat elättävät itsensä näitä kampanjoita pyörittämällä. (Stark 2012, 184-189.) Yksi pohjoismaisen roolipelikeskustelun keskeisiä eroja pohjoisamerikkalaiseen onkin, että täällä roolipelit nähdään omaperäisenä ilmaisumuotona, joka on kulttuurillisesti merkittävää ja jolla on paikkansa myös taiteen kentässä (Stenros & Harviainen 2018, 124). Kansainvälisesti tarkasteltuna Nordic larppia pidetäänkin ”taidelarppaamisena” (Stark 2012, 185).

Viimeisten kymmenen vuoden aikana Pohjoismaihin on kehittynyt omaperäisen roolipelikulttuurinsa lisäksi sen tutkimisen vahva traditio. Larp on tärkeä ja ainutlaatuinen osa tätä roolipelikulttuuria. (Stenros, Jaakko & Harviainen, J. Tuomas 2011, 62.) Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi on larppien dokumentoinnissa ja tutkimuksessa maailman kärkeä (Stenros & Särkijärvi 2018, 6). Pohjoismainen roolipelitutkimus on lähtöisin alan harrastajien ja asiantuntijoiden kirjoituksista, kuten knudepunctin vuotuisista julkaisuista, jotka ovat ajan myötä muuttuneet yhä akateemisemmiksi ja alkaneet kelvata myös akateemisiksi lähteiksi. Larppaamista käsitteleviä opinnäytetöitä ja pro graduja on kirjoitettu paljon ja monitieteisesti. Koska larppaamista voi lähestyä niin monesta eri näkökulmasta ja koska harrastajuus, asiantuntijuus ja akateemisuus vasta löytävät paikkojaan larp-tutkimuksen kentällä, kokonaisuutta on vaikeaa hallita. (Stenros & Harviainen 2018, 114-125.)

3.2 Larp tänään: katsaus kentälle

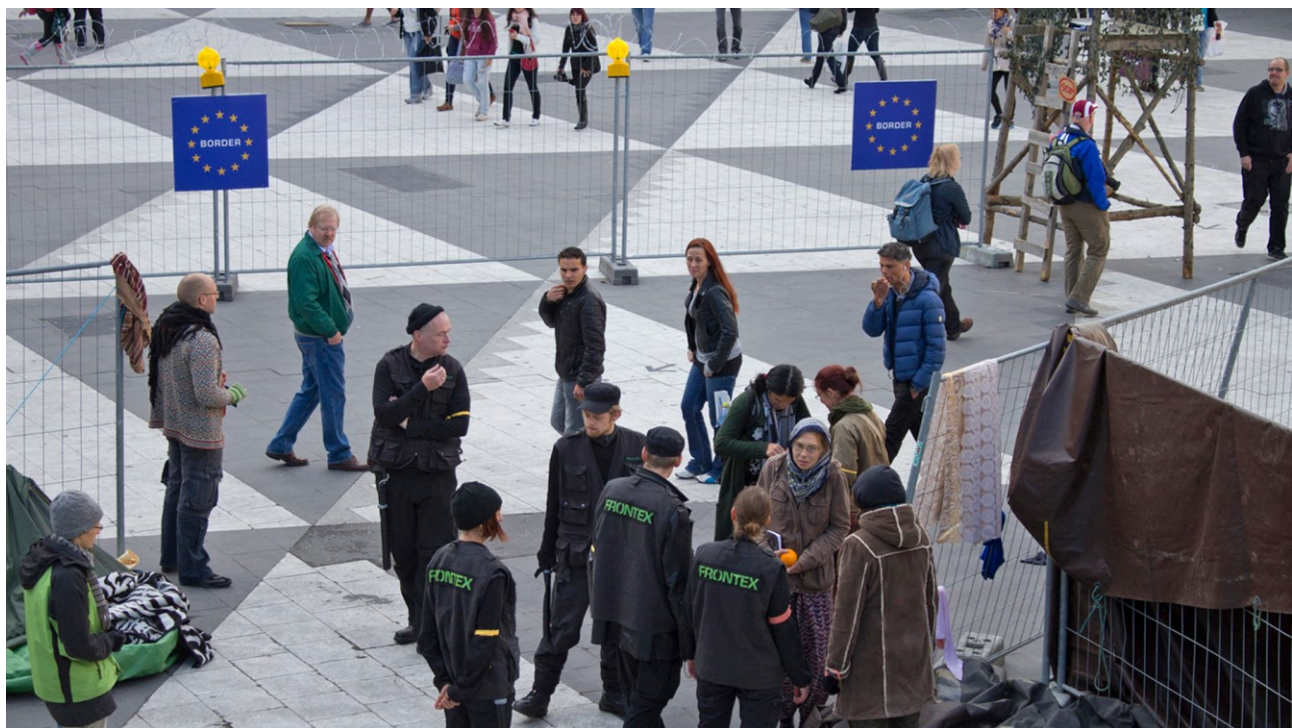
Xenia Salomonsen (2003, 93) ennusti jo vuonna 2003, että tulevina vuosina tullaan näkemään ”luksus-larppia”, joissa kaikki on järjestetty pelaajalle valmiiksi: hahmot ja

peliasetelmat kirjoitettu, pelipaikat hankittu ja lavastettu, puvut hankittu valmiiksi ja majoitus ja ruokailut hyvän hotellin tasolla. Nyt, 16 vuotta myöhemmin, Salomonsenin ennustukset ovat Nordic larp- kentällä todellisuutta. Puolalais- tanskalais- romanialais- saksalainen Dziobak larp studios järjestää valtavia Harry Potterin maailmaan sijoittuvia larpeja oikeassa puolalaisessa linnassa. Toisissa peleissään he ammentavat inspiraatiota Downton Abbeystä, kun upea kartano muuttuu Fairweather Manoriksi pienintäkin yksityiskohtaa myöten. Heidän tapahtumansa ovat lähes joka kerta loppuun myytyjä ja ihmiset matkustavat niihin kaikkialta maailmasta. Niitä markkinoidaan elämyksellisyytensä ja osallistavuutensa kautta myös ensimmäistä kertaa larppaavalle väestölle ja lippuja ostaessa voi tilata myös esimerkiksi roolivaatteet, kuljetukset ja lisämajoitusöitä. (Dziobak studios 2019, Dziobak larp studios 2019.)

Mike Pohjola puolestaan kirjoitti Turun Manifestissaan seuraavaa: Larp voi tarjota loistavaa, subjektiivista näkemystä vaikeisiin aiheisiin ja mahdollistaa pelaajilleen uudet näkökulmat – ja että näin ollen larppia voidaan kutsua taiteeksi (Pohjola 2003, 37). Samana vuonna Jussi Alroth kysyi Helsingin Sanomissa, voiko larp olla taidetta (HS, 14.8.2003). Pohdinnat larpista taiteena pantiin koetukselle Suomessa jo vuonna 2004, kun Luminescence pyrki muotoilemaan taidelarpin käsitettä. Se pelattiin alusvaatteillaan pimeässä kellarissa, jonka lattialla oli 800 kg jauhoja. Hahmot olivat syöpäpotilaita, jotka osallistuivat terapiaan hyväksyäkseen kuoleman todellisuuden. Luminescence haastoi pelaajansa pohtimaan kehollisuutta ja kuolemaa. Tämä taidelarp pelattiin aikana, jolloin larppia ei vielä tunnustettu taidepiireissä tai juuri huomattu mediassakaan. (Pettersson 2010, 168-173.)

Helsingissä vuonna 2009 pelautettu, larpin, teatterin ja performanssin rajoja rikkonut Walkabout- larp huomattiin jo paremmin mediassa (Macdonald 2012, 88-91), ja viimeistään 2010 kansainvälisenä tuotantona tehty Inside:Outside oli jo selvästi taideyhteisössäkkin huomioitu. Inside:Outside pelattiin kymmenen kertaa taidemuseoissa, konventioissa ja poliittisilla nuorisoleireillä Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. Sen loivat Suomalainen Mike Pohjola ja Ruotsalainen Erik Fatland. Inside:Outside oli peli, jossa ulkopuoliset pääsivät tarkkailemaan pelaajia valvontakameroiden kautta. Se poikkesi aiemmista taidelarpeista useilla pelautuskerroillaan ja saamalla kansainvälistä tunnustusta taideteoksena. (Pohjola 2010 122-129.) Dublin2 puolestaan nosti larpin helsinkiläisen suuryleisön tietouteen, sillä se

pelattiin Lasipalatsin aukiolla osana nykytaiteen museo Kiasman URB11-taidefestivaalia. Se oli käytännössä pakolaisleiri keskellä kaupunkia (Kuva 2). Dublin2:n hahmot olivat turvapaikanhakijoita ja pakolaisleirin työntekijöitä ja ohikulkijat saattoivat kulkea pelialueella ja olla interaktiossa pelaajien kanssa. (Kaljonen & Raekallio 2012, 30-37.) Dublin2 on myöhemmin pelautettu uudestaan Helsingissä ja Tukholmassa. (Kaljonen & Raekallio 2019.)

Kuva 2: Dublin2 toi pakolaisleirin keskelle Tukholman keskustaa. Kaljonen, JP 2012.

Dublin2 on esimerkki poliittisesta taidelarpista. Se on kantaa ottava, puhuttelee pelaajiaan ja jopa ohikulkijoita ja tunnustetaan taideteoksi. Se seurasi Ruotsalaisen Mellan Himmel och Havin jalanjalkia, joskin yleisölle näkyvämmiin. Mellan Himmel och Havin teemoja olivat rakkaus, sukupuoli ja seksuaalisuus. Poliittisen siitä teki sen voimakkaan feministinen, kehopositiivinen ja tasa-arvoinen ote. Huomattavaa on myös, miten seksuaalisuutta ja fyysistä kanssakäymistä varten kehitettiin uusia pelimekaniikkoja. Kokonaisuutena Mellan Himmel och Hav esitteli ajatuksen siitä, että ihmiskeho voi toisaalta olla leikkikenttä ja toisaalta poliittinen kannanotto larpissa. Mellan Himmel och Hav olikin ensimmäisiä larpeja, jotka loivat poliittisen larpin käsitettä. (Stenros 2010a, 159-167.) Just a little lovin', pelautettiin ensimmäisen kerran samoihin aikoihin kuin Dublin2, Norjassa keväällä 2011 ja on sen jälkeen pelautettu

useita kertoja, viimeksi Suomessa vuonna 2018 ja seuraavan kerran Isossa Britanniassa kesällä 2019 (Just a little lovin' 2019). Just a little lovin' sijoittuu vuoden 1982 New Yorkiin ja seksuaalivähemmistöjen yhteisöön ja se käsittelee AIDS-kriisiä. Larpista nousi kohu ruotsin lehdistössä ja julkisesti esitettiin kysymys siitä, kenellä on oikeus pelata AIDSia sairastavaa henkilöä – ja että saako näin sensitiivisestä aiheesta tehdä larpia. (Saitta 2012, 134; Gerge 2012, 46.) Se, että aiheesta kirjoitti alun perin Expressenin taidekriitikko Philip Teir oli kuitenkin jo itsessään kannanotto: hän kirjoittaa siitä, mitä larpissa *taidemuotona* saa käsitellä ja mitä ei.

Suomessakin larp on vakiinnuttanut asemaansa taiteen kentällä. Kokeellisille, poliittisille ja taiteellisille larpielle on myönnetty yhä enenevässä määrin apurahoja: Esimerkiksi Halat Hisar (Koneen Säätio 2015), Vihan itkuvirsi (Vihan itkuvirsi 2018) ja Tuhannen viillon kuolema (Suomen Kulttuurirahasto 2018) ovat saaneet apurahoja suurilta rahoittajilta, kuten Koneen Säätiolta ja Suomen Kulttuurirahastolta. Viimeisimmässä haussa Suomen Kulttuurirahasto myönsi apurahan jopa kolmelle eri tekijälle: Myrtti Lehtiselle Queerfeministisen, kolmeosaisen pelisarjan tekemiseen, Mike Pohjolalle roolipelien työstöön (osa menee larpin tekoon), sekä Kaisa Kangakselle ja työryhmälle yksittäisen larpin tekoon (Suomen Kulttuurirahasto 2019). Larp on myös selkeämmin näkyvillä mediassa, eikä sanaa larp enää vaivauduta selittämään auki, vaan lukijoiden oletetaan tietävän, mitä se tarkoittaa (Esim. Zidan 2018; Pihlman 2015; Karjalainen 2016; Koskinen 2018).

Tanskassa puolestaan larpia on viety vahvasti pedagogiseen suuntaan. Larppaamiseen liittyy luonnostaan monia hyötyjä, joista useimmin mainitaan englanninkielen taidon lisääntyminen, ongelmanratkaisu- ja havainnointikyvyn kehittyminen, sosiaalisten taitojen, itsevarmuuden, sanavalmiuden ja esiintymiskyvyn paraneminen sekä mahdollisuus kokeilla turvallisesti erilaisia rooleja ja toimintamalleja. (Leppälahti 2009, 51,53.) Jo vuonna 2003 Tanskalainen Thomas Duus Henriksen esitteli ajatuksen larpin mahdollisuuksista opetusmenetelmänä, sekä pohti sen mahdollisuuksia ja sudenkuoppia (Henriksen, 2003.108-113.) Kolme vuotta myöhemmin Tanskaan perustettiin Osterskov Efterskole, joka käyttää edularppia, eli larpin keinoin tapahtuvaa formaalia opetusta, pääasiallisena opetusmenetelmänään. Koulu on menestynyt niin hyvin, että vuonna 2015 avattiin toinen edularppia ja roolipeliä opetusmenetelmänään käyttävä koulu, Efterskolen Epos (Efterskolen Epos 2019). (Stenros & Montola 2010, 28.) Krokfors,

Kangas ja Hyvärinen (2014, 69) toteavatkin, että leikillinen ja pelillinen oppiminen on kokonaisvaltaista ottaen huomioon koko kehon, ajattelun ja emootiot. Myös pedagoginen larp, eli larppia informaalin oppimisen menetelmänä käyttävä kasvatusta on suosittua. Lasten larpeista onkin Tanskassa tullut valtaväestön keskuudessa suosittu harrastus (Raasted 2010, 174-181).

Norjalainen Fantasiforbundet puolestaan avasi pohjoismaiden ulkopuolisen viennin vuonna 2007 viemällä pedagogisia larppeja Valkovenäjälle. Näissä larpeissa on käsitelty ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja demokratiaa. Kesällä 2011 he veivät konseptinsa miehitylle Palestiinalaisalueelle, jossa Fantasiforbundet on alkanut toimia yhteistyössä Palestiinalaisen Peace & Freedom Youth Forum- järjestön kanssa. (Lindahl 2012, 38-44). Sen jälkeen he ovat vieneet larppeja esimerkiksi libanonin pakolaisleireille, jossa larp on antanut pelaajilleen mahdollisuuden unohtaa sodan kauhut vähäksi aikaa (Nielsen 2014). Norjalaisten kyläilyn seurauksena palestiinalaiset larppaajat ovat vieneet apua Syyrian pakolaisille – myöskin larpin keinoin. Samaiset palestiinalaiset ovat tehneet yhteistyötä myös Suomalaisten larppaajien kanssa (Mustafa 2015, Koneen Säätiö 2015).

Kun pelimuotona käytetään larppia, on mahdollista vaikuttaa ihmiseen syvällä ja pitkävaikutteisella tasolla. (Mochocki 2012, 65.) Larpin avulla voidaan esimerkiksi nostaa esiin unohdettuja tarinoita ja antaa ääni sellaisille, joilla sitä ei ole. Sveitsissä pakolaisista koostuva ryhmä on järjestänyt ja pelauttanut useita kertoja omiin kokemuksiinsa pohjaavan, A day in a life of a refugee- larpin. Siinä pelaajat pääsevät kokemaan käytännössä asioita, joita kukaan ei oikeasti haluaisi kokea, mutta jotka on mahdollista jakaa larpin keinoin. Pelaajina on ollut monenlaisia ryhmiä aina koululuokista maailman johtajien konferenssiin osallistujiin. (Crossroads Foundation 2019.) Puolassa puolestaan kansallista historiaa elävöittävät Sarmatia- larpit ovat auttaneet pelaajia ymmärtämään omaa kulttuuriperintöään aivan uudella tasolla. Jotkut pelaajat ovat sisällyttäneet larppien kautta oppimaansa perinnetietoa omaan elämäänsä, esimerkiksi kokkaamalla perinneruokia tai kuuntelemalla Sarmatialaista musiikkia, tutkien ja perehtyen laajemmin omaan kansalliseen historiaansa. (Mochocki 2012, 58-65.) Suomalaisista larpeista etenkin Suomen Kulttuurirahaston tukema Vihan Itkuvirsi-larp käsittelee vaiettua Suomalaista menneisyyttä. Siinä pelaajat pääsevät elämään sisällissodan punavankien nahoissa. Teos pyrkii antamaan äänen edelleen vaietuille

sisällissodan uhreille. (Vihan itkuvirsi 2018.) Kuten Saarikoski toteaa, pelit ja leikit – niin myös larp – ovat kautta historian olleet yhteisön omaa kulttuuria ja identiteettiä vahvistavia tekijöitä (2009, 285).

Larp on kokemuksellisuuden, elämyksellisyyden ja osallisuuden taidemuoto. Se on luonnostaan pedagogista ja sen keinoin voidaan tuoda lähelle unohtuneita ja vaiettuja asioita. Se voi antaa äänen hiljaisille ja viedä empatian käsitteen seuraavalle tasolle: se saa pelaajansa kokemaan – todella tuntemaan omissa nahoissaan – miten jokin asia, historian tapahtuma tai ilmiö yksilölle näyttäytyy. Se antaa arvon yksilölle, kuten muistitietotutkimus tai muistelutyö. Mutta voivatko larp ja muistelutyö taipua palvelemaan toisiaan?

4 TUTKIMUSKOHDDE: *MUISTATKO VIELÄ SEN PÄIVÄN*

Tässä luvussa esittelen tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksen alakysymyksineen, lähtökohdat eli tarpeen, tilaajan ja tutkimuskohteen, eli *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeen. Ensin esittelen, mihin kysymyksiin pyrin tällä gradulla vastaamaan ja mistä tarve tutkimukselle kumpuaa. Kerron, mistä *Muistatko vielä sen päivän*-hankkeessa oikein on kysymys, missä ja milloin se tapahtui, ja miten se liittyy tähän graduun. Kerron, ketkä olivat sitä tekemässä ja ketkä olivat tämän tutkimuksen pääasiallinen kohderyhmä. Seuraavaksi esittelen tämän gradun tilaajan, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:n, heidän toimintaansa, ja miksi he hyötyvät tästä tutkimuksesta. Lopuksi pohdin vielä tämän työn eettisiä erityispiirteitä.

4.1 Tutkimuskysymys

Larp tekee taidetta yksilön kokemuksista tietyssä tilanteessa. Menneisyyteen sijoittuva larp toiminnan muotona mahdollistaa jonkin kokemuksen kokonaisvaltaisen simuloinnin, se fokusoi ja antaa tilaa yksilön tunteille, ajatuksille ja kokemuksille joskus täydellisen historiallisen autenttisuuden kustannuksella. Kuten muistitietotutkimus, se

nostaa fokukseen yksilön ja kysyy, miltä tämä historian tapahtuma tai ilmiö tuntui *sinusta*. Molemmat keskittyvät omakohtaisen kokemuksen jakamiseen, jota varten vastaanottajan on hiljennyttävä ja kuunneltava (Fingerroos & Peltonen 2006, 12). Mutta voivatko ne toimia yhdessä? Lisääkö muistelutyö edelleen koettua hyvinvointia, jos sen menetelmänä käytetään larppia? Voiko muistojen pohjalta edes tehdä larppia?

Muistatko vielä sen päivän- hanke pyrki soveltamaan larppia muistelutyön menetelmäksi käytännössä. Hankkeesta keräämäni aiheiston perusteella tutkin tuon tavoitteen onnistumista. Aineistoa analysoimalla pyrin vastaamaan tämän tutkimuksen päätutkimuskysymykseen:

Soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi? Miksi?

Tutkimukseni alakysymykset auttavat vastaamaan päätutkimuskysymykseen. Alakysymyksillä pyrin kiinnittämään huomiota siihen, miten muistojen muuttaminen larpattavaan muotoon onnistuu, miten eri ikäiset osallistujat suhtautuvat larppaamiseen projektin eri vaiheissa, miten he suhtautuvat itseensä (eli miten larp vastaa muistelutyön tavoitteisiin koetun hyvinvoinnin lisääntymisestä, voimautumisesta ja oman identiteetin vahvistumisesta (Liikanen 2011, 29; Hakonen 2003, 130)), ja miten he suhtautuvat larpin menetelmällisiin erityispiirteisiin.

-Löytyykö senioriryhmältä jaettu nuoruusmuisto? Mikä?

-Muuttuuko osallistujien suhtautuminen larppiin projektin edetessä? Miten?

-Vaikuttaako muistelularpin tekeminen ja pelaaminen muiston kokemiseen? Miten?

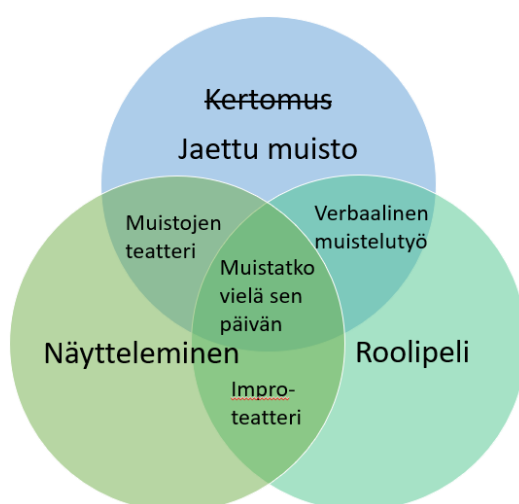
-Edistääkö larp-projektiin osallistuminen osallistujien koettua hyvinvointia? Miten?

Tälle tutkimukselle on tärkeää tarjota tietoa, josta on hyötyä tilaajalle, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:lle. Hypoteesini on, että larzilla on potentiaalia olla kokonaisvaltaisempi, immersiivisempi ja vaikuttavampi kuin muut muistelutyön menetelmät. Mikäli näin on, Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry on haluaa tulevaisuudessa hyödyntää larppia muistelutyön menetelmänä. Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, onko tilanne todellakin näin, soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi.

4.2 Muistatko vielä sen päivän

Lokakuussa 2018 Kotikunnaan palvelutalossa palattiin ajassa taaksepäin ja järjestettiin vuoden 1958 tanssit. Orkesteri soitti tuttuja kappaleita, kellohameet heiluivat ja kengät luistivat lattialle sirotelluilla perunajauhoilla. Väliajalla buffetissa myytiin limpparia lasipulloista ja miehet kävivät salaa hakemassa rohkaisua pusikosta. Pynttäydyttiin, koristeltiin, naurettiin, itkettiin ja ennen kaikkea tanssittiin. Tansseja oli edeltänyt syksyn mittainen tiivis työskentely ja sukeltaminen larpin maailmaan. Kyse oli *Muistatko vielä sen päivän*- pilottihankkeen kohokohdasta, muistolarpista.

Muistatko vielä sen päivän oli projekti, jossa elävöitettiin senioriryhmän jaettu nuoruusmuisto larpin keinoin. Tässä hankkeessa muistisairaat seniorit pääsevät ensin miettimään, millaisia yhteisiä nuoruusmuistoja heillä on, valikoimaan yhden jonka he halusivat kokea uudelleen, ja sitten parin kuukauden työskentelyn tuloksena todella elämään hetken menneisyydessä. Mike Pohjola on sanonut, että larp voi kertoa tarinan, jonka juonellinen keskikohta ja lopputulos ovat vielä tuntemattomia, mutta joka kertoo ihmisryhmästä ja sijoittuu tiettyyn aikaan ja paikkaan. (Pohjola 2003, 38). Toisin sanoen larp voi laittaa tarinan alkuasetelman käyntiin, määrittää tilanteen, henkilöt, paikan, tunnelman, muttei vielä lopputulosta. *Muistatko vielä sen päivän* asetti senioriryhmän jaetun nuoruusmuiston tuon kertomuksen tai tarinan alkuasetelman paikalle. (KUVIO4).

KUVIO 4: *Muistatko vielä sen päivän* on muistelutyön ja larpin sekoitus (Vertaa KUVIO 3).

Apuna hankkeen toteuttamisessa olivat viisi sosionomiopiskelijaa, vapaaehtoistyöntekijä, sekä tiivis yhteistyöverkosto. Se tapahtui palvelutalo Kotikunnaassa, jossa siihen osallistui viikoittain kokoontuva toimintaryhmä koko syksyn 2018 ajan. Kotikunnas on Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry:n vuonna 1991 rakennettu palveluasumisyksikkö (Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry Kotikunnas 2015a). Kotikunnaan palvelutalon tiloissa toimivat muistisairaiden hoitoon erikoistuneet Hoitokoti Venla, Päiväpaikka Villa, Ryhmäkoti Kaisla ja Sylvi-koti. Kotikunnaassa on noin 100 asukasta, 70 henkilökunnan jäsentä ja runsaasti vielä kotona asuvia asiakkaita mukana erilaisissa projekteissa ja toiminnoissa. Kotikunnaan projektitoiminta on vilkasta ja heidän toimintafilosofiansa pohjautuu sosiokulttuurisen vanhustyön periaatteisiin. (Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry Kotikunnas 2015b.)

Sosiokulttuurisen vanhustyön lähtökohtana on näkemys siitä, että vanhuus ei ole sairaus vaan ihmisen elämänvaihe, johon liittyy kulttuuristen sidosten lisäksi myös eletty elämä ja menneisyys. Monet kulttuuriset ilmiöt ja yhteiskunnan lainalaisuudet vaikuttavat myös ikääntyvään väestöön. Terveysteen vaikuttavat taustatekijät liittyvät sosioekonomiseen taustaan, asuinalueeseen ja koulutustaustaan aivan yhtä paljon kuin muunkin ikäisillä kansalaisilla. Ikä on ruumiissa läsnä, mutta vanhuus ilmiönä on sosiaalisesti rakentunut. Vanhenemiseen liittyy usein sairauksia ja ruumiillista haurastumista. Sosiokulttuurisessa vanhustyössä etsitään tasapainoa toimintakyvyn fyysisille, psyykkisille, sosiaalisille ja ympäröivän kulttuurin edellytyksille. (Liikanen 2011, 6)

Sosiokulttuurisen vanhustyön periaatteiden mukaan Kotikunnaassa osallistetaan asukkaat ja asiakkaat erilaisin luovin menetelmin, tehden, toimien, puuhaten ja lempeästi kohdaten. Kotikunnaassa kokeillaan ennakkoluulottomasti uutta. Koko paikan ilmapiiri on hereillä oleva, aktiivinen ja utelias. Ei siis ole ihmeäkään, että juuri Kotikunnaassa innostuttiin ehdotuksestani ja *Muistatko vielä sen päivän* -hanke tapahtui heidän päivätoimintaryhmässään.

4.2.1 Yhteistyökumppanit

Muistatko vielä sen päivän -hanke toteutettiin pienellä budjetilla: se sai Kansan Sivistysrahaston Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL:n rahastosta 1000 euron apurahan. Tämän takia hanke toteutui pitkälti vapaaehtoistyönä ja tukeutui voimakkaasti verkostoihin. Tärkeimmät yhteistyökumppanit olivat tietysti Kotikunnaan palvelutalo ja päiväpaikka Villa, missä hanke toteutettiin. Päiväpaikka Villan hoitohenkilökunta osallistui kohderyhmän (Villan asiakkaiden) kanssa hankkeen joka vaiheeseen ja he tukivat minua ohjaustyössä. He myös havainnoivat muistisairauksiin erikoistuneiden terveysalan ammattilaisten näkökulmasta Villan asiakkaiden suhtautumista hankkeeseen ja antoivat palautetta hankkeesta.

Toinen tärkeä yhteistyökumppani oli Turun Ammattikorkeakoulu, josta hankkeeseen osallistui 5 sosionomiopiskelijaa. Opiskelijat tulivat mukaan siinä vaiheessa, kun larp-tapahtumaa lähdettiin rakentamaan muistojen pohjalta. Pyysin heitä pitämään päiväkirjaa tapaamiskerroilla tekemistään havainnoista ja omista tuntemuksistaan. He mahdollistivat suuremman palautteen saamisen jo projektin ollessa käynnissä.

Hankkeen mahdollistavia yhteistyökumppaneita olivat myös Turun Ammatti-instituutin lähihoitajaopiskelijat, Kaarina-Teatterin jäsenistä koostuva orkesteri, Turun Ylioppilasteatteri pukuineen ja rekvisiittoineen, sekä hankkeeseen mukaan tullut vapaaehtoistyöntekijä Janni Mäkelä.

4.2.2 Kohderyhmä

Muistatko vielä sen päivän oli monivaiheinen hanke ja monet sen eri vaiheissa mukana olleet henkilöt olivat sekä osallistujia, että järjestäjiä. Tämän takia joissain tapauksissa on vaikeaa määrittellä, olivatko joissain hankkeen vaiheissa mukana olleet tahot järjestäjiä vai osallistujia. Muistitiedon keruu- vaiheessa kohderyhmää olivat muistelijat, itse larp-tapahtumassa heidän lisäksi kohderyhmään kuuluivat kaikki tapahtumaan osallistuneet. Tässä luvussa kerron kuitenkin koko hankkeen ajan mukana olleesta kohderyhmästä, joka on myös tutkimukseni pääkohderyhmä: Kotikunnaan päiväpaikka Villan maanantairyhmäläisistä. Larppi rakennettiin heidän muistojensa pohjalta, he olivat mukana toteuttamassa larppia ja lopulta myös osallistuivat siihen.

Maanantairyhmäläisiä oli hankkeen alkaessa 11 (6 naista ja 5 miestä) ja he tunsivat toisensa ennestään. Nuorin maanantairyhmäläinen oli hankkeen alkaessa 68- ja vanhin 92-vuotias. Heillä on kaikilla jokin muistisairaus, mutta he ovat niin hyväkuntoisia että voivat asua vielä kotona. Maanantaisin he tapaavat toisensa Villassa ja tekevät milloin mitään. Villassa on ryhmiä jokaisena arkipäivänä. Maanantairyhmä valikoitui *Muistatko vielä sen päivän-* ryhmäksi sen kävijöiden hyväkuntoisuuden ja sukupuolijakauman tähden. Lisäksi maanantairyhmällä ei ollut mitään säännöllistä, läsnäoloa vaativaa projektia meneillään, kuten joidenkin muiden viikonpäivien ryhmillä.

Liikuimme kohderyhmän kanssa ensin muistelutyön ja muistitietotutkimuksen rajapinnoilla, kun koitimme muistellen löytää jaetun nuoruusmuiston. Sen jälkeen ryhdyimme tuottamaan larp-tapahtumaa, mikä koostui monista osa-alueista ja tapaamiskerroista. Kun yhdistämme tämän kohderyhmän tämänkaltaisiin toimintoihin, tulee kiinnittää erityistä huomiota tiettyihin tekijöihin. Lumme-Standt (2005, 143) kirjoittaa ikäihmisten haastattelemisesta. Hänen mukaansa haastateltavien ikä saattaa olla hyvinkin sensitiivinen aihe, joka saattaa nousta esiin odottamatta, assosiaationa yllättäviinkin konteksteihin. Niinpä hänen kehotuksensa on olla iän suhteen hyvin sensitiivinen. Hänen mukaansa on esimerkiksi tärkeää miettiä, miksi iäkästä ihmistä kutsutaan. Esimerkiksi käsitettä vanha ihminen pidetään usein loukkaavana, sillä se voi luoda miellelyhtymän sairauteen ja raihnaisuuteen. Tässä gradussa en käytä termejä vanhus tai vanha ihminen, vaan maanantairyhmäläinen tai seniori.

Lumme-Standt (2005, 137) kirjoittaa myös, että ihmisillä on stereotyyppinen käsitys vanhoista ihmisistä ja heidän ainaisesta tarpeestaan puhua elämäkokemuksistaan. Tuomi-Nikula (2009, 151) puolestaan toteaa, että kiinnostus ihmisten omaan menneisyyteen ja henkilökohtaiseen historiaan on luonnollista ja suotavaa. En tiedä, pitääkö Lumme-Standtin väittämä paikkansa, mutta ainakin hänen viestinsä muistuttaa minua varomasta stereotypioita tai valmiita ennakoasenteita. Lumme-Standt (2005, 126-127) muistuttaa myös huomioimaan seniorin fyysiset ja kognitiiviset rajoitteet: Huonontunut kuulo tai muisti saattaa vaikeuttaa toimintaa.

Toinen kohderyhmän mukanaan tuoma haaste ovat muistisairaudet. Muistihäiriöiset tai dementoituneet vaativat muistelutyöpajoilta erityistä räätälöintiä. Dementoituneen

kognitiiviset toiminnot ovat häiriintyneet ja hänellä on vaikeuksia hahmottaa itseään ja ympäristöään. Epäloogisuudet ovat ahdistavia ja pelottavia. Sen sijaan tunnetasolla dementoitunut aistii herkästi. (Hakonen 2003, 132.) Myös Hohenthal-Antin (2006, 102) muistuttaa, että tunnemuisti säilyy Alzheimerin tautia sairastavalla ja dementiaa sairastava muistaa illalla nimenomaan aamun *tunnelman*. Hän painottaa myös taiteen ja kulttuurin merkitystä toteamalla, että vaikka puhekyky katoaisi, ihminen kykenee laulamaan. Hakosenkin (2003, 132) mukaan on hyvä käyttää mahdollisimman monia aistikanavia hyödyksi, sillä tämä tukee kommunikaatiota ja aktivoi jäljellä olevia voimavaroja.

Maanantairyhmäläiset ovat toimintakykyisiä ja suhteellisen hyväkuntoisia. Edellä mainitut riskit ovat tärkeää tiedostaa, jotta niihin voidaan varautua ja jotta niitä voidaan ennaltaehkäistä. Tarkoitus on lisätä hyvinvointia eikä riskeerata sitä. Vastaus sekä iän että muistisairauden mukanaan tuomille haasteille ovat sosiokulttuurisen vanhustyön lähtökohdat. Seniorit nauttivat kulttuurista, pelaamisesta ja luonnosta siinä missä nuoretkin, eikä ikä itsessään ole mikään este. (Liikanen 2011, 6.) Pysin tätä tutkimusta tehdessäni kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että reagoin kohderyhmän tarpeisiin ja olen sekä tutkijana että hankekoordinaattorina joustava ja ajattelen maanantairyhmäläisten etua.

4.3 Tilaaja: Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry.

Tämä työn tilaaja on Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry. Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry on vuonna 1962 perustettu jäsenyhdistystensä valtakunnallinen keskusjärjestö. Eläkkeensaajien keskusliittoon kuuluu noin 320 yhdistystä ja 80000 henkeä. Sen jäsenistö koostuu eläkeläisistä ja eläkkeelle pian jäävistä. Se on suomen toiseksi suurin eläkeläisjärjestö. Alueellisella tasolla toimii 15 piirijärjestöä. (EKL ry 2019a; 2019b).

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry pitää huolta jäsenistöstään monin eri tavoin: toimii edunvalvojana, ottaa kantaa ja antaa lausuntoja valtakunnanpoliittisella tasolla, jakaa helposti lähestyttävää tietoa eläkkeelle jäämisestä, eläkejärjestelmästä, kelan etuuksista, omaishoidosta ja monista muista jäsenistölleen ajankohtaisista aiheista. (EKL ry 2019c.) Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry. pitää yllä Rajaniemen lomakeskusta Virroilla ja

Käpylän työväentaloa Helsingissä (EKL ry 2019a), sekä julkaisee Eläkkeensaaja- lehteä (EKL ry 2019c). Lisäksi EKL ry järjestää jäsenilleen erilaisia hankkeita, kilpailuja, koulutuksia ja tapahtumia (EKL ry 2019d).

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry on järjestänyt ja tukenut erilaisia hankkeita, joilla se pyrkii parantamaan jäseniensä hyvinvointia, arkea ja elämää. Esimerkiksi vuosina 2012-2016 tapahtui elinvoimaa- hanke, jossa kehitettiin ikääntyvien ennaltaehkäisevää ja mielen hyvinvointia tukevaa toimintaa. Hankkeessa kehitettiin **Käskykkä-toimintamalli**, joka pitää sisällään monenlaista huolenpitoa ja välittämistä toisesta ikääntyneestä vertaistoiminnan kautta. (EKL ry 2019e). Verkosta virtaa -hankkeessa puolestaan opastetaan vertaisopastajavoimin uusia ikäihmisiä digitaitojen pariin (EKL ry 2019f) ja **EKL Elinvoimaa -toiminta** suuntaa toimensa eläkkeensaajien syrjäytymisen ehkäisemiseen ja ennaltaehkäisevään mielen hyvinvoinnin tukemiseen kehitettyjen toimintatapojen levittämiseen ja kehittämiseen (EKL ry 2019i). Eläkkeensaajien Keskusliitto on myös järjestänyt paikallisen tason toimintaa, kuten kulttuurikatselmuksia, sitoen ne nettisivuillaan julkaisuihin kulttuurin hyvinvointivaikutuksista (EKL ry 2019g). Hankkeiden yhteydessä Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry on julkaissut erilaisia menetelmäoppaita, käsikirjoja, infograafeja ja paketteja hyvinvointia edistävän toiminnan järjestämiseen eläkeläisille (EKL ry 2019h.)

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:ssä ollaan kiinnostuneita uusista menetelmistä ja lähestymistavoista. Larpin menetelmällinen käyttö herätti heidän kiinnostuksensa ja he päättivät rahoittaa *Muistatko vielä sen päivän-* hankkeen, sekä tilata minulta tämän tutkimuksen.

4.4 Tutkimuksen etiikka

Tieteen etiikalla tarkoitetaan tavallisesti niiden eettisten kysymysten tarkastelua, jotka nousevat esille tutkimuksen suorittamisen eri vaiheissa tai jotka liittyvät tutkittavan kohteen erityislaatuun (Pietarinen & Launis 2002, 46). Kukin meistä toteuttaa toimiessaan omia eettisiä periaatteitaan, myös tutkija työtä tehdessään. Tutkijaa koskevat samat eettiset periaatteet, normit ja arvot kuin muitakin ihmisiä – moraalisen toimijana hän on samassa asemassa kuin kuka tahansa kansalainen. (Pietarinen 2002, 58.) Kun pohditaan, mikä on tutkimusta tehdessä eettisesti hyväksyttävää ja

suositeltavaa, keskustellaan tutkimuseetiikan keskeisestä ongelmasta. Nämä pohdinnat eivät eroa muista eettisistä pohdinnoista kuin siinä, että ne koskevat tutkimuksellisten tekojen eettisyyttä. (Räikkä 2002, 83.)

Turun yliopisto (2019) linjaa, että kaikista ihmiseen kohdistuvista ei-lääketieteellisistä tutkimuksista on tehtävä eettinen ennakoarviointi, jos tutkimukseen osallistuminen saattaa aiheuttaa tutkittaville joko suoraa tai välillistä vahinkoa. Myös Tutkimuseettinen neuvottelukunta listaa riskejä ja haittoja, joiden takia tutkimukselle tulisi hakea eettisen toimikunnan lausunto (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009). Tähän tutkimukseen ei suoranaisesti liittynyt kyseisiä riskejä, joten eettisen toimikunnan lausunnon hakeminen ei ollut välttämätöntä. Kohderyhmän ja käsiteltävien teemojen myötä tämän tutkimuksen eettiset erityispiirteet ansaitsevat kuitenkin oman lukunsa. Tässä luvussa kartoitan myös tähän tutkimukseen liittyviä riskejä ja pohdin, miten varauduin niihin ennalta. Kuten Josselson (2004, 304) sanoo, meidän täytyy yrittää olla täysin tietoisia siitä, mitä olemme tekemässä. Vain riskit tiedostamalla ja niihin varautumalla ennen kuin ne tapahtuvat, voidaan tukea kohderyhmäläisten hyvinvointia ja varmistaa, ettei tutkimuksesta aiheudu osallistujilleen vahinkoa tai haittaa ja siten varmistua tutkimuksen eettisyydestä.

Pureutumisen arvoisia seikkoja ovat erityisesti muistisairauksien mukanaan tuomat haasteet, muistelutyön henkilökohtaisuus ja potentiaalisesti ikävät muistot ja niistä seuraavat tuntemukset. Yhteisöpedagogista olen koulutettu kohtaamaan vastaavia vaikeita tilanteita ohjaajana. Panostamalla ryhmän sisäiseen luottamukseen, avoimeen keskusteluun ja lempeään ohjaajuuteen loin turvallisen tilan, jossa voi nostaa esiin myös kipeitä muistoja. Näille aiheille tulee antaa riittävästi tilaa ja huomiota. Kotikuntaan henkilökunta oli myös koko projektin ajan käytettävissä, siltä varalta, että kriisitilanteita syntyisi.

Muistisairaus ei ole este osallistumiselle, tekemiselle tai pitkällekin sitoutumiselle. Kommunikaatioon ja viestintään kannattaa kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota. *Muistatko vielä sen päivän-* hankkeessa ja tässä tutkimuksessa kommunikoitiin selkeästi, asioista puhuttiin niiden oikeilla nimillä ja tiedotettiin ajoissa. Päätöksiä ei tehty mielivaltaisen subjektiivisesti, vaan ratkaisuihin päästiin keskustelun kautta (Karjalainen ym. 2002, 9). Ennakoimme yhdessä Villan väen kanssa potentiaalisia

riskitilanteita ja reagoimme muutoksentarpeeseen. Työtä tehtiin koko ajan kohderyhmän hyvinvointi edellä, ja päätöksistä keskusteltiin myös ryhmäläisten kanssa (Karjalainen ym. 2002, 10). Aikataulut tehtiin sopivan napakoiksi ja joustaviksi, jotta niitä ei tarvinnut muuttaa projektin aikana. Kaikesta tiedotettavasta (kuten aikataulusta ja siitä mitä larpp on) tehtiin selkeät laput, jonka kohderyhmäläiset veivät kotiinsa.

Jokaiselta osallistujalta pyydettiin tutkimuslupa (Liite 7). Mäkelän (2002, 22) mukaan suostumusasiakirja tai tutkimuslupa suojaa ennen kaikkea tutkijaa, tutkimuslaitosta ja tutkimuksen rajoittajaa mahdollisilta syytteiltä. Hänen mukaansa tutkimukseen osallistuvan on vaikeaa ja usein mahdotontakin todella ymmärtää, mihin hän asiakirjan allekirjoittaessaan sitoutuu. Tässä tapauksessa tutkimuslupa on tarkoitettu suojaamaan ennen kaikkea kohderyhmäläisiä ja heidän kappaleensa sopimuksesta oli tarkoitettu laitettavaksi jääkaapin oveen muistuttamaan, mistä on kysymys. Tutkimuslupa oli toisaalta heiltä minulle annettu lupa haastatella, kysellä, havainnoida ja käyttää heidän muistojaan, mutta toisaalta minulta heille annettu lupaus kohdella heitä ja heidän muistojaan kunnioittaen ja anonymisti. Anonymiteetti koskee myös julkaistavia valokuvia ja kaikkea muuta julkista aineistoa. Myös tilaaja ja gradun ohjaaja ovat lupautuneet noudattamaan anonymiteettiä.

Tutkimusluvassa korostin kohtelevani kerättyjä muistoja kunnioittaen ja arvostaen. Kalelan mukaan historiantutkijalta voidaan edellyttää, että hän tekee oikeutta tutkimuksensa kohteena oleville asioille ja ihmisille (Kalela 2002, 180). Sama pätee muistitietotutkimukseen, jonka eettisten normien periaatteita ovat muiden muassa tutkimuksen hyödyllisyys, vahingon välttäminen, autonomian kunnioitus ja oikeudenmukaisuus (Fingerroos & Peltonen 2006, 13). Muistojen kunnioittamisella tarkoitan sitä, että pyrin aina olemaan varma, mitä esimerkiksi haastateltava sanoillaan tarkoittaa. Ellen ymmärrä jotain tai jos jollain asialla voi olla monia merkityksiä, kysyn asiasta suoraan. En myöskään lähde utelemaan liian tarkkoja yksityiskohtia esimerkiksi sukupuolielämään liittyvistä nuoruusmuistoista, vaan haastateltavat saavat kertoa sen verran, kun heistä tuntuu hyvältä.

Kuten Tiihonen (2004, 218) toteaa, tutkimuksen tärkein tehtävä on totuuden etsiminen. Tarkoitukseni niin tässä tutkimuksessa kuin *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeessakin oli löytää totuus muistitietotutkimuksen, muistelutyön ja ihmisten omien tarinoiden

kautta ja tuoda se kohdattavaan muotoon larpin keinoin. Kalelan (2002, 181) mukaan historiaa koskevat tulkinnat tarjoavat ihmisille yhden tavan ymmärtää ja saada ote elämisensä puitteista. Historiantutkijan työn toinen eettinen lähtökohta onkin tämän pyrkimyksen tukeminen. Vaikken ole historiantutkija sanan varsinaisessa merkityksessä, lähestyin keräämääni muistitietoa samalla asenteella: pyrkimyksellä lisätä ymmärrystä ja otetta elämisen puitteista.

Josselson (2004, 303-304) muistuttaa, että kun kirjoitamme muista, he kokevat sen aina jollakin tavalla. Hänen mukaansa on syytä pohtia, miten vuorovaikutuksemme tutkimukseen osallistuvien kanssa saattaa vaikuttaa heihin. Hän myös huomauttaa, että sanamme ja ajatuksemme saavat aivan erityistä painokkuutta julkaistuna. Latvala, Peltonen ja Saresma (2004, 40) puolestaan toteavat, että tutkittava voi saada paljon irti itsestään tehdyistä tutkimuksista, mikäli pystyy niitä lukemaan. Eräs keino, jolla pyrin toteuttamaan tämän tutkimuksen eettisyyttä on että tutkimuskohteeni näkevät, mitä heidän muistojensa pohjalta syntyy. He olivat mukana tekemässä itse larp-tapahtumaa, sekä he voivat halutessaan lukea tämän tutkimuksen, jota kirjoittaessa pyrin panostamaan luettavuuteen ja selkeyteen.

Tapaustutkimuksena, jossa osallistun aktiivisesti tutkittavaan hankkeeseen, tämä tutkimus asettaa myös minulle tutkijana tiettyjä haasteita. Latvala, Peltonen ja Saresma (2004, 22-23) toteavatkin, että täysin ulkokohtainen raportointi käy nykyisellä tutkimuskentällä yhä harvinaisemmaksi. Tiuhonen (2004, 211) puolestaan muistuttaa, että eräs tutkimuksen tehtävistä on olla itsereflektiivinen – miettiä omia perusteitaan, omia metodejaan, omia tapojaan ilmaista asioita. Koko tutkimuksen ajan reflektoin hankkeen ja tutkimuksen sujumista pitämällä päiväkirjaa. Päiväkirjassa kävin myös läpi kohtaamiani haasteita ja etsin niille ratkaisuja. Pyrin kirjallisen itsereflektion kautta vastaamaan tilanteisiin, pitämään huolta tutkimuksen eettisyydestä ja kehittymään tutkijana.

5 TAPAUSTUTKIMUKSEN METODIT JA VAIHEET

Tämä tutkimus on luonteeltaan tapaustutkimus, eli lähtökohtaisesti se sisältää useita tutkimusmenetelmiä. Nimensä mukaisesti se on tutkimus, jossa tutkitaan jotain selkeää yksittäinen tapausta, ilmiötä tai tapahtumakulkua mahdollisimman tarkasti ja perusteellisesti. (Laine, ym. 2007, 9.) Tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen ”soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi” tutkimalla ja keräämällä aineistoa *Muistatko vielä sen päivän-* pilottihankkeesta (ks. luku 4). Menetelminä tutkimuksessa olen käyttänyt kerronnallisia ryhmähaastatteluja, osallistuvaa havainnointia ja kyselyitä.

Laitisen (2017, 25) mukaan määrälliset ja laadulliset tutkimusmenetelmät sopivat erilaisiin tilanteisiin ja tarkoituksiin; kysymys on ensisijaisesti siitä, millaista tietoa ja ymmärrystä pyritään tuottamaan. Tässä tutkimuksessa painopiste oli laadullisessa tutkimuksessa, mutta käytössä on myös palautekysely, jolla saatiin määrällistä aineistoa. Laine, Bamberg ja Jokinen (2007, 24) toteavatkin, että tapaustutkimuksessa menetelmätriangulaatio on tyypillistä ja suotavaa. Tällä tarkoitetaan, että tutkimuskysymyksiin voidaan vastata kattavammin, kun erilaiset menetelmät tukevat toisiaan. Laitisenkin mukaan (2017, 25) määrällisiä ja laadullisia menetelmiä on suotavaa käyttää rinnakkain kattavien vastausten saamiseksi. Menetelmätriangulaatiolla pyrin myös vastaamaan Lumme-Sandtin (2005, 125) kehoitukseen huomioida kohderyhmän kognitiiviset ja fyysiset rajoitteet: Esimerkiksi kyselyyn vastaaminen vaikeutuu, jollei voi pitää kynää kädessä reumatismien takia. Pyrinkin tarjoamaan kohderyhmälle mahdollisimman monta formaattia palautteen antoon ja mielipiteen ilmaisuun. Tässä tutkimuksessa lähestyn tutkimuskysymyksiä usean eri menetelmän kautta.

5.1 Kerronnalliset ryhmähaastattelut

Toteutin tässä tutkimuksessa kolme kerronnallista ryhmähaastattelua, joiden tukena käytin tarinankerronnallisia menetelmiä (Liite 1, Liite 2 & Liite 3). Haastattelu on muistitietotutkimuksessa suoran vuorovaikutussuhteen keskeisin menetelmä (Ukkonen 2006, 182) ja tässä tutkimuksessa haastattelu oli erittäin tärkeässä asemassa nimenomaan muistelutyön ja muistitietotutkimuksen limittyessä (ks. luku 2.2). Haastattelutilanteet tapahtuivat päiväpaikka Villassa, missä haastattelin Villan maanantairyhmäläisiä, tämän tutkimuksen pääasiallista kohderyhmää (ks. luku 4.2.2).

Ensimmäisen haastattelun alkuun osallistui Villan henkilökuntaa ja viimeiseen haastatteluun sosionomiopiskelijoita.

Kaksi haastatteluista (Liite 1 & Liite 2) toteutettiin hankkeen kahdella ensimmäisellä tapaamiskerralla ja niissä korostui kerronnallisuus, sillä niiden aikana etsimme jaettua nuoruusmuistoa. Toimin itse kahdessa ensimmäisessä haastattelussa haastattelujana ja fasilitaattorina. Kolmas haastattelu (Liite 3) toteutettiin hankkeen viimeisellä tapaamiskerralla kahdessa pienryhmässä, ja sen tarkoitus oli kerätä palautetta. Haastattelijoina toimivat hankkeessa mukana olleet opiskelijat, joten se oli strukturoidumpi kuin kaksi aiempaa haastattelua. Toteutin haastattelut teemahaastatteluina. Valmistuin haastatteluihin laatimalla listan keskusteltavista aiheista (Liite 1, Liite 2 & Liite 3) ja pidin keskustelun aikana huolen siitä, että kaikista suunnitelluista aiheista keskusteltiin edes hieman. En kuitenkaan pyrkinyt valituilla keskustelunaiheilla rajoittamaan puheenaiheita, vaan kannustin haastateltavia kertomaan tarinoita ja muistoja, joita heidän mieleensä nousi. (Eskola & Vastamäki 2010, 32.) Vaikka haastattelutilanteet olivat hyvin keskustelunomaisia, olivat ne silti ryhmähaastattelutilanteita: Ohjasin tarinankerrontamenetelmiä, kysyin kysymyksiä ja rohkaisin haastateltavia. En siis jättänyt haastateltavia keskustelemaan yksin, vaan kiinnitin heihin huomiota myös yksilöinä. (Valtonen 2005, 223-224.) Reagoin kuulemiini vastauksiin, esitin lisäkysymyksiä, nauhoitin haastattelut, tein niistä muistiinpanoja, teemalitteroin ja lopulta analysoin teemoittain. (Ruusuvuori ja Tiittula 2005, 23.) Ukkonen (2006, 182) toteaaakin, että tyypillinen muistitietotutkimuksen tutkimushaastattelu toteutuu osallistujien yhteisen toiminnan tuloksena, muistuttaa monin tavoin tavanomaista arkikeskustelua ja pohjautuu osapuolten esiyymmärrykselle. Tässä tutkimuksessa korostui kertomusten, kaskujen ja *kuuntelun* merkitys (Ukkonen 2006, 185-186; Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 204), mikä teki haastatteluista kerronnallisia: Kerronnallisen haastattelun tavoitteena on koota tutkijan aineistoksi kertomuksia (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189).

Kohderyhmää huomioon ottaessa oli tärkeää ottaa huomioon kaksi erityispiirrettä: ikä ja muistisairaus. Lumme-Sandt (2005, 133) kehottaa myös varomaan omia asenteita: ennakko-oletuksia, valmiita mielipiteitä ja stereotyyppisiä ajatusmalleja. Myös Ukkonen (2006, 185-186) toteaa, että haastattelijan tärkein tehtävä on kuunnella ja saada ihmiset kertomaan, hänen ei pidä keskeyttää eikä esittää omia tietojaan, mielipiteitään tai

kokemuskertomuksiaan. Valitsemani haastattelumuoto, kerronnalliset ryhmähaastattelut, tekivät haastattelutilanteista vähemmän formaaleja ja rennompia. Pysin tavoittelemaan niissä avointa, positiivista muistelun ilmapiiriä. Kenenkään haastateltavan ikää ei lähdetty alleviivaamaan, vaan jos iästä tai muistisairaudesta puhuttiin, tapahtui se senioreiden aloitteesta. Muistisairauden huomioin siten, että jokaisen rinnassa oli nimilaput ja kertosin aina haastattelun (ja muidenkin hankkeen tapaamiskertojen) alussa kuka minä olen, mistä on kyse, mitä on jo tehty ja mitä tänään tehdään.

Ensimmäinen kerronnallinen ryhmähaastattelu (Liite 1) toteutui maanantaina 10.9.2018. Haastattelu kesti tunnin ja 40 minuuttia ja siihen osallistuivat kaikki maanantairyhmäläiset: 6 naista ja 5 miestä. Myös Villan ohjaajat osallistuivat haastattelun alkuun. Aloitin haastattelun itse kehittämälleni tarinankerronnallisilla menetelmillä: rakkaani ja tärkeä maisema (Liite 1). Eskola ja Vastamäki (2010, 32) toteavatkin, että teemahaastattelussa ei kannata mennä suoraan aiheeseen, vaan lämmitellä haastateltavia ensin. Viikon päästä, 17.9.2018 tapahtui toinen ryhmähaastattelu (Liite 2), jossa jatkoimme siitä, mihin ensimmäisessä jäimme. Sillä kertaa teemoitin haastattelua mustavalkoisten tanssivalokuvien ja taustalla soivien 50-luvun iskelmien avulla. Mahdollisimman monia aistikanavia simuloimalla pyrin tukemaan kommunikaatiota ja siten saavuttamaan monipuoliset haastattelutulokset (Hakonen 2003, 132).

Tuossa kohtaa ryhmän kooksi vakiintui 5 naista ja 5 miestä, sillä eräs naisista joutui lopettamaan Maanantairyhmässä käymisen kokonaan. Tarjosin haastattelujen yhteydessä (ja muillakin tapaamiskerroilla) maanantairyhmäläisille perinteiset pullakahvit. Ruoalla ja nautintoaineilla, kuten kahvilla, on kulttuurisesti yhdistävä rooli. Itseleivottu pulla rikkoo jäätä ja antaa keskustelun aiheen. Pullakahvit jaetaan, nautitaan yhdessä. Tarjoilu myös ilmaisee tilaisuuden keskustelevan, kehittävän ja epäformaalin luonteen. (Valtonen 2005, 234.) Lisäksi perinteiset pullakahvit johdattelevat haastateltavat ajattelemaan aiheita, jotka ovat olleet keskeisiä, arkipäiväisiä ja tavallisia haastateltavien arkielämässä, mutta jotka ovat olleet niin itsestään selviä, että niitä ei yleensä sanallisteta (Ukkonen 2006, 184).

Viimeisellä tapaamiskerralla, 29.10.2018 tapasimme maanantairyhmäläisten ja mukana olleiden opiskelijoiden kanssa. Tuolla tapaamiskerralla toteutettiin viimeinen kerronnallinen ryhmähaastattelu, jonka tavoitteena oli kerätä palautetta hankkeesta maanantairyhmäläisiltä (Liite 3). Haastattelut toteutettiin kahdessa pienryhmässä, joita johtivat sosionomiopiskelijat. Tämän tarkoituksena oli mahdollistaa suorasanainen, myös negatiivinen palaute hankkeesta ilman, että minun – hankekoordinaattorin – paikalla olo ohjailisi ryhmäläisten sanomaa. Haastattelut nauhoitettiin ja opiskelijat kirjoittivat niistä huomioita haastattelurungon mukaan.

5.2 Osallistuva havainnointi ja tutkimuspäiväkirja

Havainnointi on tarkoituksenmukainen menetelmä, kun tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän tai ei laisinkaan. Se voi myös sitoa muilla menetelmillä kerättyä aineistoa paremmin oikeaan kontekstiin. Näin havainnoimalla voidaan monipuolistaa ja syventää tutkimuksen kohteesta saatavaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.) Tässä tutkimuksessa tutkittava ilmiö, larp muistelutyön menetelmänä, on uusi ja kokeellinen. Testasin uutta menetelmää ja pyrin keräämään tapaustutkimuksena mahdollisimman monipuolista tietoa. Havainnointi oli siis tämän tutkimuksen kannalta olennaisen tärkeä menetelmä.

Toteutin havainnoinnin osallistuvana havainnointina: olin mukana *Muistatko vielä sen päivän-* hankkeessa ja kommunikoin kohderyhmän kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82.) Ero osallistujan ja osallistuvan havainnoijan välillä syntyy osallistumisen motiiveilla, eksplisiittisestä tietoudesta ja introspektiosta. Osallistumisen motiiveilla tarkoitetaan sitä, että osallistuja osallistuu siksi, että hän haluaa osallistua. Osallistuva havainnoija puolestaan osallistuu tehdäkseen havaintoja muista toimijoista ja tilanteeseen liittyvistä tapahtumista. Erilainen motivaatio osallistua tilanteeseen muuttaa tapaa tarkkailla tilannetta. Osallistuva havainnoitsija pyrkii tietoisesti kiinnittämään huomiotaan tutkimuksen kohteena oleviin asioihin. Hänen havainnointinsa fokus on laajempi kuin tavallisen osallistujan. Lisäksi hän on tietoinen itsestään tilanteessa. Osallisuudestaan huolimatta hän on tutkijuutensa tähden ulkopuolinen ja tilanteesta erottuva. Lisäksi osallistuva havainnoija eroaa osallistujasta siksi, että osallistuva havainnoija tekee tilanteesta muistiinpanoja. (Vasenkeri 1996, 11-12.)

Koska olin kiinteästi hankkeessa mukana toimiessani sen koordinaattorina, pääsin helposti havainnoimaan kohderyhmääni. En kuitenkaan ollut yksi heistä, vaan tutkija, mahdollistaja, ohjaaja ja havainnoija. Olin kuitenkin tiivisti vuorovaikutussuhteessa kohderyhmän kanssa, tutustuin heihin yksilöinä ja he tunsivat minut ja tiesivät millä asialla olen. Tavallaan kuuluin yhteisöön, mutta olin kuitenkin eri asemassa kuin muut. Osallistujana havainnoisijana osallistumiseni taso oli siis kohtalainen osallistuminen. (Vasenkari 1996, 13.)

Pidin havainnoistani päiväkirjaa, johon kirjoitin kunkin kerran jälkeen havainnointeja kyseiseltä kerralta. Kuvailin tunnelmaa, keskusteluissa esiin nousseita teemoja, mielipiteitä ja kommentteja, sekä kohderyhmän vireyden ja innostuksen tilaa. Kirjoitin myös ylös esiin nousevat, selkeät epävarmuuden, innostuksen, huolen, ahdistuksen, pelon, odotuksen ilmaisut, sekä otin valokuvia hankkeen etenemisestä. Lisäksi pyysin Villan henkilökuntaa tekemään havaintoja kävijöiden reaktioista ja jakamaan ne kanssani. He ovat terveydenhoidon ammattilaisia ja siten pätevämpiä kuin minä kommentoimaan esimerkiksi hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia. Hankkeeseen tuli mukaan myös viisi sosionomiopiskelijaa, joita pyysin pitämään päiväkirjaa tapaamiskerroista. Sosionomiopiskelijoista kolme pitivät aktiivisesti päiväkirjaa ja he myös jakoivat ne kanssani. Heidän päiväkirjansa sijoittuvat aikavälille 24.9.2019-22.10.2019, jolloin he olivat mukana hankkeessa. Keskustelimme myös opiskelijoiden kanssa aina kerhokertojen jälkeen. Villan henkilökunta antoi minulle kirjallisen palautteen hankkeen päätyttyä.

5.3 Palautekyselyt

Keräsin *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeesta palautetta kahdella kyselyllä (Liite 4, Liite 5). Ensimmäinen palautekysely oli pelkkä yksi avoin kysymys (Liite 4). Tämä kysely suunnattiin Villan maanantairyhmäläisille, eli koko hankkeen ajan mukana olleelle senioriryhmälle ja se toteutettiin itse larp- tapahtumaa edeltävän tapaamisen päätteeksi. Kysymyksessä kysyttiin osallistujien tunnelmia ja ajatuksia menneestä syksystä ja tulevasta larp- tapahtumasta. Osallistujat saivat vastata kysymykseen vapaasti ja rauhassa: heille annettiin aikaa ja rauhaa vastaamiseen.

Avoim kysymys mahdollisti selkeämmän ja monipuolisemman palautteen siitä, mikä toimii ja mikä ei: Vastaaaja voi kertoa mielipiteensä niin perusteellisesti kuin itse haluaa (Valli 2010, 126). En halunnut johdatella vastaajia liikaa tai vaatia heitä tilille tunnelmistaan. Näistä syistä johtuen valitsin avoimen kysymystyyppin ja mahdollisuuden vastata anonyymisti. Avoin kysymys mahdollisti myös palautteen antamisen muuten kuin kirjallisesti: vastauksen voi myös piirtää. Tämä on yksi tapa, jolla reagoim Lumme-Sandtin (2005, 126-127) vaatimukseen sensitiivisyydestä ikäihmistien kanssa työskennellessä: kukin voi osallistua omien rajojensa mukaan. Maanantairyhmäläiset valitsivat antaa palautetta pienryhmissä opiskelijoiden avustamana. Seniorit kertoivat tunnelmiaan ja opiskelijat kirjoittivat heidän vastauksensa ylös. Eräs maanantairyhmäläinen kirjoitti myös henkilökohtaisen palautteen.

Toisen palautekyselyn toteutin itse larp-tapahtumassa (Liite 5). Kyseessä oli paperinen, yhden sivun mittainen palautekysely, johon voivat vastata kaikki tapahtumaan osallistuneet. Kyselyyn vastattiin anonyymisti. Taustakysymyksissä kysyin, onko vastaaja ollut mukana järjestämässä tätä tapahtumaa, sekä hänen ikäänsä. Tällä tavoin kykenin erottamaan toisistaan maanantairyhmäläisten, muiden järjestäjien (opiskelijat, Villan henkilökunta, orkesterin jäsenet), sekä tapahtumaan muuten osallistuneiden vastaukset silti anonyymiteetin säilyttäen. (Valli 2010, 104.) Taustakysymysten lisäksi kysely koostui Likertin asteikosta (Valli 2010, 118) ja avoimesta kysymyksestä. Likertin asteikkoon on helppoa vastata nopeasti, mikä yhdessä palautekyselyn lyhyiden kanssa madaltaa vastaamisen kynnyistä. Likertin asteikolla sain myös kvantitatiivista aineistoa tärkeistä kysymyksistä. Toisaalta lopun avoin kysymys antoi tilaisuuden syvemmälle palautteelle (Valli 2010, 126). Keräsin kyselyllä palautetta tapahtumasta ja tiedustelin muun muassa tapahtuman vaikuttavuutta mielialaan, koettuun hyvinvointiin ja muistamiseen.

Tapahtumaan osallistui noin 60 henkilöä ja vapaaehtoiseen palautekyselyyn tuli 17 vastausta, joista käyttökelpoisia oli 16. Vastaaajista kolme oli Villan maanantairyhmäläisiä, viisi opiskelijoita läheisestä ammattikoulusta, kaksi Kotikunnaan asukkaita (ei maanantairyhmäläisiä), kaksi Kotikunnaassa työskenteleviä vapaaehtoisia, kaksi järjestämässä mukana ollutta henkilökuntaa tai opiskelijoita, yksi järjestämisessä auttanut henkilö, joka ei ole kotikunnaan henkilökuntaa, opiskelija tai vapaaehtoinen (esimerkiksi bändin jäsen tai buffetin tati) ja yksi ulkopuolinen osallistuja (esimerkiksi

järjestäjien puolisoita tai muita läheisiä). Lisäksi oli yksi vastaus, johon vastaaja oli ilmoittanut esitietonsa (kotikuntaan asukas), muttei ollut vastannut sitä seuravaan likterin asteikko-osioon (Valli 2010, 118) tai avoimeen kysymykseen. Olen jättänyt tämän vastauksen pois analyysistä. Paperisen palautekyselyn lopun avoimeen kysymykseen (Valli 2010, 126) ei vastannut kukaan.

5.4 Tulosten analysointi teemoittain

Analysoin edellä kuvattujen menetelmien avulla kerättyä aineistoa teemoittain. Teema-analyysiäni johdattelevat valitsemani alatutkimuskysymykset, joiden kautta tarkastelen kerättyä aineistoa. Menetelmätirangulaation periaatteita noudattaen vastaan alatutkimuskysymyksiin monipuolisesti, eri näkökulmista ja eri menetelmillä kerättyä aineistoa rinnakkain tutkien (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 24).

Päätutkimuskysymykseen vastatessani vien analyysin vielä pidemmälle: nostan esiin teemoja, joita ilmenee alatutkimuskysymyksiin vastatessa niin aineiston tutkimus- kuin analyysivaiheessakin. Teen siis ikään kuin kaksitasoisen analyysin, jossa alatutkimuskysymyksiin vastaaminen mahdollistaa pohdinnan, jonka perusteella lopulta vastaan päätutkimuskysymykseen: Soveltuuko larppu muistelutyön menetelmäksi? Miksi?

6 ALATUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä luvussa esittelen, millaista aineistoa sain kerättyä *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeesta edellä kuvatuin menetelmin (luku 5). Tarkastelen kussakin alaluvussa tuloksia aina yhden tietyn alatutkimuskysymyksen läpi. Käsittelen siis osittain samaa aineistoa monesta eri näkökulmasta. Alalukujen sisäinen rakenne on kronologinen ja kunkin lopussa vastaan käsillä olevaan alatutkimuskysymykseen. Vastaan alatutkimuskysymyksiin seuraavasti:

luvussa 6.1 Löytyykö senioriryhmältä jaettu nuoruusmuisto? Mikä?

luvussa 6.2 Muuttuuko osallistujien suhtautuminen larppiin projektin edetessä? Miten?

luvussa 6.3 Vaikuttaako muistelularpin tekeminen ja pelaaminen muiston kokemiseen?

Miten?

sekä luvussa 6.4 Edistääkö larp-projektiin osallistuminen osallistujien koettua

hyvinvointia? Miten?

6.1 Jaetun nuoruusmuiston etsintä

Maanantaina 10.9.2018 aloimme Maanantairyhmäläisten kanssa etsiä heidän jakamaansa nuoruusmuistoa. Menetelmänä käytin kerronnallista ryhmähaastattelua (ks. luku 5.1.). Haastattelun aluksi esittelin itseni, kerroin mistä on kyse ja mitä tulisimme tänään tekemään: ensin vetreyttäisimme kielenkantojamme tarinankerronnallisin menetelmin ja sitten, pullakahvien siivittämänä, uppoutuisimme nuoruusmuistoihin (Liite 1). Tarinankerrontamenetelmin pyrin tarttumaan Valtosen (2005, 237.) suosittelemaan tapaan generoida puhetta ryhmäkeskustelussa erilaisten tekniikoiden ja virikemateriaalien kautta. Nauhoitin kerronnallisen ryhmähaastattelun, tein siitä muistiinpanoja ja osallistuin valituista teemoista kumpuavaan keskusteluun.

Olin valinnut alkuun kaksi tarinankerrontamenetelmää: ”rakkaani”, jossa osallistujat kertovat lauseella, kahdella tai kolmella itselleen tärkeästä ihmisestä, sekä ”tärkeä maisema”, jossa osallistujat kuvailevat itselleen tärkeää maisemaa yhdellä sanalla (Liite 1). Valitsemani menetelmät johdattivat keskustelun heti hyvin tunteellisiin ja inhimillisiin aiheisiin. Jo ensimmäinen rakkaastaan kertova kertoi vaimostaan, joka sairastaa syöpää ja on hyvin sairas. Toinen kertoi äidistään ja lapsuudestaan evakkona. Kolmas haastateltava kertoi isästään, neljäs kertoi tätinsä aviomiehestä. Aviopuolison mainitsi useampi, lapset ja tärkeä ystävätär nimettiin myös. Jokaisen tärkeään ihmiseen liittyi parilla lauseella kerrottu tarina, josta kävi ilmi, miksi kyseinen henkilö on tärkeä. Joihinkin tarinoihin liittyi voimakas menetyksen tunne ja ikävä menetettyjä rakkaita kohtaan. Jo tarinankerronnallisilla lämmittelymenetelmillä kävi hyvin selväksi, että maanantairyhmäläisillä on paljon tarinoita kerrottavanaan. Tunnelmat vaihtuivat haikeasta humoristiseen nopeasti, niin että positiivinen ja elämänmakuinen pohjavire seurasi mukana koko haastattelun ajan. Tarinankerronnallisen lämmittelyn – puolen tunnin aikana kunnan naurunremakoita oli yhdeksän ja kerran myös itkettiin.

N1: Jaa'a. (alkaa itkeä) Mä en pysty puhumaan siitä. Mulla on ollu kaks miestä: isä ja aviomies. Molemmat otettiin liian aikasin pois. Isä meni sodassa, ja mieheni kuoli. Mä en edes muista, montako vuotta me saatiin olla yhdessä. Että se siitä.
(Maanantairyhmä, haastattelu 10.9.2018.)

Ja viisi minuuttia myöhemmin:

N2: Mul ei oo enää korttia (ajokorttia). En mä oo sitä ryypänny mutta mä vein sen... (Kaikki kuuntelijat nauravat) Mutta mä vein sen poliisilaitokselle! (kaikki nauravat entistä kovemmin) Auto mulla kyllä on!...

M1: Ootko sä nyt varma, ettei poliisi ottanu sitä, kun puhallutti. (kaikki nauravat taas) Ootko ihan varma?(naurua) Sinähän olet muistisairas! (Kovimmat naurut tähän asti, myös N2 nauraa.) (Maanantairyhmä, haastattelu 10.9.2018.)

Keskustelu saatiin avattua tarinankerrontamenetelmillä ja keskustelun alettua ei hiljaisia hetkiä enää ollut. Olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaani näin:

Rakkaani- menetelmässä pääsi tutustumaan – ihmisillä on tapa kertoa myös itsestään kuvaillessaan läheisiään. Maisemista taas löytyi jo yhtymäkohtia haastateltavien välillä ja moninaisuutta. (Lehto, tutkimuspäiväkirja 10.9.2018.)

Alun lämmittelyn jälkeen siirryimme pöydän ääreen pullakahville, missä teemoja ohjailivat pöydälle katetut pullakahvit, sekä menneistä ajoista ja elämästä muistuttavat esineet. Pöydällä olivat sokerileikkurit, pääsylippu, pelikortit, vanha pullo, vanhat silmälasit, Raamattu, sormus, helminauha, Kalevala, ikoni, virsikirja, Topeliuksen satukirja, Saima Harmajan runoon sävelletyt nuotit, punainen nauha, huulipuna, taskukello, joulukuusen koriste, nokkahuilu, ylioppilaslakki, liitu, pensseli, marmorikuula, pehmokoirra, savukekotelo, puurokauha, itse tehtyä omenamehua, öljylamppu, vanha postikortti ja vanha sanomalehti. Esineet, itse tehty omenamehu ja etenkin itseleivotut pullat kirvoittivat vilkasta kahvipöytäkeskustelua. Ne inspiroivat ja auttoivat löytämään jutun juuren, mutteivät rajoittaneet keskustelua sen soljuessa.

Tutkimuspäiväkirjaani kirjoitin:

Ruokasalin puolella pulla ja kahvi toivat tilanteeseen luontevuutta ja keskustelunomaisuutta. Tavarat nostivat esiin muistoja. Edeltävien menetelmien ja fasilitoinnin takia muistokertomusten esittämiselle annettiin kuitenkin tilaa ja ennalta suunnitellun struktuurin takia tilanne pysyi päämääräorientoituneena haastatteluna. (Lehto, tutkimuspäiväkirja 10.9.2018.)

Aloitimme sukelluksen nuoruusmuistoihin lapsuuden lemmikeistä ja eläimistä. Haastoin haastateltavia kertomaan myös muista eläimistä kuin kissoista ja koirista. Pian juttelimme jo siitä, ketkä ovat maalta tai kaupungista kotoisin ja missä haastateltavat olivat syntyneet. Kävimme läpi varhaisimpia muistojamme. Ukkosen (2006, 183-184) mukaan muistitietotutkimuksen aineistoa keräävän henkilön tärkeimpiä keinoja tiedon keräämiseksi ovatkin kuunteleminen, vastaaminen kysymyksiin, oma-aloitteinen aiheiden esiin ottaminen, tulkintojen tekeminen, haastattelijan tulkintojen vahvistaminen tai korjaaminen, kysyminen ja kokemusten jakaminen. Kysymyksiä esittämällä ja keskustelemalla pääsimme pian myös larpiksi taipuviin aiheisiin, eli ihmisistä, asioista ja otuksista tapahtumiin ja ilmiöihin.

Kerttu: Mites teidän lapsuudessa ja nuoruudessa? Oliko teillä jotain juhlia mitkä on jääny erityisesti mieleen?

N1: Kaikki häät.

Kaikki: Joo, kyllä, nii oli.

N3: Totta, häitä oli paljon.

M1: Ainakin mul on jääny se, kun ilonpäivä oli toukokuun viimeinen päivä, kun koulu loppu ja pääsi kesälomalle.

Kerttu: Mä veikkaan juu, että se on aika monelle lämmin ja mukava muisto et kesäloma alkaa... Mut mielenkiintoista kuulla et on ollu häitä paljon.

N1: On on, kyllä maaseudulla häitä oli.

M2: Ja se olikin! Niinku sanottu, mäkin oon maalla kasvanut lapsuuteni ja käyny koulut aikalailla. Niin oli just se, että kun äidin ja isän puolella sisaruksia vähintään 10 kummallakin niin sitten kun oli häät – no toiset oli kyl hautajaiset – mutta häät oli sitte, voi! Ens kertaa mä näin kaikki enot ja kaikki tädit ja sitte serkut ja pikkuserkut – tai ei siellä pikkuserkkuja ollu. Mutta se oli, se oli aivan uus maailma. Aika suppeasti oli kasvanu, katos kotipiiri ja heinää niitetty, että sai pari lehmänkyttyrää vähän ruokaa ja sit pienessä piirissä. Ja sitte ku tuli tämmöset juhlat. Ai ai se oli pikkupojalle aivan, aivan mahtavaa. Se oli aivan mahtavaa.

Kerttu: Niin ku ei oo ollut mahdollista lähtee kauas.

M2: Ei.

M1: Siihen aikaan, ku liikkumismahdollisuudet oli niin huonot. Mut kuitenkin, mut tämmöset isot tapahtumat, häät ja hautajaiset, niihin kerääntys aina koko suku ja tultiin kaukaakin. Mä muistan, ku turussa oli, ku mun isoisä kuoli niin kyl niit tuli porista ja savonlinnasta asti sukulaisia – siihen aikaan vielä vaikka siitä on kohta jo kuusket vuotta aikaa. Ja aattele millä vehkeellä sieltä sillo tultii. Et ei sieltä lentokoneella tultu. (Maanantairyhmä, haastattelu 10.9.2018.)

Haastateltavat muistelivat myös pienempiä perhejuhlia, työseurueiden keskityksiä, syntymäpäiviä, joulua. Keskustelu lähti rönsyilemään ja hetken vapaamuotoisen puheensorinan jälkeen johdattelin haastattelutilannetta uudestaan toivottuihin teemoihin. Ukkosen (2006, 184) mukaan kysyminen onkin kaikkein tärkein muistelun ohjaamisen

ja muistelijan kokemusmaailman tavoittamisen keino. Hän muistuttaa myös, että vastuu tilanteen sujumisesta ja vuorovaikutuksen etenemisestä on viime kädessä haastattelijalla. Johdattelin keskustelua kertomalla ensin, miten ala-asteen diskot ovat minun sukupolvelleni yhteinen kokemus, ja halusin tietää, onko heillä jotain sukupolvea yhdistävää kokemusta. Kysyinkin:

Kerttu: Onko teillä jotain sellasta nuoruusmuistoo, mitä silloin kun te olitte nuoria, niin mitä kaikki teki? Tyylii – emmä tiedä mitä se olis voinu olla.

N1: Käytiin tansseissa!

N3: Nii'i!

Kerttu: Oottekste kaikki käyny nuorena tansseissa?

Kaikki: Juu, ollaan, joo'o, kyllä, totta!

(Maanantairyhmä, haastattelu 10.9.2018)

Tästä seurasi pitkä ja polveileva keskustelu tanssimuistoista, ensimmäisistä sukupuolielämään liittyvistä muistoista, ja tanssien yksityiskohdista. Keskustelimme myös, missä tansseja oli ollut.

M2: Kyllähän ne mun aikanani oli lavoilla. Tanssilavoilla.

N4: tanssipaikoissa.

M1: Mää muistan, ensimmäiset tanssit oli talvella Palokunnan talolla tossa Eerikinkadun ja siinä...

N1: Kristiinankadun kulmassa.

Kerttu: Se mikä on siel vieläkin? Hieno paikka!

Kaikki: On on! Kyllä, niin on!

M1: On on! Ja sit kesällä Hirvensalossa siin mäen päällä.

M3: Sit ei oo enää.

M1: Nii juu ei o. Mikäs sen nimi oli...

M4: Peurakallio!

N1: Hyvä (M4)!

M4: Kyl siel on tullu monta kertaa käytyy.

M1: Kyllä mä muistan, ku sillo piilotettiin koskenkorvapullo sinne aidan väliin juu! Ulkokautta ja sit ku päästiin sisälle, niin käytiin hakemassa se! Kaivettiin sieltä esiin. Jajaja välillä repästiin rautalankalla kädet verille.

M2: Rintamamiesmeininkiä! (Kaikki nauravat)

(Maanantairyhmä, haastattelu 10.9.2018)

Juttelimme jo esiintyjistä, pukeutumisesta ja tansseihin valmistumisesta. Mitä enemmän keskustelimme, sitä innokkaammaksi haastateltavat kävivät. Jokaisella oli jotain sanottavaa. Pyrin lopussa kysymään vielä muista jaetuista muistoista, esimerkiksi kristillisistä juhlapyhistä ja sadonkorjuujuhlista, mutta keskustelu kääntyi vain takaisin tansseihin. Tanssit olivat aihe, josta haastateltavat innostuivat silminnähden. Loppuhaastattelun nauhoituksesta on haastavaa saada selvää, sillä haastateltavat kihertävät ja kikattavat niin paljon.

Ensimmäisen kerronnallisen ryhmähaastattelun aikana löytyi monia jaettuja muistoja, jotka taipuisivat larpiksi, esimerkiksi häät, hautajaiset, iltamat, kesäloman alku ja ripiltä pääsy. Mikään ei kuitenkaan saanut aikaan samanlaista innostuksen, mielipiteiden ja kertomusten ryöppyä, kuin tanssit. Tansseista on haastateltavilta selkeästi koko kohderyhmän jakama kokemus, mutta jo ensimmäisessä haastattelussa kävi ilmi, että tansseihin liittyy myös henkilökohtaisia muistoja. Tuomi-Nikula totesikin omassa tutkimuksessaan, että vaikka muiston kehys olisi samanlainen, on jokaisen henkilön muisto hänen omansa (2009, 154).

N1: Sieltä on moni löytänyt aviomiehen ilmeisesti ja vaimon. Tansseista.
 M1: Tansseistahan määhän löysin silloin sen.
 (Maanantairyhmä, haastattelu 10.9.2018)

Tutkimuspäiväkirjaani olen kirjoittanut: ”11.9.2018. Lopputulos oli oivallinen, innostava, toteuttamiskelpoinen, itsestään selvä ja ennen kaikkea lähtöisin senioreista itsestään. Päivän teema nousi tosi luontevasti haastatteluista esiin: me järjestetään tanssit!” Kun jaettu muisto oli näin selkeä ja inspiroiva, teimme päätöksen, että tämä on se muisto, josta larp tehdään.

Vastaus alatutkimuskysymykseen ”Löytyykö senioriryhmältä jaettu nuoruusmuisto?” on siis: kyllä löytyy, useampikin, vaikka seniorit olisivat hyvinkin erilaisista taustoista. Vastaus jatkokysymykseen ”Mikä?” on: useita, mutta erityisen voimakkaana tällä senioriryhmällä resonoi muisto tansseista. Jollain toisella ryhmällä muisto olisi voinut olla esimerkiksi häät, sukujuhlat, ripiltä pääsy, kesäloman alku, koulupäivä, heinänteko tai evakkoon lähtö.

6.2 Suhtautuminen larppiin

Larppia, ennen niin outoa harrastusta on viime aikoina käsitelty yhä enemmän mediassa. Larppeja käytetään museoiden, koulujen, partioiden, nuorisotoimen ja seurakuntien työssä. (Pohjola 2007, 4.) Kuitenkin larppaajat kohtaavat ennakkoluuloja yhä edelleen ja lähtökohtaisesti joutuvat olemaan valmiina selittämään, mitä tarkoittavat, kun puhuvat larppaamisesta. Minäkin olen kohdannut ensin harrastajana ja myöhemmin urani aikana paljon ennakkoluuloja. Viime vuosina ihmiset ovat kuitenkin alkaneet olla

kiinnostuneempia, avoimempia ja vierastaa larpin ajatusta vähemmän. Ihmiset yhä useammin ovat ainakin kuulleet larppaamisesta. Moni niistä tahoista, joihin olin yhteydessä *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeen myötä, halusivat mukaan nimenomaan larpin takia.

23.8.2018 kävin ensimmäistä kertaa tutustumassa Villan henkilökuntaan. He olivat innostuneita tulevasta hankkeesta, mutta pohtivat, miten seniorit mahtavat suhtautua uuteen ja jännittävään larppaamiseen. Sovimme, että kirjoitan maanantairyhmäläisille käsin kirjeen, jossa avaan syksyn suunnitelmia ja jonka he lukevat yhdessä ennen kuin menen tapaamaan heitä. Tutkimuspäiväkirjaani olen kirjoittanut näin:

Kävin eilen kotikunnaassa tapaamassa päivätoimintaryhmä Villan ohjaajia. Juttelimme tulevasta hankkeesta ja he olivat kovasti innostuneita. Sovimme, että alan työstää hanketta maanantairyhmän kanssa, jossa on suunnilleen saman verran miehiä ja naisia, kaikki muistisairaita, mutta suhteellisen hyväkuntoisia. Ryhmän koko on 10-11 asiakasta. Sovittiin, että lähetän ryhmälle ensi maanantaiksi kirjeen, jossa kerron mitä syksyn aikana tapahtuu. (Lehto, tutkimuspäiväkirja 23.8.2018.)

29.8.2018 Villan henkilökunta lähetti vastaussähköpostin kirjeeseen:

Kirje tuli perille, kiitoksia! Asiakkaat odottavat mielenkiinnolla mitä tuleman pitää. Sanaa larpata ihmettelivät kovin, joten veikkaan, että sitä saat vielä heille aukaista. (Villan henkilökunta, Sähköposti 29.8.2018.)

Ensimmäinen tapaaminen menikin pitkälti esittelyihin, sanan larp esittelyyn ja syksyn suunnitelman läpi käymiseen. Larp sanana oli heille vieras, outo ja jopa pelottava. Maanantairyhmäläiset naureskelivat hermostuneesti ajatukselle larpista ja pudistelivat päitään. Kerroin heille juurta jaksain, mistä on kyse, mutta kuten Stenros ja Montola (2010, 20) sanovat, ulkopuolisen tarkkailijan on lähes mahdotonta ymmärtää, mistä larpin kokemuksellisuudessa on todella kyse: se pitää kokea itse. Näytin senioreille videoita hienoista puolalaisista larpeista ja he alkoivat innostua, vaikkeivät vielä oikein ymmärtäneetkään, mitä larp on. Jaoin heille tutkimuslupalomakkeet (Liite 7), joiden mukana oli myös syksyn aikataulu ja mahdollisimman selkeästi kerrottu, mitä teemme syksyn aikana. Aikataulu ja selostus oli tarkoitettu kotiin jätettäväksi, mutta osa palautti ne minulle allekirjoitetun tutkimuslupalapun kanssa. Palautetuissa lapussa tekstiä oli alleviivattu, ympyröity ja siihen oli kirjoitettu merkintöjä. Tulevaa toimintaa ja larppia oli siis pohdittu myös kotona. Erään maanantairyhmäläisen vaimo oli soittanut ja ensin

varmistanut ymmärtäneensä hankkeen konseptin oikein, ja sitten kysynyt, voiko osallistua itsekin tapahtumaan.

Seuraavana maanantaina (10.9.2018) toteutin ensimmäisen kerronnallisen ryhmähaastattelun. Tässä haastattelussa ja seuraavalla kerralla tapahtuneessa haastattelussa keskityttiin seniorien jakaman nuoruusmuiston etsintään, eikä vielä larppaamiseen. Kertasin kuitenkin alussa ison suunnitelman, ja eräs mukana olleista Villan ohjaajista kysyikin, muistavatko seniorit, mitä on larp. Ryhmäläiset muistivat, että sitä on tiedossa tulevana syksynä, mutta muuten aiheesta vaiettiin eikä keskustelua jatkettu. Toisen haastattelukerran (17.9.2018) puolivälissä mainitsin sanan ”larp”, mitä seurasi hiljainen tauko keskustelussa, ja sen jälkeen aiheen vaihto. Myöhemmin haastattelussa N1 muisteli tanssineensa nuorena jenkkaa Esa Pakarisen kanssa ja totesin, että meidän täytyy löytää Pakarisen näköinen henkilö larppiin (Maanantairyhmä, haastattelu 17.9.2018). Tässä vaiheessa kommenttini sai osakseen naurunremakan ja keskustelu jatkui luontevasti. Larp- sanaa ei tässä kohtaa enää kavahdettu, muttei myöskään nostettu esiin, siitä kysytyä kysymyksiä tai jatkettu keskustelua. Muistelu itsessään oli osoittautunut niin tutuksi, hauskaksi ja turvalliseksi, että se valoi luottamusta myös uuden ja oudon larpin kohtaamiseen.

Kolmen ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen, kun olimme löytäneet työstettävän muiston, maanantairyhmäläisten suhtautuminen larppiin oli siis jokseenkin varautunut. He olivat jo innoissaan tulevista tansseista, mutteivät täysin ymmärtäneet, mitä on larp ja miten se liittyy tulevaan tapahtumaan. Tämä ei ole yllättävää, sillä larppia on miltei mahdotonta ymmärtää kokematta sitä itse (Stenros & Montola 2010, 20). Maanantairyhmä oli kuitenkin tiivis, innokas ja utelias kokoonpano, joka rohkeasti lähestyi uutta toiminnanmuotoa ja tukeutui tuttuun muistelu- osioon.

24.9.2018 mukaan *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeeseen tuli 5 sosionomiopiskelijaa Turun Ammattikorkeakoulusta. Opiskelijat suhtautuivat innolla tulevaan: Eräs heistä kirjoitti päiväkirjaansa seuraavaa:

Olimme vähän jännittyneitä, mitäköhän tämä kaikki tulee pitää sisällensä. Olimme vähän etukäteen katsoneet netistä larppauksesta, joten jonkinlainen käsitys oli siitä. Vain yksi meistä opiskelijoista oli ollut mukana larppauksessa, me muut olimme täysin ummikkoja (...) Larppaus jäi muhimaan päähän. Nyt menemme oman mukavuusalueen ulkopuolelle, mahtavaa.

(Opiskelija 1, tutkimuspäiväkirja 24.9.2018.)

Opiskelijoiden mukana olo mahdollisti larpin työstämisen pienryhmissä. Pienryhmissä työskentely puolestaan mahdollisti suuremman, henkilökohtaisemman ja välittömämmän palautteen antamisen opiskelijoiden kautta minulle. Opiskelijalle palautteen antamiseen oli selkeästi matalampi kynnyks kuin minulle. Olen kirjoittanut päiväkirjaani seuraavaa:

Loppubriiffissä opiskelijoiden kanssa kävi ilmi, että N5 löysi yhteyden Opiskelija1 kanssa (ei ole ennen juuri osallistunut ilmeisesti huonon kuulon takia) ja M3 avautui Opiskelija 4:lle käyvänsä Maanantairyhmässä vain, koska vaimo pakottaa.
(Lehto, tutkimuspäiväkirja 24.9.2018.)

Pienryhmätyöskentely siis mahdollisti osallistujien rajoitteiden huomioimisen paremmin. Pienryhmissä myös muisteltiin kovasti koko tapahtuman tekoprosessin ajan. Maanantaina 8.10.2018 loimme hahmot larp-tapahtumaan. Hahmotkin luotiin pienryhmissä opiskelijoiden johdolla. Olin luonut kysymyspatteriston, johon vastaamalla syntyisi pelattava larp-hahmo (Liite 5). Hahmojen luominen oli tärkein tekijä, joka erotti Muistako vielä sen päivän- tapahtuman muista historiaa elävöittävästä tansseista ja teki tapahtumasta larpin. Odotin hahmon luonnin olevan haastavaa. Päiväkirjaani olen kirjoittanut seuraavaa:

Hahmonluontikerta. Olin lähettänyt opiskelijoille hahmokoulutuspowerpointin jo etukäteen ja he tiesivät mitä teemme. Jokainen sai hahmonluontikaavakkeen, jossa oli kysymyksiä, joihin vastata. Opiskelijat saivat vastaamalla luoda itselleen hahmot ja seniorit saivat vastata kuten oma nuori itse olisi vastannut – mikä saattoi olla aika erilaistakin kuin mitä nykyään olisi vastattu (...) Briiffissä kävi ilmi: Kaavake oli selkeä ja helppo täyttää. Asiakkaiden muistaminen tuki toisiaan, eli muiden muistot herättivät myös omia muistoja. Kuulo-ongelmat puolestaan tuottavat ongelmia, kun muita oli vaikeaa seurata. M3 on edelleen vastahakoinen: Ei kannata pakottaa mukaan jollei halua. N6 puolestaan kertoi, ettei ole käynyt nuorempana juurikaan tansseista ja siksi ei odota itse tanssimista, mutta haluaa päästä narikkaan hommiin ja innostui kun saa vastuuta. On täysillä mukana.
(Lehto, tutkimuspäiväkirja 8.10.2018.)

Myös opiskelija 3 kirjoitti päiväkirjaansa seuraavaa:

Päivän tehtävänä oli yhdessä miettiä oma hahmo pelitilannetta varten, löytää itsestä se, ”ketä oli nuorena”. Myös meille annettiin ohjeeksi tehdä oma roolihahmo esim. rooli vanhuksen sisarena. Tehtävää varten meillä oli valmis kysymyslomake, johon Kerttu painotti, ettei ole väärää

vastauksia. Tarkoitus oli miettiä, että mitä nuori minä vuodelta 1958 vastaisi näihin. Jakauduimme pienempiin ryhmiin ja sukellus nuoruuteen ja tutkimusmatka itseän lähti mukavan keskustelun myötä liikkeelle. Larp – menetelmä alkoi itsellekin pikkuhiljaa avautua ja idea siitä, että pelissä voi olla vähän aikaa joku muu kuin olet, alkoi tuntua hyvin mielenkiintoiselta (...) Saatuamme lomakkeet täytettyä ja roolihahmot mietittyä kokoonnuimme yhdessä saman pöydän ääreen. Vanhukset olivat puheliaita ja yhdessä keskustelimme, että minkälaista oli hahmon rakentaminen. Yksi kommentti oli, että hahmon luonti ei ollut helppoa, sillä peilaaminen nuoruuteen oli tuntunut vaikealta. Moni oli kuitenkin sitä mieltä, että lomake täyttyi helposti ja nopeasti.
(Opiskelija 3, tutkimuspäiväkirja 8.10.2018.)

Erityisesti tuona päivänä, hahmoja luodessa ja seuraavana maanantaina, pukupäivänä, maanantairyhmäläisten, opiskelijoiden ja villan henkilökunnan ymmärrys larpista lisääntyi. Pukupäivä olikin viimeinen maanantai ennen itse tapahtumaa. Sen aikana innostus oli käsinkosketeltavaa, päiväkirjaani olen kirjoittanut:

Pukupäivä. Olen hankkinut kolme rekillistä pukuja ja asusteita (Kuva 3). Tultiin jo aikaisemmin laittamaan pukuluola alakertaan valmiiksi. Olimme merkinneet kaikki puvut ja asusteet ja tehneet pukujen lainauslomakkeet, jotta tietäisimme kuka lainaa mitään. Laitettiin puvut rekeille ja asusteet esille. Käytiin hakemassa porukka sovitteluun ja etsimään pukuja. Ihmiset olivat ihan tosi innoissaan. Ihan kuin teinitytöt olisivat päässeet shoppailemaan. Miehillä pukuja oli paljon vähemmän kuin naisilla, mutta hekin bongasivat puvuntakkeja, hattuja ja taskumatteja. Naiset innostuivat oikein pyörähtelemään ja moni löysi kokonaisen asukokonaisuuden. Opiskelijat jatkokehittivät hahmojaan pukujen myötä. Osa porukasta oli toisia aikaisemmin valmiina ja me menimme heidän kanssaan keittämään kahvit. Muut seurasivat pian. Innostunut kihinä jatkui koko päivän. Tulevia tansseja odotetaan tosi innoissaan.
(Lehto, tutkimuspäiväkirja 15.10.2018.)

Kuva 3: Pukupäivänä vaatteita ja asusteita oli monta rekillistä. Lehto Kerttu 2018.

Innostuksesta kielii myös samana päivänä kerätty vapaamuotoinen palaute, johon sai vastata yksin tai pienryhmissä. Yksi maanantairyhmäläinen halusi vastata yksin, muut vastasivat pienryhmissä. Opiskelijat kirjasivat ylös pienryhmissä kerätyn palautteen. Toisen pienryhmän vastausten mukaan hanke on edennyt suunnitelmallisesti ja hyvä aikataulus on tuonut selkeyttä. Tekemistä on riittänyt ja toisaalta tämä on koettu hyväksi asiaksi etenkin aikataulun tuoman rakenteen takia, osittain taas toiminta koettiin vähän hajanaiseksi. Hankkeen koettiin kuitenkin palvelleen näitä senioreita hyvin. Toiset pienryhmäläiset kertoivat tuntemustensa olevan odottavia, innostuneita ja kihelmöiviä. Tulossa olevien juhlien povattiin olevan varmastikin hienot. Jotkut maanantairyhmäläiset jännittivät tanssin sujumista, ja toiset sitä, hakeeko kukaan tanssimaan. Eräs ryhmäläinen odotti kovasti kanttiinin pääsyä. Positiivista palautetta sai myös tapahtumaan hankittu oikea orkesteri:

Hienoa kun tulee oikea orkesteri, kutkuttaa jo nyt kun odotan tansseja!
(Avoin palautekysely 2, 15.10.2018)

Palautteensa itse kirjoittanut ryhmäläinen oli innokas ja myös sisäistänyt larpin perusajatuksen:

Odotan innolla maanantain tapahtumaa. Olen sen verran nuori, että en itse muista tarkalleen sen ajan tapahtumia. Olen yrittänyt ajatella itseni 18-vuotiseksi vuoteen 1958 ja eläytyä sen ajan henkeen. Toivon, että tapahtuma onnistuu hyvin ja kaikki muutkin ovat innolla mukana. Olen ollut alusta alkaen innolla mukana sitä mitä olemme tehneet. (M1, Avoin palautekysely 3, 15.10.2018.)

Itse tapahtumaan osallistui 7 maanantairyhmäläistä. Heistä kolme vastasi paperiseen palautekyselyyn, jolla keräsin palautetta larp-tapahtumasta. Kysely oli anonymi ja siihen saattoi vastata kuka tahansa, mutta pohjakysymysten perusteella päätän maanantairyhmäläisiksi ne vastaajat, jotka ovat yli 65-vuotiaita, kotikunnaan asiakkaita ja ovat olleet mukana järjestämässä tätä tapahtumaa. Vastanneista maanantairyhmäläisistä kaksi olivat erittäin samaa mieltä ja yksi jokseenkin samaa mieltä väittämän ”minulla oli hauskaa” kanssa ja he kaikki voisivat osallistua ja voisivat olla järjestämässä vastaavaa tapahtumaa tulevaisuudessa. Kukaan 16 Likertin asteikkon (Valli 2010, 118) täyttäneestä vastaajasta ei ollut eri mieltä väittämän ”minulla oli hauskaa” kanssa, ja heistä 10 oli väittämän kanssa erittäin samaa mieltä. Kyselyyn vastanneista 11 oli erittäin samaa mieltä väittämän ”voisin osallistua vastaavaan tapahtumaan tulevaisuudessa” kanssa, kolme oli jokseenkin samaa mieltä, yksi vastaaja ei ollut samaa eikä eri mieltä, yksi oli jokseenkin eri mieltä, eikä kukaan ollut erittäin eri mieltä. (Taulukko 1)

Kaikki vastaajat, N=16	5	4	3	2	1	x
Minulla oli hauskaa	10	4	3			
Tutustuin uusiin ihmisiin	8	3	3	1		1
Muistin jotain nuoruuteni maisemasta	2	3	3	3	3	2
Muistin jonkun henkilökohtaisen nuoruusmuiston	3	4	1	3	2	3
Muistin jotain, mitä luulin unohtaneeni	3	4	2	2	2	3
Voisin osallistua vastaavaan tapahtumaan tulevaisuudessa	11	3	1	1		
Voisin olla mukana järjestämässä vastaavaa tapahtumaa tulevaisuudessa	9	3		2	2	
Haluaisin, että vastaava tapahtuma järjestettäisiin minun muistojeni pohjalta	6		6	2	2	
Ohjeistus oli selkeää	6	5	2	1	2	
Jäin kaipaamaan muuta, mitä?	1		2	1	4	2
Seuraaviin väittämiin vastattu asteikolla: 5= Erittäin samaa mieltä, 4= Jokseenkin samaa mieltä, 3= Ei samaa eikä eri mieltä 2=Jokseenkin eri mieltä, 1= Erittäin eri mieltä ja x= En halua vastata						

Taulukko 1: Muistatko vielä sen päivän palautekysely. Kaikki vastaajat. N=16.

Yli 20-vuotiaista vastaajista (N=11) kymmenen olivat erittäin samaa mieltä väittämän ”voisin osallistua vastaavaan tapahtumaan tulevaisuudessa” kanssa, ja yksi oli jokseenkin samaa mieltä. Yli 20-vuotiaista vastaajista 7 oli erittäin samaa mieltä, kaksi oli jokseenkin samaa mieltä, yksi jokseenkin eri mieltä ja yksi erittäin eri mieltä väittämän ”voisin olla mukana järjestämässä vastaavaa tapahtumaa tulevaisuudessa” kanssa. Väittämän ”Haluaisin, että vastaava tapahtuma järjestettäisiin minun muistojeni pohjalta” kanssa yli 20-vuotiaista vastaajista puolestaan 4 vastaajaa oli erittäin samaa mieltä, 4 vastaajaa ei ollut samaa eikä eri mieltä, yksi vastaaja oli jokseenkin eri mieltä ja kaksi vastaajaa erittäin eri mieltä. Kysymyksen ”jäin kaipaamaan jotain, mitä” oli kaikista vastaajista 6 jättänyt rastittamatta, kaksi ei halunnut vastata, yksi oli erittäin samaa mieltä, kaksi ei ollut samaa eikä eri mieltä, yksi oli jokseenkin eri mieltä ja neljä oli erittäin eri mieltä väittämän kanssa. ”Mitä” -jatkokysymykseen vastasi yksi vastaaja: ”Menettyä nuoruutta”.

Yli 20- vuotiaat vastaajat. N=11	5	4	3	2	1	x
Minulla oli hauskaa	6	4	2			
Tutustuin uusiin ihmisiin	7	1	2			1
Muistin jotain nuoruuteni maisemasta	2	3	2	1	1	2
Muistin jonkun henkilökohtaisen nuoruusmuiston	3	3		2		3
Muistin jotain, mitä luulin unohtaneeni	2	2	2	1	1	3
Voisin osallistua vastaavaan tapahtumaan tulevaisuudessa	10	1				
Voisin olla mukana järjestämässä vastaavaa tapahtumaa tulevaisuudessa	7	2		1	1	
Haluaisin, että vastaava tapahtuma järjestettäisiin minun muistojeni pohjalta	4		4	1	2	
Ohjeistus oli selkeää	6	5				
Jäin kaipaamaan muuta, mitä?	1			1	1	2
Seuraaviin väittämiin vastattu asteikolla: 5= Erittäin samaa mieltä, 4= Jokseenkin samaa mieltä, 3= Ei samaa eikä eri mieltä 2=Jokseenkin eri mieltä, 1= Erittäin eri mieltä ja x= En halua vastata						

Taulukko 2: Muistatko vielä sen päivän- palauteysely. Yli 20-vuotiaat vastaajat.

Kaiken kaikkiaan tapahtuma oli onnistunut. 26.11.2018 Villan henkilökunnalta saamani palautteen mukaan ”Tanssiaistapahtuma onnistui hyvin ja tunnelma oli loistava. Kaikki pitivät tapahtumasta ja osallistuvat tansseihin yli odotusten. Hauskaa oli ja se on onnistuneen tapahtuman tärkein juttu!” Lisäksi heidän mielestään ”Oli kiva huomata, että miesasiakkaat olivat huomioineet päivän pukeutumalla pukuihin kotonaan tapahtumapäivänä. Lisäksi ylipäättään roolivaatetus oli todella kiva ja niiden avulla asiakkaat pääsivät tanssiaistunnelmaan”.

Myös Opiskelija 2:en päiväkirjamerkinnän mukaan:

Sitten soivat viimeiset kappaleet ja seniorit lähtivät hymyssä suin koteihinsa. Itsellä jalat muistuttivat päivän tansseista pienellä säryllä, mutta mieli oli iloinen. Tapahtuma oli onnistunut, vaikka itse larppausta ei oikein muistanut toteuttakaan.
(Opiskelija 2, tutkimuspäiväkirja 22.10.2018.)

Kuten palautekyselyn vastaukset, Villan henkilökunnan palaute ja opiskelija 2:en päiväkirjamerkinnät osoittavat, tapahtuma oli onnistunut ja hyväntuulinen.

Tapahtumaan osallistuneet henkilöt suhtautuivat siihen positiivisesti ja lämmöllä, vaikka pääpaino oli ensin tanssissa, sitten muistelussa ja vasta viimeksi larppissa. Lisäksi tapahtuman onnistumisesta huolimatta 3 maanantairyhmäläisistä jätti tulematta tapahtumaan. Yksi, aikaisemminkin vastahakoinen oli ilmoittanut jo edellisellä kerralla, ettei aio osallistua tapahtumaan. Kaksi muuta eivät kertoneet syytä poissaololleen (enkä sitä heiltä suoraan kysynytäkään). He olivat molemmat olleet todella innoissaan tulevasta tapahtumasta. Molemmat olivat kuitenkin edellisellä tapaamiskerralla palautteenkeruun yhteydessä kertoneet jännittävänsä tulevaa tapahtumaa. Tietysti syyt saattoivat myös liittyä Lumme-Standtin (2005, 126-127) esille nostamiin seniorin fyysisiin tai kognitiivisiin rajoitteisiin. 29.10.2018 pienryhmähaastattelussa toinen poissa olleista puhui kuin olisi ollut tapahtumassa myöskin ja toinen oli todella pahoillaan, ettei ollut päässyt osallistumaan ja toivoi, että vastaavanlainen tapahtuma järjestettäisiin uudestaan, että hänkin pääsisi mukaan (Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018).

Villan henkilökunnan palautteen mukaan asiakkailla oli aikaa sisäistää projektin ydinajatus, mutta käsite larp koettiin erikoiseksi. Heidän mukaansa tanssiaistapahtumasta puhuminen koettiin tutuimmaksi termiksi. Etenkin viimeisestä haastattelusta käykin ilmi, että menneestä tapahtumasta puhutaan nimenomaan tansseina, ei larppina, muistelutyönä tai *Muistatko vielä sen päivän* -tapahtumana. Tämä

ei niinkään vihjaa siitä, etteikö konseptia olisi ymmärretty, vaan siitä, että näille senioreille tapahtuma oli nimenomaan nuoruuden tanssien uusinto, he olivat tansseissa ja tansseista puhutaan tansseina eikä larppina tai muistelutyönä. Maanantairyhmäläisten mielestä sekä larpin tekeminen, että itse tapahtuma oli kuitenkin antoisaa:

- Hauskaahan se oli, ihan kuin olisi nuorentunut 50 vuotta.
 - Kappaleet olivat hyviä sieltä 50-luvulta.
 - Vaikka ei ollut edes tanssikenkiä, niin pärjättiin.
 - Aktiviteetit ovat olleet aika vähissä nykyään, niin tänne on aina lähtenyt mielellään.
- (Maanantairyhmä, pienryhmä 1, haastattelu 29.10.2018).

Myös opiskelijoiden palautteen perusteella kokemus oli antoista:

Opiskelijana oli mielenkiintoista seurata projektin etenemistä ja oli hauska olla siinä mukana... En ollut tietääkseni tavannut ketään larppaajaa aikaisemmin ja lähdin tähän projektiin uteliaana ja vähän epäilevänäkin. Oli ilo saada tietoa larpista ja tutustua sen tekemiseen tällaisesta näkökulmasta.

(Opiskelija 3, tutkimuspäiväkirja 29.10.2018.)

Kuten Stenros (Stenros 2010b, 300) sanoo, pohjoismainen larppi luo parhaimmillaan täydellisen, kokonaisvaltaisen illuusion niin, että pelaaja unohtaa itsensä ja muuttuu väliaikaisesti hahmokseen. Ilmankin tätä kokonaisvaltaista illuusiota larp tähtää tietyn tunnelman ja ilmapiirin luomiseen. Niinpä tämä palautteena saatu kommentti vihjaa, että larpin olemus todellakin saavutettiin:

Jollain lailla sitä pääsi vuoden 1958 tunnelmaan. Sitten sitä heräsi ja säpsähti todellisuuteen – kaikki olikin vain kaunista unta.

(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018).

Edellä kerrotun valossa vastaan kysymykseen: muuttuuko osallistujien suhtautuminen larppiin projektin edetessä? Joidenkin muuttui, joidenkin ei. Miten? Osallistujien ymmärrys larpista lisääntyi. He larppasivat ja heillä oli hauskaa. Sanan outous istuu kuitenkin syvällä: se on vierasperäinen ja lyhenteenäkin koostuu vieraista sanoista. Voi olla vaikeaa selittää, mitä on larp rinnastamatta sitä leikkiin, peliin tai improteatteriin, mikä voi nostaa karvat pystyyn. Lisäksi muistisairaus vaikeuttaa uuden oppimista niin, että larp- sanan jatkuva, tiedostettu käyttökään ei saanut sitä iskostumaan maanantairyhmäläisten suuhun. Itse larp- tapahtuma ja larpin tekeminen puolestaan koettiin yleisesti hauskana ja hyvänä ajanvietteenä, luovana ja houkuttavana, kuten monet muutkin luovat muistelutyön menetelmät (Hohenthal-Antin 2006, 101). Samaten, joukossa oli osallistuja, joka ”pakotettiin” mukaan, eli larp, kuten muutkaan

taidelähtöiset menetelmät, eivät sovi kaikille. Nimensä vuoksi larp on kuitenkin oudompaa ja vaatii suurempaa ennakkoluulottomuutta kuin esimerkiksi teatteri tai kuvataide. Toisaalta se on myös uutta, virkistävää ja tosi hauskaa, jos siihen uskaltaa heittäytyä. Opiskelijat, Villan henkilökunta ja yhteistyökumppanit puolestaan oppivat tietämään mitä sana tarkoittaa ja arvostamaan larppia menetelmänä.

6.3 Muistelun monet tasot

Ensimmäisten tapaamiskertojen kerronnallisten ryhmähaastattelujen painopiste oli maanantairyhmäläisille tutussa muistelussa. Niiden tuloksena löytyi nuoruusmuisto, jota lähdimme elävöittämään larpin keinoin: tanssit. (ks. luku 6.1.) Kerronnalliset ryhmähaastattelut olivat hyvin lähellä perinteistä muistelutyötä jossa erilaisin menetelmin (esinein, pullakahvein, valokuvien, musiikin avulla) herätellään muistelemaan (Vanhustyön keskusliitto 2019b). Muistelu itsessään oli senioreille tuttua, mielekästä ja helposti lähestyttävää.

Toisen kerronnallisen ryhmähaastattelun pyrkimys oli syventää ensimmäisessä haastattelussa löytynyttä nuoruusmuistoa (Liite 2). Tuolla kerralla haastattelutilanteen rakenne oli samanlainen kuin ensimmäisellä, haastattelu alkoi olohuoneen puolella ja noin puolessa välissä siirryimme ruokasaliin pullakahville. Mustavalkoisten tanssivalokuvien ja taustalla soivien 50-luvun iskelmien ääressä jatkoimme haastattelua. Mahdollisimman monia aistikanavia simuloimalla pyrin tukemaan kommunikaatiota ja siten saavuttamaan monipuoliset haastattelutulokset (Hakonen 2003, 132). Seniorit osallistuivat alusta asti innokkaasti haastatteluun ja kertoivat omista muistoistaan.

Kyselin haastateltavilta kysymyksiä, joita mieleeni juolahti ensimmäisen haastattelun pohjalta (Ukkonen 2006, 184). Tarkoitukseni oli näin teemoittaa haastattelua edellisen haastattelukerran teemojen mukaiseksi ja antaa syntyvälle keskustelulle raamit, joissa polveilla eteenpäin. Vastaukseksi haastateltavat esittelivät omia näkökulmiaan tansseihin, syvensivät tarinoitaan ja lopulta todellakin keskustelu lähti soljumaan.

Kerttu: Mites (N3), sul oli ainakin jotkut tietynlaiset kengät. Mä muistan viime haastattelusta.

N3: Jaa, mitähän mää olen sanonu! (nauraa)

Kerttu: Jotku kauniit, korkeekorkokset, öö, olikohan se piikkikorkokset vai teräväkärkiset vai...

N3: On piikkikorkosii, mut mä en oo koskaan käyttäny mitää korkeit mut oliha niit tämmösiä näi.

Kerttu: Nii, nii!

N3: Pieni, vähän, matalakorkokset (näyttää käsillään muotoa).

N6: Etkö oo isompia? Etkö käyttänyt korkeempia?

N3: En oo koskaan käyttäny

N6: Ai jaaha

N3: Mä oon aina näi pitkä ollu ja jotenki tuntuu silt et... Mul ei oo mitää sellasii piikkareita oikee ollu korkokenkiä mut niit oli semmosii mis oli tämmöne lyhyt korkoki.

Kerttu: Joo ja mä oon itseasias nähny kuviaki. Olik se nimenomaan niinku tos viiskymmentluvun lopulla, kuuskytluvun alussa ehkä?

N3: Siin kuuskytluvun alussa varmast, tai sillo mä olen.

Kerttu: Joo, sillo oli sellane tietty kenkämuoti iha

N3: Joo, nii oli. Aika terävä se kärki ja semmone matala ja tämmöne vähä se korko siellä (näyttää). Semmoset yhdet ruskeet tanssikengät taitaa olla vielä jossain vintinperukoilla muovipussissa (nauraa).

Kerttu: Ihanaa! Olik ne semmoset sun niinku tiekkö semmonen... spesiaali asuste?

N3: Ne oli hyvät jalassa ja ne oli mun mielestä kauniit ja ne oli oikein hyvät, tanssittavat kengät.

(Maanantairyhmä, Haastattelu 17.9.2018.)

Kysyin myös henkilökohtaisia muistoja liittyen tansseihin. Kysyttäessä haastateltavat kertoivat muistojaan, jotka liittyivät kohtaamisiin, tunteisiin, ajatuksiin ja tuntemuksiin. Jo toisella haastattelukerralla todistimme siis Tuomi-Nikulan väitteen, jonka mukaan jaettukin muisto on jokaiselle muistelijalle henkilökohtainen (2009, 154).

N2: Mä oon ainaki tansseist löytäny oman mieheni.

Kerttu: Ihanaa!

M4: Mitä se siel teki? (kaikki nauravat)

N2: Tai sanotaan nyt, että hän on löytäny minut koska mä ihan siellä takana kuuntelin vaan musiikkia, kaunista musiikkia ja hyvää musiikkia. Ja se tapahtu messuväen työväen talolla. Siellä oli siis... Ei siellä seinän vieressä istunu ku pari kolme muuta ihmistä ku minä ja sit oli kaks metriä tyhjää ja sit oli naisia ihan kauhia kaari siel. Ja mää meni sinne istumaa seinän viere ja kuuntelemaa, ku niin hyvää musiikkia oli. Mä en muista kuka se orkesteri oli, mut oikee hyvä suomalainen orkesteri oli kuitenkin. Sielt o, munt o haettu tanssimaa ja sit täs ollaa ja. (Naurua)

Kerttu: Olik taitava tanssittaja? Sun miehes.

N2: Aika hyvä. (Naurua) Ei huono ollenkaan. Ja siit on aikaa sitte... 70 vuotta suurin piirtein.

M1: Nii, mejän nuoruusaikana oli se tapa, että naiset oli toisella seinustalla ja miehet toisella seinustalla...

N2: Nii, just.

M1: Ja sit mentii, miehet haki aina! Se oli miesten asia...

N1: Oli naisten haku, oli! Yks kappale aina!

M1: Joo no voi olla et yks kappale illas oli joo, naisten hakuu joo...

N1: Mut hyvin huonolla menestyksellä (nauraa)

M1: Niin no mää tykkäsin, ku oli naisten haku nii kyllä aika hiljasta oli tanssilattialla. (kaikki nauravat). Voi olla, et jotku naiset tanssis keskenään. (Maanantairyhmä, Haastattelu 17.9.2018.)

N1: Juu, oli, mut hän oli tota... hän oli silloin, ku me lähdettiin tanssimaan, niin hän oli siinä ulkopuolella, jäähyllä vissiin, jos mä nyt ihan oikein, tauolla. Se oli kesä, ja oltiin tommosessa mikä se nyt sitte on, tanssilavalla, Laitilan VPK:n tanssilavalla. Ja tota... oi ku mä nyt muistaisin, kuin se kävi. Niin me ei päästy, me oltiin köyhiä, meil ei ollu rahaa mennä maksaan, me oltiin siskon kaa siin ulkopuolella ja odotettiin, et ku joku päästäis meidät sisälle. Ja sitten tuli tämä jenkkavuoro ja oltiin siin ulkona, seistiin ja sit Esa Pakarinen tuli, oli siinä lähellä. En tiedä sit, mistä hän sano et ”Lähtekös tyttö tanssimaan”. Ja niin sitä mentiin, eikä kukkaan kysyny, et onks ikkää! (alkaa nauraa)

Kaikki: Aijai, ihanaa, oi että! (ihastuksen huokaisuja)

N1: Kyllä mä sen varmaan muistan hautaan asti!

N3: Niin ikimuistoista.

N6: Jäikö sisko ulkopuolelle?

N1: Jäi! (Kaikki nauravat)

(Maanantairyhmä, Haastattelu 17.9.2018.)

Toisaalta toisella haastattelukerralla nousi esiin koko syksyn mittaiseen muistoon sukeltamiseen liittyä potentiaalisia riski, ikävät muistot:

K: Mites (N6), oletko sä käynyt tansseissa.

N6: Kyl mä jonkun verran, silloin 18- vuotiaana. Joo, ihan mukavia... oli yks sellanen tyyppi, joka liikaa litisteli (muut nauravat), mä en tykänny. Aina piti työntää koko tanssin ajan edemmäks. Ja sit oli yks semmonen niin hyvä tanssija et se aina sitten mut kävi, kun. Se meni kun hyrrä – ja mä pysyin mukana! Mulla on hirveen hyvä rytmitaju. Ihan, ihan kohtalaiset muistot.

(Maanantairyhmä, Haastattelu 17.9.2018.)

Muistelutyö on lähtökohtaisesti positiivista (Hakonen 2003, 134) ja näilläkin senioreilla, jotka ovat tehneet muistelutyötä ennen, on todella positiivinen ote muisteluun. Elämään kuuluu kuitenkin myös ikäviä muistoja ja joissain tapauksissa ne on kohdattava, jotta pääsee käsiksi positiivisiin muistoihin (Vanhustyön keskusliitto 2019c). N6:n jakama muisto likistelijästä voi olla todella epämiellyttävä ja inhottava. Hän ei myöskään ole välttämättä päässyt jakamaan tai uskaltanut jakaa sitä aikaisemmin. Ryhmän valmiiksi positiivinen asenne voi antaa väärän kuvan vakavuudesta: kukaan ryhmästä ei naura pahantahtoisesti, mutta silti nauru reaktiona voi muiston kertojasta tuntua pahalta tai

epäkunnioittavalta. N6 siirtyi nopeasti ikävästä muistosta positiivisempaan, mutta tämä pilkahdus varoitti, etteivät kaikki muistot ole kauniita, ja että syvälle muistoon sukeltaessa ikäviinkin muistoihin saattaa törmätä. Tästä pilkahduksesta huolimatta tapahtuman jälkeen ryhmäläisiltä kerätyn palautteen mukaan taustahaastattelut olivat erityisen pidettyjä. Tämä johtui siitä, että niissä sai kertoilla muistojaan ja uppoutua nuoruusmuistoihin (Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018.).

Kahden haastattelukerran jälkeen lähestymiskulma muistoihin muuttui. Aloimme rakentaa ryhmän jakaman tanssimuiston pohjalta larppia. Seuraavilla tapaamiskerroilla keskityimme larpin eri osa-alueisiin. Seniorit työskentelivät pienryhmissä sosionomiopiskelijoiden johdolla.

Teimme kolmessa ryhmässä tapahtumaan julisteet. Seniorimme saivat valita koristelun ja värit julisteeseen. Kaikki seniorit saivat osallistua julisteen tekoon voimavarojensa mukaisesti: ajatuksena oli jokaisen osallistuminen toimintaan ja oma pieni panostus projektiin. Samalla kuuntelimme vanhoja kappaleita ja se kirvoitti paljon tarinaa ja muistoja nuoruusvuosilta. Vitsit lensivät ja nauru kaikui. Lopuksi vielä ihastelimme valmiita julisteita.

(Opiskelija 2, tutkimuspäiväkirja 1.10.2018.)

Sain selville, että mainosjulisteet olivat ennen aivan tavallisia valkoisia papereita, joissa oli mustalla kynällä kirjoitettu mainosteksti. Sen lisäksi he (maanantairyhmäläiset) muistelivat, että sanomalehdissä ilmoitettiin usein tansseista (...) Huumoria riitti tekstin tuottamisessa, kun mieshenkilö keksi, että laitetaan julisteeseen tanssipaikaksi ”erittäin salainen – tule, jos uskallat” (...) Julisteaskartelun aikana kuuntelimme vanhaa musiikkia netin kautta ja tutut kappaleet saivat vanhukset iloisiksi. Puhuimme yhdessä siitä, miten ihmeellistä on, että nuoruuden musiikkikappaleiden sanoja voi muistaa ihan täydellisesti vielä monen kymmenen vuodenkin päästä.

(Opiskelija 3, tutkimuspäiväkirja 1.10.2018.)

Kuten opiskelijoiden päiväkirjamerkinnöistä ilmenee, pienryhmissä työskentely mahdollisti tanssimuistoihin sukeltamisen henkilökohtaisemmalla tasolla ilman, että kaikki olivat kuuntelemassa. Pienryhmissä muisteltiin, naurettiin, tehtiin kunkin tapaamiskerran askareita ja kohdattiin toinen ihminen, käytiin läpi koko ihmiselämän kirjoja ja eheyttiin mennyttä elämää (Liikanen 2011, 29), jaettiin ja tehtiin ymmärrettäväksi kokemuksia ja luotiin luottamusta. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005,

189-190.) Erityisen merkityksellinen maanantaitapaaminen muistelun kannalta oli 8.10.2018, jolloin teimme hahmot larppiin.

Päivän tehtävänä oli yhdessä miettiä oma hahmo pelitilannetta varten, löytää itsestä se, ”ketä oli nuorena” (...) Tehtävää varten meillä oli valmis kysymyslomake, johon Kerttu painotti, ettei ole vääriä vastauksia. Tarkoitus oli miettiä, että mitä nuori minä vuodelta 1958 vastaisi näihin. Jakauduimme pienempiin ryhmiin ja sukellus nuoruuteen ja tutkimusmatka itseen lähti mukavan keskustelun myötä liikkeelle (...) Huomasin, etteivät vanhukset aina malttaneet kuunnella toistensa kokemuksia vaan puhuivat toistensa päälle (...) Yksi kommentti oli, että hahmon luonti ei ollut helppoa, sillä peilaaminen nuoruuteen oli tuntunut vaikealta. Moni oli kuitenkin sitä mieltä, että lomake täyttyi helposti ja nopeasti. Puhuimme pöydän äärellä myös arvoista, vaatetuksista (nylonista ommeltu miesten kääntöpaita) ym. ja eri pelirooleista. (Opiskelija 3, tutkimuspäiväkirja 8.10.2018.)

Hahmotyöskentely oli muistelun kannalta erityisen tärkeä työvaihe, sillä se tarjosi senioreille tilaisuuden pohtia, miten he ovat muuttuneet vuosien saatossa, ja miltä asiat näyttivät nuorempana. Kysymyksiä, joihin vastaamalla osallistujat loivat itselleen hahmot, olivat muun muassa yhteiskunnallinen asema/ammatti, luonnekuvaus, miksi olet paikalla, tunnetila, pohdinnan aihe peliin, tärkeät arvot ja kolme tärkeää asiaa/henkilöä. Hahmonluonti siis haastoi seniorit pohtimaan, mikä oli heille tärkeää nuorena ja miten se eroaa siitä, mikä on heille tärkeää tänään. (Liite 6)

Hahmonrakennustyö myös etäännyttää tämän hetkistä henkilöä nuoresta ja auttaa ymmärtämään syitä ja seurauksia oman elämän tapahtumille. Myös mahdollisesti esiin tulevia ikäviä muistoja voi olla helpompaa käsitellä, jos muistaa, että tapahtuman ja tämän hetken välillä on kulunut paljon aikaa, ja että olen nykyään erilainen (Hakonen 2003, 132). Lisäksi hahmonrakennustyö auttaa muistamaan kuka olet ja mistä tulet: se voimaannuttaa ja vahvistaa omaa identiteettiä.

Tapahtumapäivänä, 22.10.2018, kaikki valmistelut olivat valmiina, puvut valittu, orkesteri valmiina esiintymään ja munkit paistettu. Olimme yhdessä pyrkinyt rakentamaan Kotikunnaan tilaan mahdollisimman tarkan toisinnon maanantairyhmäläisten nuoruuden tanssimuistoista. Yksittäisten henkilöiden muistot, kuten tietyt kappaleet, tarjoiltavat ja piilopullot oli myös toteutettu. Seniorit pääsivät vihdoinkin tanssimaan. Tapahtumasta kerättiin palautetta paperisella kyselylomakkeella, jossa oli esitieto-osio, Likertin asteikko (Valli 2010, 118) ja avoin kysymys. Koska

tapahtumaan osallistui noin 60 henkilöä, joiden joukossa oli myös Turun Ammatti-instituutin lähihoitajaopiskelijoita, tarkastelin alle 20-vuotiaita ja sitä vanhempia vastaajia eri ryhminä.

Palautekyselyyn vastanneet alle 20-vuotiaat vastaajat (N=5), eivät olleet samaa mieltä väittämien ”muistin jotain nuoruuteni maisemasta” tai ”muistin jonkun henkilökohtaisen nuoruusmuiston” kanssa, mutta kolme heistä oli jokseenkin tai erittäin samaa mieltä väittämän ”muistin jotain, mitä luulin unohtaneeni” kanssa. Tanssit eivät siis kuulu heidän nuoruusmaisemaansa, eivätkä ole osa 1990-2000- luvun taitteissa syntyneiden sukupolvikokemusta. Jostain tapahtuma heitä kuitenkin muistutti.

20-vuotiaista ja vanhemmista vastaajista (N=11) puolestaan kaksi vastaajaa ei halunnut vastata, kaksi oli erittäin samaa mieltä, kolme jokseenkin samaa mieltä, kaksi ei samaa eikä eri mieltä, yksi jokseenkin eri mieltä ja yksi erittäin eri mieltä väittämän ”muistin jotain nuoruuteni maisemasta” kanssa. Kysymykseen ”muistin jonkun henkilökohtaisen nuoruusmuiston” ei halunnut vastata kolme vastaajaa, kolme vastaajaa oli erittäin samaa mieltä, kolme jokseenkin samaa mieltä ja jokseenkin eri mieltä oli kaksi vastaajaa. Kukaan ei ollut erittäin eri mieltä. Kysymykseen ”muistin jotain, minkä luulin unohtaneeni” ei halunnut vastata kolme vastaajaa. Väittämän kanssa erittäin samaa mieltä oli kaksi vastaajaa, jokseenkin samaa mieltä oli kaksi vastaajaa, ei samaa eikä eri mieltä oli kaksi vastaajaa, jokseenkin eri mieltä yksi vastaaja ja erittäin eri mieltä yksi vastaaja. Myös sellaiset henkilöt, jotka eivät olleet mukana järjestämässä tapahtumaa, muistivat jotain nuoruutensa maisemasta, jonkun henkilökohtaisen nuoruusmuiston tai jotain, mitä luuli unohtaneensa. Tästä kielii myös opiskelija 2:en päiväkirjamerkinnän kommentti:

Tauolla kävimme alakerran kioskista ostamassa kahvia ja pullaa tai limonaadia janoon. Muistelut jatkuivat kahvipöydissä.
(Opiskelija 2, tutkimuspäiväkirja 22.10.2018.)

Itsekin kirjoitin tutkimuspäiväkirjaani:

Etenkin kahvitauolla pöydissä ja hakijaa odotellessa muisteltiin urakalla! Harmikseni en ehtinyt itse jäädä kuuntelemaan sen enempää.
(Lehto, tutkimuspäiväkirja 22.10.2018.)

Harmillista on, ettei kukaan palautekyselyyn vastanneista vastannut avoimeen kysymykseen, eli innostunut muistelemaan kirjallisesti. Eräs henkilö vastasi

kysymykseen ”Jäin kaipaamaan jotain, mitä” sanoilla ”kadotettua nuoruutta”, mutta muita sanallisia vastauksia ei tullut keneltäkään vastaajalta. Toisaalta tämä viittaa myös siihen, että tapahtumaan osallistuneet henkilöt muistelivat mielummin kokien, kertoen ja kuunnellen, kuin kirjoittaen tai piirtäen. Ottaen huomioon Lumme-Standtin (2005, 126-127) kehoituksen huomioida seniorin fyysiset ja kognitiiviset rajoitteet, olikin hyvä, että tilaisuudessa oli avoin ja vapaa muistelun tunnelma ja ennen kaikkea useita menetelmiä muistojen ilmaisuun.

Kuitenkin vasta tapahtumaa seuraavan maanantain, palautehaastattelu ilmaisi, miten syvälle muistossa todella menttiin. Eräs maanantairyhmäläisistä totesi, että

Jollain lailla sitä pääsi vuoden 1958 tunnelmaan. Sitten sitä heräsi ja säpsähti todellisuuteen – kaikki olikin vain kaunista unta.
(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018.)

Larpissa tavoiteltu illuusio oli siis luotu, vaikka itse tapahtumassa muistojen elävöittäminen oli suuremmassa roolissa kuin larp. Toinen haastateltava kuvasi tunnettaan näin:

Jännä nostalginen tunne tuli, kun alkoi miettiä vanhoja asioita
(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018).

Ja kolmas tarkensi omia ajatuksiaan:

Oli vaikeaa, kun piti palata 60 vuotta taaksepäin. Meidän muisti on niin huono nykyään ja on hyväkin, ettei kaikkea muista.
(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018).

Valtaosa maanantairyhmäläisten palautteista oli erittäin positiivisia. Monet muistelivat mennyttä tapahtumaa lämmöllä, toivoivat että tanssit olisivat kestäneet kauemmin, kertoivat nauttineensa pukeutumisesta ja laittautumisesta, sekä munkkien kerrottiin olleen herkullisia. Lisäksi koko syksyä kommentoitiin sanoilla

-Mukava projekti, alusta loppuun,
-Kaikki tapaamiskerrat mukavia, kiva olla mukana järjestelyissä ja suunnittelussa,
sekä
-Ikimuistoinen retki
(Maanantairyhmä, pienryhmä 1, haastattelu 29.10.2018).

Kävi siis ilmi, että tanssit olivat oivallisesti valittu nuoruusmuisto. Ne olivat turvallinen tapa toteuttaa muiston elävöitys: ne mahdollistivat ikään kuin muistosta peräännyttämisen paremmin kuin esimerkiksi lapsuuden joulut. Tärkeää oli myös, että tila, jossa

muistolarp järjestettiin, oli muistisairaille osallistujilleen ennestään tuttu ja muistutti, että tämä on nyt se hanke, jota olemme yhdessä työstäneet. Tuttu paikka ja tutut ihmiset mahdollistivat tilanteen henkisen turvallisuuden takaamisen. Tämä oli erittäin tarpeen, sillä palautteista kävi ilmi, että jotkut osallistujat sukelsivat ensin larpin tekemisen ja sitten itse larpin myötä muistoihin paljon syvemmälle. Eräitä osallistujia muistolarpin tekeminen saattoi muistuttaa jo lepäämään päästetyistä ikävistä muistoista, ja toisella muistolla tai ammattitaidottomalla ohjauksella tämä olisi saattanut olla kovinkin riskialtista. Toisaalta juuri tilanteen kokonaisvaltaisuus, sen inhimillisuus ja moniulotteisuus mahdollisti sen, että nostalginen tunne heräsi, ja että lyhyt aikahyppy mahdollistui. Ja tietysti sen, että lattia oli tupaten täynnä tanssijoita, ja että kuten eräs palautekeskusteluun osallistunut maanantairyhmäläinen totesi: ”Hauskaahan se oli, ihan kuin olisi nuorentunut 50 vuotta.”

Vastaus kolmanteen alatutkimuskysymykseen: ”Vaikuttaako muistelularpin tekeminen ja pelaaminen muiston kokemiseen?” on siis: kyllä vaikuttaa. Vastaus jatkokysymykseen: ”Miten?” kuuluu: Tekijöillään se syventää muiston kokemusta niin hyvässä kuin pahassakin. Mitä pidemmälle larpintekomatkalla mennään, sitä enemmän muistosta tulee mieleen yksityiskohtia. Tietyt larpin tekemisen vaiheet, kuten hahmon tekeminen/oman nuoren itsen muistelu kysymyspatteriston avulla johdattavat muistamaan tiettyjä aiheita (esimerkiksi kuka olin silloin ja miten olen muuttunut). Muisto tulee lähemmäs, ja siitä voi nousta mieleen yksityiskohtia, jotka ovat jo unohtuneet. Tietyt sukupolviset muistot resonoivat voimakkaasti myös tapahtumaan osallistujissa: esimerkiksi vuoden 1958 tanssit voivat saada muistisairaant seniorit muistamaan asioita, joita ovat unohtaneet. Muiden muistot samasta aiheesta aktivoivat myös omia muistoja.

6.4 Vaikutukset koettuun hyvinvointiin

Villan maanantairyhmäläiset ovat suhteellisen hyväkuntoisia, kotona asuvia muistisairaita henkilöitä. He ovat innokkaita, helposti lähestyttäviä ja tulevat hyvin toimeen keskenään. Onnistuimme löytämään heidän jakaman nuoruusmuiston jo ensimmäisellä haastattelukerralla, mikä osoittaa myös, että he osallistuvat aktiivisesti toimintaan, kuten ryhmähaastatteluun. Muistelu oli maanantairyhmäläisille myös tuttua ja mukavaa toimintaa. Ensimmäisen haastattelun ensimmäisen puolen tunnin aikana yksi haastateltava kertoi rakkaista ihmisistään herkistyen itkemään ja muut osoittivat

hänelle tukensa. Naurunremakoita kuului yhdeksän. Ryhmässä näkyi jo tuossa kohtaa pyrkimys positiiviseen yhdessä tekemiseen inhimillisyyttä unohtamatta. Pari kuukautta myöhemmin, 29.10.2019, palautetta kerätessä muisteltiin taustahaastatteluja: niistä pidettiin, sillä niissä sai kertoilla muistojaan ja uppoutua nuoruusmuistoihin. Nämä ensimmäiset tapaamiset, kerronnalliset ryhmähaastattelut olivatkin lähellä perinteistä muistelutyötä. Haastatteluissa käytiin läpi ihmiselämän kirjoja ja eheytetään mennyttä elämää (Liikanen 2011, 29). Hyvärisen ja Löytynniemen (2005, 189-190) mukaan tämänkaltainen toiminta voimauttaa, jäsentää paikkaamme maailmassa ja vahvistaa minäkuvaa.

Liikasen (2011, 29) mukaan muistelutyö tähtää osallistumiseen, luovuuden kannustamiseen ja omaehtoiseen kulttuuritoimintaan. Hänen mukaansa kognitiivista ja sosiaalista toimintaa sisältävä säännöllinen ja runsas virkistys-, vapaa-aika- ja kulttuuritoiminta samalla ennaltaehkäisee ja jopa pienentää dementoitumisriskiä (Liikanen 2011, 21). Tällaista toimintaa on esimerkiksi luova muistelutyö (Muistojen talo 2019), kuten Muistojen teatteri, eli Reminiscence Theatre (Hohenthal-Antin 2003,161). *Muistatko vielä sen päivän* muistuttaa hyvin paljon Muistojen teatteria: molempien taiteellinen sisältö työstetään seniorien muistoista, molemmissa seniorit eläytyvät roolihahmoonsa (nuorempi itse) ohjaajan tuella, kummassakin lavastetaan, puvustetaan ja valmistaudutaan. (Liikanen 2011, 10; Bornat 2001, 228-229.) Tärkeimmät erot näiden kahden välillä ovat yleisö/sen puuttuminen ja käsikirjoitetun ja improvisaation ero. Kuten Muistojen teatteri, myös *Muistatko vielä sen päivän* on juuri Liikasen kuvaamaa kognitiivista ja sosiaalista toimintaa sisältävää säännöllistä luovaa toimintaa.

Muistojen teatterin vaikutuksia olivat muun muassa se, että muistihäiriöisten keskittyminen ja sosiaalisuus lisääntyi huomattavasti ja vuorovaikutuksesta tuli iloinen asia, jota odottaa. (Hohenthal-Antin 2006, 102.) Samoin *Muistatko vielä sen päivän* -palautteista kävi ilmi, että larpin tekoprosessista pidettiin ja maanantaitapaamisia odotettiin. Palautekeskustelussa ihailtiin hankkeen aikana tehtyä työmäärää ja tunne yhteen hiileen puhaltamisesta oli vahva koko porukassa. Syksyn hanke on aktivoiut senioreita heille mieluisalla tavalla. Yhteisen tavoitteen eteen työskentely oli koettu antoisana ja viikoittainen, selkeä ja strukturoitu luova ohjelma oli mieluisa aktiviteetti.

Kaikki tapaamiskerrat olivat mukavia, kiva olla mukana järjestelyissä ja suunnittelussa

(Maanantairyhmä, pienryhmä 1, haastattelu 29.10.2018).

Aktiviteetit ovat olleet aika vähissä nykyään, niin tänne on aina lähtenyt mielellään

(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018).

Liikasen (2011, 15) mukaan harrastuksilla ja sosiaalisella aktiivisuudella onkin todettu olevan myönteinen vaikutus 65 vuotta täyttäneiden henkilöiden koettuun hyvinvointiin. Vähintään kerran kuukaudessa kulttuuritapahtumissa käyvillä henkilöillä on muita useammin hyvä koettu hyvinvointi. Tämä on korostunut etenkin naisten osalta, kun taas miehillä korostuu erityisesti opiskelun, itsensä kehittämisen ja hyvän koetun hyvinvoinnin välinen yhteys. Toisin sanoen säännöllisen, osallistavan, kehittävän kulttuuritoiminnan, kuten larpin työstön, voidaan todeta vaikuttavan myönteisesti koettuun hyvinvointiin. Muistojen työstö larpiksi ei ollut kuitenkaan pelkkää onnea ja auvoa. Muistelimme samaa muistoa eri näkökulmista parin kuukauden ajan yhä uudestaan ja uudestaan. Muistisairauden takia samoja tarinoita myös kerrottiin useaan otteeseen – rakkaisiin muistoihin oli hyvä palata.

Muistitietotutkimuksen periaatteita kunnioittaen en pyrkinyt pehmittelemään historiaa, enkä tukahduttamaan esiin nousevia muistoja. Sen sijaan annoimme muistoille tilaa, tarvittaessa puhuimme niistä ja muistimme, että siitä on jo vuosikymmeniä aikaa. Mihin tahansa inhimilliseen muistoon voi liittyä myös negatiivisia piirteitä. Ikävienkään muistojen muistaminen ei lähtökohtaisesti ole paha juttu, kunhan se tapahtuu turvallisessa ympäristössä, joka auttaa muistisairasta ihmistä käsittelemään muiston ja pääsemään siitä eteenpäin (Vanhustyön keskusliitto 2019c). 8.10.2018 eräs maanantairyhmäläinen jakoikin hyvin surullisen muiston liittyen tansseihin: hänen lapsuudenystävänsä oli hukkunut matkalla tansseihin. Maanantairyhmäläinen itse oli pelastunut, sillä oli myöhästynyt kuljetuksesta. Asiasta kertoessaan kyseinen henkilö oli itkuinen ja oli ilmiselvää, että muisto oli kipeä. Kertomuksen loppuun päästyään hän veti syvään henkeä, hymyili ja hänelle tutut ryhmäläiset taputtelivat hänen selkäänsä.

Kuten Hyvärinen ja Löytynniemi (2005, 189) toteavat, kertomukset jäsentävät paikkaamme maailmassa. Tässä tapauksessa kertomuksensa jakamalla maanantairyhmäläinen saattoi jakaa itsestään ja menneisyydestään jotain tärkeää muille

ryhmäläisille, jotka puolestaan toiminnallaan osoittivat kertojalle olevansa hänen tukena. Suomi (2003, 127) puolestaan muistuttaakin, että keskustelu, tunteiden kokeminen ja jakaminen sekä välittäminen on myös identiteetin rakentamista, ihmisen arvokkuuden ja olemassaolon uudistamista sekä ylläpitämistä. Kyse on ihmisenä olemisen ja inhimillisyyden jakamisesta: puheella ja tunteella sekä hoivataan että rakennetaan identiteettiä.

Totesin luvussa 5.3, että larp muistelutyön menetelmänä syventää muiston kokemusta niin hyvässä kuin pahassakin. Erityisesti tietyt larpin tekemisen vaiheet, kuten hahmon tekeminen ja oman nuoren itsen muistelu kysymyspatteriston (Liite 6) avulla johdattavat muistamaan tiettyjä asioita. Muisto tulee lähemmäs, ja siitä, kuten muiden muistelijoiden muistoista voi nousta mieleen yksityiskohtia, jotka ovat jo unohtuneet. Loppuhaastattelussa eräs maanantairyhmäläinen kommentoikin:

Oli vaikeaa, kun piti palata 60 vuotta taaksepäin. Meidän muisti on niin huono nykyään ja on hyväkin, ettei kaikkea muista.
(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018.)

Ajassa taaksepäin palaamista voi kuitenkin auttaa larpille tärkeä ja ominainen hahmotyö: Sinä et koe näitä asioita vaan hahmosi. Stenrosin mukaan (2010b, 300) Nordic larpille tyypillistä onkin tavoitella hahmotyössä syvää uppoutumista, sitä että muuttuu hetkeksi hahmokseen. Hänen mukaansa tätä voi kuitenkin tapahtua vain hetkittäin, eikä larpissa suinkaan tavoitella mitään psykoosin kaltaista itsensä kadottamista. Vaikka hahmo puhuttelisi pelaajaansa ja saisi pelaajan esimerkiksi pohtimaan omia asenteitaan tai elämäntilannettaan uudelta kantilta, on ero hahmon ja oman itsen välillä selvä. Tässä tapauksessa, kun muistisairaavat ihmiset larppaavat nuorta itseään kiinnitin silti erityishuomiota siihen, etteivät senioreiden hahmo ja oma itse sekoitu ja siten hämää minäkuvaa tai uhkaa koettua hyvinvointia. Tämä johtui siitä, että maanantairyhmäläiset ovat muistisairaita ihmisiä. Muistisairaudet ovat niitä kognitiivisia rajoitteita, joita Lumme-Sandtkin (2005, 126-127) kehottaa ottamaan toiminnan suunnittelussa huomioon.

Hahmot rakennettiin pienryhmissä opiskelijoiden johdolla, kysymyspatteriston tukemana ja haasteet tiedostaen. Ketään ei jätetty yksin hahmonsensa tai ajatustensa kanssa. Tämän takia hahmotyöskentely oli nimenomaan koettua hyvinvointia tukeva eikä vaarantava tekijä. Hahmonrakennustyö pakottaa sanallistamaan, miten eroat

hahmostasi, eli samalla kun rakennat hahmoasi, joudut sanallistamaan, kuka sinä olet ja mistä tulet: se voimaannuttaa ja vahvistaa omaa identiteettiä. (Hakonen 2003, 132.)
Lisäksi hahmonrakennustyön – ehkä hankkeen vaikeimman työvaiheen – sujuminen niin hyvin ja kaiken omassa elämässä saavutetun hahmottaminen antaa onnistumisen kokemuksia.

Tarkasteltaessa *Muistatko vielä sen päivän* -hanketta koetun hyvinvoinnin ja minäkuvan kannalta eräs tärkeä esiin nouseva piirre on kehollisuus. Tapahtumaa järjestettäessä ja sen aikana kehollisuus korostui kolmen pääasiallisen toiminnan kautta: Pukupäivä 15.10.2018, kun osallistujat saivat valita itselleen haluamansa asustuksen tapahtumaa varten, tapahtumaa edeltänyt laittautuminen villan tiloissa, sekä itse tapahtumassa tapahtunut tanssiminen.

Olen tutkimuspäiväkirjaani kirjoittanut pukupäivästä seuraavaa:

Ihmiset olivat ihan tosi innoissaan. Ihan kuin teinitytöt olisivat päässeet shoppailemaan. Michille pukuja oli paljon vähemmän kuin naisille, mutta hekin bongasivat puvuntakkeja, hattuja ja taskumatteja. Naiset innostuivat oikein pyörähtelemään ja moni löysi kokonaisen asukokonaisuuden (...) Innostunut kihinä jatkui koko päivän.
(Lehto, tutkimuspäiväkirja 15.10.2018.)

Olin hankkinut kolme rekillistä vanhoja, hienoja vaatteita, hattuja, takkeja, kenkiä, laukkuja, koruja, taskumatteja, savukekoteloita, hanskoja – kaikkea mitä 50-60-luvun asukokonaisuuteen saattoi kuvitella sopivan. Pukuja oli kaiken kokoisia, eli joidenkin maanantairyhmäläisten murehtimiset sopivien kokojen löytymisestä olivat turhia. Asut ja tarvikkeet aseteltiin esille alakerran erilliseen huoneeseen niin, että Maanantairyhmäläisten piti tulla erilliseen tilaan etsimään itselleen pukuja. Koko käytävä raikui naurusta, huokaisuista ja ihastuneista huudahduksista. Opiskelija 2 kirjoitti päiväkirjaansa:

Roolivaatteiden kokeilua. Tämä oli ehkä hauskin vaihe ennen tapahtumapäivää. Seniorit olivat innoissaan, kun kokeilivat vaatteita ja asusteita. Tunnelma oli hauska ja lämminhenkinen.
(Opiskelija 2, tutkimuspäiväkirja 15.10.2018.)

Myös tapahtuman jälkeen Villan henkilökunnasta saadussa palautteessa mainitaan pukeutuminen:

Oli kiva huomata, että miesasiakkaat olivat huomioineet päivän pukeutumalla pukuihin kotonaan tapahtumapäivänä. Lisäksi ylipäättään

roolivaatetus oli todella kiva ja niiden avulla asiakkaat pääsivät tanssiaistunnelmaan.

(Villan henkilökunta 2018. Kirjallinen palaute 26.11.2018.)

Kaiken ikäiset ihmiset haluavat tuntea itsensä kauniiksi, rakastetuksi ja halutuksi. Olennainen osa koettua hyvinvointia on hyvä suhde omaan kehoonsa, oman kehonsa hyväksyminen ja arvostaminen. Vaikka hyvä suhde omaan kehoon ei ole missään iässä automaattista, iän mukaan tuoma fyysinen rapistuminen on merkittävä uhka koetulle hyvinvoinnille. Siksi on tärkeää käyttää omaa kehoa ja tehdä sillä asioita, joihin se vielä pystyy. Sosiokulttuurisen vanhustyön periaatteiden mukaan *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeessa jokainen osallistuja sai laittautua oman makunsa mukaan: ihmisellä on oikeus tuntea itsensä kauniiksi, myös iäkkäillä. (Liikanen 2011, 6) Miehet kampsivat tukkansa ja tulivat auttamaan viimeisissä koristeluissa ja naiset jäivät laittautumaan Villan tiloihin pidemmän kaavan mukaan. Pukeutumiseen panostaminen ja tansseja ennen laittautuminen koettiin mielekkääksi ja tunnelmaa nostattavaksi. 29.10.2018 tehdyn palautehaastattelun mukaan Tansseihin valmistautuminen ja pukeutuminen lisäsivät juhlan tuntua. Opiskelija 2 kirjoitti päiväkirjaansa:

Tapahtumapäivä! Saavuimme hyvissä ajoin Villaan ja ryhdyimme laittamaan naisia tanssimeikkiin. Monet naisista kertoivat, että eivät ole vuosiin meikanneet ja he selkeästi nauttivat kaunistautumisesta. Kukkakoristetta hiuksiin ja lakkaa kynsiin. Myös kulmat ja heleä poskipuna antoivat ilmettä kasvoihin. Samalla juotiin alkoholitonta siideriä.

(Opiskelija 2, tutkimuspäiväkirja 22.10.2018.)

Pukujen valinta ja laittautuminen tähtäsivät tansseihin ja nousivat myös tärkeäksi tekijäksi tanssitunnelman onnistumisessa. 29.10.2018 palauttehaastattelun mukaan tanssiryhmäläiset huomioivat pukeutumisensa tapahtumassa ja kun kokonaisuus oli kohdallaan, saattoi yksityiskohtiin kiinnittää huomiota:

-Ensi kerralla pitää valita paremmin liukuvat kengät
(Maanantairyhmä, pienryhmä 1, haastattelu 29.10.2018),
sekä

-Vaikka ei ollut edes tanssikenkiä, niin pärjättiin.
(Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018.)

Tansseihin laittautuminen ja koko syksyn mittainen sitoutuminen myös rohkaisi maanantairyhmäläisiä tanssimaan. Etenkin ryhmän miehet pyrkivät tanssittamaan mahdollisimman monta daamia, ja sellaisetkin naiset, jotka epäilivät unohtaneensa askeleet, uskaltautuivat lattialle (Kuva 4). Kaikkein suurin merkitys koetun

hyvinvoinnin kannalta oli kuitenkin itse tanssimisen ja koko ilmapiirin yhteisvaikutuksella.

-Kivaa oli ja tanssia sain. On mennyt monta vuotta, etten ole yhtään saanut tanssia.

sekä

-Tempauksella onnistuttiin irrottautumaan rujosta kropasta. (Maanantairyhmä, pienryhmä 2, haastattelu 29.10.2018.)

Kuva 4: Lattia täyttyi tanssijoista eikä istuskella tarvinnut. Mäkelä Janni 2018

Seniorit pääsivät ja pystyivät tekemään sellaista, mitä eivät olleet pitkään aikaan tehneet. Tanssiminen toimintana sai heidät huomaamaan, että he pystyvät tähän, että muuttanutkaan keho ei ole este nautintoa tuottavalle fyysiselle toiminnalle. Lisäksi askeleet tulivat lihasmuistista – mikä voi rohkaista etenkin muistisairaita liikkumaan enemmänkin. Lisäksi he pitivät tanssimisesta niin paljon ja tulivat siitä niin hyvälle tuulelle, etteivät olisi malttaneet lopettaa:

Tanssilattia oli orkesterin hengähdystaukoon saakka jatkuvasti täynnä tanssijoita, lava ei ollut hetkeäkään tyhjänä. Seniorit tuntuivat jaksavan tanssia melkein paremmin, kuin nuorempi väki. Musiikki vei muistoihin ja senioreiden kasvoilla hehkui into (...) Tanssit jatkuivat vielä ja nähtiinpä lattialla jopa kunnan letkajenkkäkin. Myös twistaus onnistui senioreilta! Sitten soivat viimeiset kappaleet ja seniorit lähtivät hymyssä suin

koteihinsa (...) seniorimme nauttivat päivästä ja saivat tanssia sydämensä kyllyydestä.

(Opiskelija 2, tutkimuspäiväkirja 22.10.2018.)

Koetulla hyvinvoinnilla tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta siitä, että hän voi hyvin, hänen tarpeensa tulevat tyydyttyksi, hänellä on mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä ja toimia siinä ja että hänen arkielämänsä on merkityksellistä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017b, 15.) Se on yksilön vapautta ja kyvykkyyttä tehdä valintoja ja toimia aktiivisesti omassa elämässään (Laitinen 2017, 20). Edellä kerrotun perusteella vastaus tutkimuskysymykseen ”Edistääkö larp-projektiin osallistuminen osallistujan koettua hyvinvointia?” on: oikein tehtynä kyllä, joissain tapauksissa huomattavasti. Vastaus jatkokysymykseen ”Miten?” on kolmetahoinen: muistelutyön, säännölliseen, osallistavaan taidelähtöiseen luovaan projektityöhön osallistumisen ja kehollisten toimintojen, eli konkreettisen tekemisen ja aistimuksien kautta.

Muistelu auttaa ymmärtämään paikkaamme maailmassa ja sitä kuka olemme. Se selkiyttää minäkuva ja asettaa palasia paikalleen. Lähtökohtaisesti muistelularp siis eheyttää minäkuva. *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeen aikana kävi kuitenkin ilmi, että syvälle muistoon sukeltaminen ei kuitenkaan automaattisesti lisää koettua hyvinvointia: esiin voi nousta myös jo unohdettuja, kipeitä muistoja. Joskus on parempi, ettei kipeitä muistoja muista. Yleisesti muistelutyö kuitenkin koettiin mielekkäänä ja turvallisenä. Jotta muistelularpin muisteluosuus voisi tukea ja jopa edistää osallistujan koettua hyvinvointia, se on tehtävä suunnitelmallisesti, ammattilaisten toimesta, oikeanlaisessa ryhmässä ja tutussa ympäristössä. Tällöin mieleen nousevat ikävätkin muistot ovat käsiteltävissä ja ryhmän tarjoama tuki edistää yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, mikä lisää koettua hyvinvointia.

Muistatko vielä sen päivän -projektiin sitoutuminen koettiin mielekkäänä ja toiminta työmäärän suuruudesta huolimatta erittäin tervetulleena. Tapahtuman tekeminen ei ollut helppoa, eikä sen kuulunutkaan olla. Malmivirran (2017, 54) mukaan nimenomaan aktiivinen osallistuminen ja taidetoiminnan riittävä haasteellisuus mahdollistavat kognitiivisen toimintakyvyn paranemista. Lisäksi moniaistisen taidetapahtuman tekeminen ja viikoittainen aktiivisuus voi parhaimmillaan saada aikaan keskittymisen ja oppimisen prosesseja, joilla näyttäisi olevan yhteys elämänhallintaan ja kykyyn elää itsenäisesti pidempään (Malmivirta 2017, 55) Ryhmäläiset osallistuivat toimintaan

aktiivisesti koko hankkeen toiminnan ajan, he olivat oma-aloitteisia ja avautuivat myös jännityksistään ja peloistaan. Säännöllinen toiminta vähensi yksinäisyyden tunnetta ja yhteistä päämäärää kohti työskentely antoi merkityksen toiminnalle. Odotukset ylittänyt lopputulos rohkaisee vastaaviin tapahtumiin tulevaisuudessakin – ja niitä todella toivottiinkin. Osallistujat pääsivät käyttämään vahvuuksiaan ja kertomaan itsestään, heidän osaamisensa huomattiin ja heitä kuunneltiin. Positiivinen toisen ihmisen huomioiminen on perusedellytys koetulle hyvinvoinnille. Lisäksi hankkeen myötä saavutetut onnistumiset ja aikaan saaminen edistävät positiivista minäkuva. Myönteinen minäkuva on vähemmän herkkä stressille ja edes-auttaa vastoinkäymisten torjumisessa. (Malmivirta 2017,55.)

Osallistujien koettuun hyvinvointiin ja minäkuvaan vaikuttivat myös itse tapahtuma, tanssiminen ja siihen liittyvä kehollisuus. Tapahtuma tapahtui, ja he olivat saaneet sen aikaan. Maanantairyhmäläiset olivat ylpeitä tehdystä työmäärästä ja sen aikaan saamasta lopputuloksesta. Heidän panoksensa oli tärkeä, se sanottiin heille ääneen ja he tiedostivat sen. *Muistatko vielä sen päivän* oli maanantairyhmäläisille suuri onnistumisen kokemus. Kuitenkin monelle vielä tärkeämpi onnistumisen kokemus oli tanssiminen. Epäilyksistään huolimatta maanantairyhmäläiset tanssivat, reippaammin jopa kuin nuorempansa. Jotkut maanantairyhmäläiset eivät olleet tanssineet vuosiin ja yllättyivät pystyvänsä siihen vielä. Toiset yllättyivät siitä, miten vanhat tanssiliikkeet tulivat luonnostaan, miettimättä. Moni, jolle oma keho oli alkanut tuntua rasiitteelta, saikin yhtäkkiä kehollaan liikunnan nautintoa. Lisäksi laittautuminen koettiin ihanana toimintana, joka sai nuortumaan. Toiminnan kehollisuus lisäsi osallistujien koettua hyvinvointia ja positiivista minäkuva.

Liikanen (2011, 3) toteaa, että taide ja kulttuuri luovat hyvinvointia ikääntyvien arkeen ja juhlaan. Hohenthal-Antin (2006, 123) lisää, että taide voi ehkäistä syrjäytymistä, kiinnittää ikäihmisen yhteisöön, vahvistaa identiteettiä, lisätä hyvinvointia, olla sukupolvia yhdistävä lenkki ja tarjota muun muassa muistelutyölle menetelmiä. Saarikoski (2009, 285) puolestaan vastaa, että pelit ja leikit ovat kautta historian olleet yhteisön omaa kulttuuria ja identiteettiä vahvistavia tekijöitä. Mochocki (2012, 65) yhdistää pelin ja taiteen toteamalla, että larpin keinoin on mahdollista vaikuttaa ihmiseen syvällä ja pitkävaikutteisella tasolla. Larp menetelmänä vastaakin Hakosen kehotukseen käyttää hyödyksi mahdollisimman monia aistikanavia, (Hakonen 2003, 132.) Larpin

tekeminen on väkisinkin säännöllistä ja monipuolista, kognitiivista ja sosiaalista toimintaa, joka samalla ennaltaehkäisee ja jopa pienentää dementoitumisriskiä (Liikanen 2011, 21). Ammattitaitoisen ohjaajan johdolla (Malmivirta 2017, 55) larp muistelutyön menetelmänä todellakin lisää osallistujan koettua hyvinvointia.

7 LARPIN SOVELTUVUUS MUISTELUTYÖN MENETELMÄKSI

Tässä luvussa vastaan tämän tutkimuksen päätutkimuskysymykseen: soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi? Miksi? Vastaan kysymykseen analysoimalla luvussa 6 tekemääni aineistoanalyysiä vielä pidemmälle ja tarkastelemalla alatutkimuskysymysten vastauksia päätutkimuskysymyksen näkökulmasta. Mittaan siis larpin menetelmällistä soveltuvuutta muistelutyöhön monella eri tavalla.

Luvun 6.1 analyysistä kävi selville, että senioriryhmältä löytyi jaettuja nuoruusmuistoja, eli vastaus alatutkimuskysymykseen: Löytyykö senioriryhmältä jaettu nuoruusmuisto? tässä tapauksessa on kyllä. Tämä vastaus on edellytys sille, että larppia voi käyttää muistelutyön menetelmänä: jollei jaettua nuoruusmuistoa löydy, ei siitä voi tehdä larppia. Lisäksi jaettu muisto oli tapahtuma tai toiminto, eli se oli mahdollista luoda uudelleen larpin keinoin. Tämän senioriryhmän valitsema jaettu nuoruusmuisto oli tanssit, mutta muitakin larppaamiskelpoisia muistoja löytyi: häät ja muut juhlat, kesäloman alku, koulumuistot. Toteutunut larp-tapahtuma myös on osoitus siitä, että jaettu muisto todellakin taipuu larp-tapahtumaksi.

Muistatko vielä sen päivän oli hanke, jossa toimintaa pystyttiin mukauttamaan syntyvien tarpeiden ja seniorien osallistumisen myötä. Larp sanana oli senioreille vieras (luku 6.2). Larp- tapahtumalle syntyi kuitenkin luontevasti pohja muistelun keinoin ja jaetun muiston päälle larp-tapahtuman rakentaminen oli kohtuullisen helppoa: ulkoiset piirteet, kuten lavasteet, rekvisiitta, tarjoilut ja puvut muistetaan, niitä ei tarvitse etsiä historiankirjoista. Kaiken kaikkiaan, larpin tekeminen muistojen pohjalta on mahdollista ja tapahtuman larp- osiota voisi myös painottaa enemmän kuin mitä *Muistatko vielä sen päivän* -hankkeessa painotettiin. Itse larpintekoprosessi oli kuitenkin yhtä monimutkainen ja monikerroksinen kuin missä tahansa larp-projektissa. Moni aloitteleva pelinjohtaja ei

ymmärrä, että larppia tehdessä tehdään itse asiassa kaksi projektia: tuotetaan tapahtuma ja toteutetaan taiteellinen tai pelillinen sisältö. Työmäärä voi siis yllättää, ja maanantairyhmäläisetkin totesivat palautteessaan, että töitä on tehty paljon. Jotta muistosta siis saataisiin larp, on projektissa oltava mukana larpin tekemisen asiantuntija, joka tietää mitä kaikkea tässä pitää ottaa huomioon. Malmivirran (2017, 55) mukaan onkin erittäin tärkeää, että tavoitteellista taidetoimintaa tehtäessä toiminnan ohjaaja on koulutettu ja ammattinsa osaava.

Osaavan ohjauksen avulla senioriryhmä lähti työstämään larppia innokkaasti. Luvussa 6.2 vastasin alatutkimuskysymykseen: ”Muuttuuko osallistujien suhtautuminen larppiin projektin edetessä?” kyllä, sillä hankkeen myötä heidän ymmärryksensä larpista lisääntyi ja siten myös ennakkoluulot karisivat. Tämä senioriryhmä osallistui kuitenkin alusta asti aktiivisesti larpin tekemiseen, vaikkeivät he ehkä täysin tienneet, mitä kohti pyrkivät. Koska larp oli vieras käsite, puhuttiin tansseista tai tapahtumasta. Kuitenkin monet larpin tekemisen osa-alueet, kuten muiston metsästys ja julisteiden askartelu, olivat senioreille tuttuja toimintoja kontekstista irroitettuna. Myös vieraammat tehtävät, kuten hahmolomakkeen täyttö omasta nuoresta itsestään tai pukupäivä, ymmärrettiin nopeasti ja seniorit suhtautuivat näihin toimintoihin valtavalla innokkuudella.

Itse tapahtuma koettiin jännittävänä, innostavana ja hauskana. Suurimmalle osalle maanantairyhmäläisistä tämä monipuolinen erilaisia luovia toimintoja yhdistelevä projekti oli mieluisa. Moni heistä esitti toiveen, että vastaavanlainen projekti järjestettäisiin uudestaan. Kuten Malmivirta (2017, 55) toteaa, toiminnan hyödyllisyyden kannalta on tärkeää, että sen muoto on itselle mieluisa ja tekeminen on haasteellista sekä omia totuttuja rajoja rikkovaa, ja että se tapahtuu sellaisessa sosiaalisessa kontekstissa, johon osallistuminen on helppoa ja joka tapahtuu lähiyhteisössä. Ei olekaan ihme, että näinkin suuressa ryhmässä oli myös yksi osallistuja, joka ei kokenut tätä taidemuotoa omakseen. Hän oli mukana muilla tapaamiskerroilla, muttei osallistunut itse tapahtumaan. Muillakin tapaamiskerroilla hän oli syrjäanvetäytyvä, ja kertoi käyvänsä kerhossa koska puoliso pakottaa. Larp on kuitenkin niin haastava, sekä aikaa ja sitoutumista vaativa menetelmä, että osallistujien on oltava mukana omasta tahdostaan. Ryhmän on suotavaa tuntea toisensa ennestään ja toimittava hyvin yhdessä, jottei vastentahtoiselle osallistujalle tule ulkopuolisuuden ja eksklusion kokemuksia. Larp menetelmänä on siis parhaimmillaan, kun sen käyttö on lähtöisin osallistujien mielenkiinnosta ja innokkuudesta. Erityisesti jos larp menetelmänä on osallistujille

vieras, täytyy ohjaajan olla innostava ja joustava osallistujien tarpeisiin nähden. Ohjaajan on myös voitava hyväksyä, ettei se välttämättä sovi kaikille.

Omasta tahdosta mukana oleminen on tärkeää myös siksi, että muistolarpin myötä muistot tulevat paljon lähemmäs ja konkreettisemmiksi kuin mitä odottaisikaan. Koko larpintekoprosessin ajan pureudutaan yhä uudestaan samaan muistoon ja pintaan saattaa nousta ikäviäkin muistoja. Lisäksi muistoista rakennettu fyysinen toisinto tuo menneisyyden tähän ja nyt. Se on huomattavasti elävämpi muistutus menneistä kuin esimerkiksi museonäyttelyt tai valokuvat. Tapahtumassa tehdyn palautekyselyn mukaan moni tapahtumaan osallistunut – ne siis, joiden muistoihin tapahtuma ei perustunut – muistivat jotain unohtamaansa tapahtuman seurauksena.

Vastasin luvussa 6.3 alatutkimuskysymykseen ”Vaikuttaako muistelularpin tekeminen ja pelaaminen muiston kokemiseen?” tässä tapauksessa kyllä. Muistolarppia tehdessä tanssimuistoihin upottiin syväälle. Mieleen palasi muistoja jotka naurattivat ja itkettivät. Mieleen nousi jo unohtuneita muistoja. Tässä tapauksessa muistot olivat pääosin hyviä ja ne kohdattiin tukevassa ja turvallisessa sosiaalisessa ympäristössä, missä ikävienkin asioiden muistaminen on turvallista. Erilaisella larpin temalla, erilaisessa ympäristössä ja eri ihmisten ympäröimänä tämä muistoihin uppoutuminen voi kuitenkin olla ahdistavaa ja vaarallistakin. On erittäin tärkeää, että kun mieleen nousee ikävä muisto, siitä keskustellaan ja se käsitellään ja että muistisairas muistaa, että se tapahtui vuosikymmeniä sitten. Yhtälailla on tärkeää huomata, että en ole yksin kipeän muistoni kanssa, vaan ympärilläni on ystäviä jotka minua tukevat. Näin ikävänkin muiston voi kääntää voimavaraksi. On kuitenkin selvää, että näin epävakaa maaperällä taiteilu vaatii vankkaa ammattitaitoa. Muistolarppia tehdessä tarvitaan siis larpin tekemisen asiantuntija ja ammattitaitoinen muistelutyön ohjaaja. Usein tämä tarkoittaa monialaista yhteistyötä tai lisäkoulutusta.

Ohjaajan tai ohjaajien ammattitaidolla taataan, että muistelularp edistää osallistujien koettua hyvinvointia, eikä vaaranna sitä. Luvussa 6.4 vastasin tutkimuskysymykseen: ”Edistääkö larp-projektiin osallistuminen osallistujien koettua hyvinvointia?” kyllä, tässä tapauksessa. Muistelularpin tekemisessä ja itse tapahtumaan osallistumisessa on lukuisia koettua hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Siinä tiivistyy osallistavan kulttuuritoiminnan ja muistelutyön hyvinvointivaikutukset. Kuten muussakaan

taidelähtöisessä muistelutyössä, hyvinvointivaikutukset eivät kuitenkaan ole automaattisia tai taattuja. Taidetta tehdessään ihminen vuodattaa jotain itsestään taiteeseensa ja sen myötä paljastaa haavoittuvuutensa. Jos toiminta tapahtuu välinpitämättömällä tai ammattitaidottomalla ohjauksella, voi tuosta esiin tulleesta haavoittuvuudesta seurata ikävyyksiä. Muistolarp-projektissa nuo haavoittuvuudet liittyvät omaan menneisyyteen, muistoihin ja jopa nykyiseen identiteettiin ja minäkuvaan. Malmivirran (2017, 55) kehoitus sille, että ohjaaja on koulutettu ammattilainen, korostuu entisestään.

Larp siis taipuu muistelutyön menetelmäksi ja sen menetelmällinen käyttö saa aikaan samankaltaisia etuja kuin muidenkin syvien luovien menetelmien käyttö. Esimerkiksi muistojen teatteri (Hohenthal-Antin 2003,161) on menetelmänä lähellä larppia muistelutyön kontekstissa. Jokaisen alatutkimuskysymyksen yhteydessä korostui ammattitaitoisen ohjaajan tarve. Ohjaajan tulee tuntea larpin pelinjohtamisen käytännöt riittävän hyvin voidakseen olla joustava, muistelutyön periaatteet, etteivät huonot muistot jää ahdistamaan muistelijoita, hänen on oltava piinkova innostaja ja ymmärrettävä, ettei larp sovi kaikille, mukautettava kutakin osa-aluetta kohderyhmän tarpeisiin ja silti oltava riittävän jämäkkä, jotta projekti etenee. Lisäksi hänen tulee osata suunnitella, aikatauluttaa ja hallita projekti alusta loppuun. Yhdelle ihmiselle tässä on paljon vaatimuksia, joten helpointa on hyödyntää työparia tai pientä ohjaustiimiä. Senioriryhmän, ja tehtävän larpin kokoluokka määrittelevät myös ohjaaja(tiimi)n kompetenssien tarvetta. Larp menetelmänä on siis työläs, mutta esimerkiksi Muistojen teatteri on myös työläs ja sen myötä on saavutettu loistavia tuloksia osallistujien hyvinvoinnissa (Hohenthal-Antin 2006, 102).

Muistatko vielä sen päivän -hankkeesta kerätyn aineiston mukaan muistelularpin järjestäminen oli kuitenkin kaiken sen vaivan arvoista. Seniorit sitoutuivat projektiin, se aktivoi unohduksissa olleita muistoja, ryhmäytti ja poisti yksinäisyydentunnetta, sekä antoi senioreille mahdollisuuden tanssia ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin (Kuva 5). He suorastaan kokivat nuorentuneensa ja palanneensa hetkeksi vuoteen 1958. Heidän silmänsä hehkuivat, askeleensa olivat keveät ja poskensa hehkuivat. He toivoivat, että järjestäisimme samanlaisen projektin uudestaan.

Kuva 5: Tanssijat nousivat suorastaan lentoon. Mäkelä Janni 2018.

26.11.2018, noin kuukauden viimeisen tapaamisen jälkeen kävin vielä Villassa käännyssä. Kuukauden tauonkin jälkeen muistisairaat maanantairyhmäläiset muistivat nimeni, mitä olimme tehneet, edelleen lämmöllä puhuivat paitsi tansseista, myös koko syksystä, kysyivät, toinko taas palanutta pullaa (niin kuin toisella haastattelukerralla, miltei kolme kuukautta sitten), mitä kissalleni kuuluu, miten graduni edistyy ja milloin vetäisin seuraavan projektin.

Usein muistelutyössä pyritään käyttämään mukavia, lempeitä menetelmiä, kuten laulamaan vanhoja lastenlauluja (Hakonen 2003, 134). Jopa minä, joka en ole terveydenhuollon ammattilainen, huomaan kuitenkin, että tämä uudennainen ja kokeellinen menetelmä on jättänyt jälkensä maanantairyhmäläisiin. Näin ollen vastaukseni päätutkimuskysymykseen:

”Soveltuuko larp muistelutyön menetelmäksi?” On: kyllä soveltuu, mutta vain ammattitaitoisten henkilöiden ohjauksessa ja kohderyhmän tarpeisiin soveltaen.

Vastaus jatkokysymykseen: Miksi? Larpin tekeminen muistojen pohjalta on mahdollista ja muistojen käyttö larpin materiaalina jopa helpottaa pelin työstämistä. Ennakkoluulottomat ja uteliaat seniorit osallistuivat larpin tekemiseen innolla ja larpin tekemisen monet tutut osa-alueet autoivat uusiin asioihin suhtautumisessa. Pienemmät

osa-alueet, kuten hahmon tekeminen, opittiin myös nopeasti. Monipuolisuudessaan ja syvyydessään larp eroaa muista muistelutyön menetelmistä. Seniorit pääsivät hyödyntämään vahvuuksiaan ja kertomaan itsestään. He tutustuivat toisiinsa paremmin, ystäväystyivät ja tekivät tilasta omansa. Lisäksi larppia tehdessä he haastoivat jatkuvasti itseään ja auttoivat muistamalla toisiaan muistamaan. Itse larp-tapahtuma oli myös viihtyisä, siitä jäi hyviä muistoja ja ryhmän jakama yhteinen kokemus.

8 LOPUKSI

Tästä tutkimuksesta on käynyt ilmi, että larp voi olla monella tasolla erinomaisesti toimiva muistelutyön menetelmä. Verrattuna perinteisiin muistelutyön menetelmiin larp mahdollistaa syvemmälle muistoon sukeltamisen. Se itkettää, naurattaa ja saa tuntemaan kuin todella kävisi menneisyydessä tai nuortuisi 50 vuotta. Larpin keinoin voidaan saada muistelijat unohtamaan kehonsa rajoitteet ja tanssimaan ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin. *Muistatko vielä sen päivän* oli onnistunut kokemus ja seniorit toivoivat kokevansa vastaavia uudestaan. Palautekyselystä kävi myös ilmi, että tapahtumaan osallistuneet haluaisivat osallistua ja olla myös mukana tekemässä vastaavia tapahtumia.

Tässä tutkimuksessa kävi myös ilmi, että larp on vaativa menetelmä, joka vaatii ammattitaitoisen ohjaajan etenkin, jos kohderyhmällä on erityistarpeita. Lisäksi se on sanana seniorien mielestä uusi ja vieras. Uusi menetelmä voi herättää joidenkin uteliaisuuden, mutta toisille se voi olla suuri kynnyks osallistumiselle. Muistelutyön menetelmänä käytettäessä seniorit taipuvat keskittymään muisteluun. Vasta itse tapahtumassa he todella käsittivät, mistä oli kyse, ja lopputulos oli huikea: he eivät olisi suostuneet millään lähtemään tanssilattialta.

Muistatko vielä sen päivän oli osallistavaa, luovaa monella eri tasolla ja omaehtoista, kuten muistelutyö parhaimmillaan on (Liikanen 2011, 29) Kuten Hohenthal-Antin (2006, 38) sanoo, luovuus ei katoa vanhetessaan, eikä selkeästi kokeilunhalukaan. Tapahtumaan osallistuneet opiskelijat ja seniorit rastittivat palautekyselyvastauksissa toistensa lailla viihtyneensä tapahtumassa, eli kyky nauttia taiteesta ei tosiaankaan

vähene muistisairauden myötä (Hohenthal-Antin 2006, 102). *Muistatko vielä sen päivän* lisäsi osallistujensa koettua hyvinvointia, ja tarjosi heille riemua, iloa, ja ikimuistoisen syksyn.

Muistatko vielä sen päivän oli kuitenkin yksittäinen tapaus, jossa testattiin larppia muistelutyön menetelmänä ensimmäisen kerran. Lisäksi minulla, hankkeen koordinaattorilla on spesifiä larpasiantuntijuutta ja yhteisöpedagogikoulutus. Jotta vastaavanlaisia hankkeita voitaisiin vetää menestyksekkäästi ja osallistujien hyvinvoinnin turvaten, tarvitaan selkeä ja kattava menetelmäopas sekä lisäkoulutusta. Niinpä koostin ja toimitin hankkeen pohjalta *Muistatko vielä sen päivän* -menetelmäoppaan, joka on saatavissa Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry:n kautta. Oppaan avulla ammattitaitoiset ohjaajat ja larppaamisen asiantuntijat voivat järjestää vastaavia tapahtumia. Lisäksi EKL järjestää koulutustapahtumia, joissa lisäkoulutan ohjaajia *Muistatko vielä sen päivän* -menetelmän osajiksi.

Tämän tutkimuksen ja *Muistatko vielä sen päivän* -menetelmän jatkon kannalta on ollut olennaista, että sen tilaajana on ollut Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry. Heidän kauttaan tätä uutta menetelmää ja sen myötä iloa, riemua ja hyvinvointia saadaan levitettyä ympäri suomea. Tilaajan vaikutuksesta rajasin tutkimustani käytännönläheiseen suuntaan ja tein sitä kehittäväällä otteella. Muistelutyötä ja muistitietotutkimusta yhdistäessäni painotin muistelutyön osuutta ja vaikka osallistujien hyvinvoinnista huolehtiminen on myös osa tutkimuksen eettisyyttä, on se muistelutyön keskiössä.

Muistitietotutkimus häilyi kuitenkin varjona mukana etenkin tutkimuksen alkuvaiheessa. Kerronnallisista ryhmähaastatteluista saatiin irti niin paljon muistitietoa, että sen pohjalta pystyi rakentamaan larp-tapahtuman. Tämän tutkimuksen tapauksessa muistitieto siis päätettiin valjastaa larpin kehykseksi. *Reminiscence theatre* puolestaan on valjastanut samalla tavalla muistitietoa teatterikäsikirjoituksen pohjaksi (Hohenthal-Antin 2003,161). Molemmissa tapauksissa muistelutyön keinoin kerätään muistitietoa, josta tehdään taidetta. On kuitenkin tärkeää myös nauhoittaa haastattelut ja kerätä muistitietoa tiedon itsensä vuoksi (Tiihonen 2004, 218). Jos tekisin tämän tutkimuksen uudestaan, haluaisin unohtaa käytännön puolen ja keskittyä tiukemmin akateemiseen tutkimukseen: muistitietotutkimuksen tekemiseen ja muistitiedon keruuseen jokaisella

tapaamiskerralla. Jotta tämä olisi mahdollista, pitäisi jonkun muun toimia hankkeen koordinaattorina. Selvää kuitenkin on, että muistelutyön ja muistitietotutkimuksen yhdistäminen voi olla todella hedelmällistä ja sitä tulisi tehdä enemmän ja tiedostaen.

Elämme globaalin, kiihtyvän muutoksen aikaa. Kulttuuriperintöä kuolee ja katoaa, ja muistitiedon merkitys korostuu myös akateemisen yhteisön ulkopuolella. Ihmiset etsivät selityksiä historialleen, haluavat ymmärtää itseään paremmin ja eheyttää minäkuvaansa. Erilaisia menetelmiä, kuten larppia käyttämällä muistitiedosta voidaan tehdä kansantajuisempaa kaikille ikäryhmille. *Muistatko vielä sen päivän* -tapahtumaan osallistuneet lähihoitajaopiskelijat ymmärtävät nyt, mitä seniorit tarkoittavat, kun puhuvat tansseista, kun ennen tapahtumaa he eivät edes tienneet, mitä tanssit olivat. Eikä heitä voi siitä syyttää: Miten tansseja voi ymmärtää, jos vain lukee niistä kirjasta tai näkee suttuisen mustavalkovalokuvan? Tanssien olemus syntyy liikkeestä, aistimaailmasta, ilmapiiristä. On asioita, joita ei voi ymmärtää, ellei niitä koe itse. Juuri tämän takia larp on ainutlaatuinen menetelmä sekä muistelutyöhön että muistitietotutkimukseen.

Roolipelien menetelmällisen käytön mahdollisuudet ovat myös lisätutkimuksen ja -kehitystyön arvoinen kohde. Opinnäytetyössäni (Lehto 2016) tutkin larppia nuorisotyön menetelmänä. Nyt kohderyhmäni oli eri, mutta tulokset samankaltaisia: menetelmänä larp on todella antoisa ja syvälle menevä, mutta myös haastava. Stenros ja Särkijärvi (2018, 8) kirjoittavat, että Suomalaisen pöytäroolipelin tutkimiselle olisi tarvetta. Roolipelin juuret ovat 1920-luvun psykoterapiassa ja nyt näyttää vahvasti siltä, että niiden menetelmällisiä mahdollisuuksia ollaan keksimässä uudestaan. (Stenros 2018, 11). Kun larp soveltuu sekä nuorisotyöhön, muistelutyöhön, että opetusmenetelmäksi ja roolipelit juontavat juurensa psykoterapiaan, ja sen menetelmällisenä ominaispiirteenä tuntuu olevan immersiiivinen, syvä kokemuksellisuus, niin roolipelien menetelmällisten mahdollisuuksien tutkimus- ja kehitystyö näyttää saaneen vasta pintaraapaisunsa.

Viimeiseksi haluan vielä heittää pallon senioreille itselleen: Tämä tutkimus on saanut alkunsa omasta intohimostani larppia kohtaan, mutta parhaat innovaatiot ovat lähtöisin kohderyhmän omasta mielenkiinnosta ja tarpeesta. Koska väestömme ikääntyy ja vanhustenhuollossa käytäntö ei enää vastaa hyviä tarkoituspäriä, on innovatiivinen

menetelmäajattelu tärkeää nostaa esille myös akateemisten tutkimusten yhteydessä: yhdessä tutkimustiedon kanssa ne voivat muuttaa maailmaa ja lisätä hyvinvointia.

LÄHTEET

Kaikki Internet-osoitteet on tarkistettu <15.4.2019>.

Haastatteluaineistot:

Haastatteluaineisto on tekijän hallussa.

Maanantairyhmä 10.9.2018. Haastattelijana Kerttu Lehto

Maanantairyhmä 17.9.2018. Haastattelijana Kerttu Lehto

Maanantairyhmä, pienryhmä 1 29.10.2018. Haastattelijana opiskelijat 1, 5

Maanantairyhmä, pienryhmä 2 29.10.2018. Haastattelijana opiskelijat 2, 3,

Anonyymien haastattelujen vastaajina maanantairyhmäläiset N1, N2, N3, N4, N5, N6, M1, M2, M3, M4 ja M5

Kyselyt:

Aineisto on tekijän hallussa.

Avoin palautekysely, maanantairyhmäläiset 15.10.2018

Paperiset palautekyselyt, *Muistatko vielä sen päivän* -tapahtumaan osallistuneet 22.10.2018

Taulukko 1: Paperiset palautekyselyt, kaikki *Muistatko vielä sen päivän* -tapahtumaan osallistuneet 22.10.2018

Taulukko 2: Paperiset palautekyselyt, yli 20-vuotiaat *Muistatko vielä sen päivän* -tapahtumaan osallistuneet 22.10.2018

Tutkimuspäiväkirjat:

Aineisto on tekijän hallussa.

Lehto, Kerttu 23.8.2018- 26.11.2018

Opiskelija 1: 21.9.2018- 29.10.2018

Opiskelija 2: 21.9.2018- 29.10.2018

Opiskelija 3: 21.9.2018- 29.10.2018

Sähköposti ja vapaa palaute:

Aineisto on tekijän hallussa.

Villan henkilökunta 2018. Sähköposti 29.8.2018. Tekijän hallussa.

Villan henkilökunta 2018. Kirjallinen palaute 26.11.2018.

Kuvat:

Kuva 1: Grey gunners (2019) Press. <<https://www.lenovo-greygunners.com/new-page>> (26.3.2019)

Kuva 2: Kaljonen, JP (2012) Dublin 2. Tukholman pelautus.

Kuva 3: Lehto, Kerttu (2018) Pukupäivä.

Kuva 4: Mäkelä, Janni (2018) *Muistatko vielä sen päivän* -tanssit.

Kuva 5: Mäkelä, Janni (2018) *Muistatko vielä sen päivän* -tanssit.

Kotisivut, blogit ja uutiset:

Alrooth, Jussi: *Onko larppaaminen uusi taiteenlaji?* Helsingin Sanomat, 14.8.2003, <<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004159858.html>> (25.2.2019)

Crossroads foundation: *Press. A day in the life of a refugee*, 2019, <<http://www.refugee-run.org/press.html>> (25.2.2019)

Dziobak larp studios: Dziomak larp studios, 2019, <<https://www.dziobak.studio/>> (18.3.2019)

Dziobak studios: Larp tickets, 2019, <<https://larptickets.com/>> (25.2.2019)

Efterskolen Epos: Efterskolen på Danebod, 2019, <<https://efterskolen-epos.dk/>> (25.2.2019)

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry 2019a: EKL, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/ekl/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry 2019b: Jäsenyys ja jäsenedut, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/ekl/jasenyys-ja-jasenedut/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry 2019c: Edunvalvonta, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/edunvalvonta/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry 2019d: Eläkkeensaaja-lehti, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/media/elakkeensaaja-lehti/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien keskusliitto EKL ry 2019e: EKL elinvoimaa- hanke, 2019, Ennaltaehkäisevän mielenterveystoiminnan kehittämishanke. <<https://www.elakkeensaajat.fi/toiminta/paattyneet-hankkeet/ekl-elinvoimaa-hanke/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien keskusliitto EKL ry 2019f: Verkosta virtaa- toiminta, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/toiminta/verkosta-virtaa-toiminta/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien keskusliitto EKL ry 2019g: *Kulttuurikatselmus*. Toiminta, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/toiminta/kulttuurikatselmus-2018/>> (16.1.2019)

Eläkkeensaajien keskusliitto EKL ry 2019h: *Julkaisuja*. Elinvoimaa- toiminta, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/toiminta/elinvoimaa-toiminta/julkaisuja/>>

Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry 2019i: Elinvoimaa-toiminta, 2019, <<https://www.elakkeensaajat.fi/toiminta/elinvoimaa-toiminta/>> (16.1.2019)

Evakkovaellus: *Urjalan 9.7.2016. Evakkovaellus*, 2017, <<http://www.evakkovaellus.fi/>> (5.2.2019)

- Grey gunners: Grey gunners, 2019, <<https://www.lenovo-greygunners.com/>> (26.3.2019)
- Just a little lovin': Just a little lovin', 2019, <<https://jall2019.weebly.com/>> (25.2.2019)
- Järvi, Timo: *Evakkojuna saapui Juupajoelle 26.8.2017*, Resiina, 2017, <<http://vaunut.org/sarja/4120>> (5.2.2019)
- Kaljonen & Raekallio: *Stockholm- Dublin2*, Beverlery Carpenter, 2019, <<http://www.beverleycarpenter.co.uk/htdocs/London%20Activism/4.htm>> (25.2.2019)
- Karjalainen nuorisoliitto: Evakkojuna, 2019, <<https://www.karjalainennuorisoliitto.fi/toiminta/?x173625=478649>> (5.2.2019)
- Karjalainen, Pauliina: *"Larpatessa olet kuin videopelin sisällä" – Claus Raasted larppaa työkseen*, Yle Uutiset 1.8.2016, <<https://yle.fi/uutiset/3-9059732>> (25.2.2019)
- Koneen säätiö: *Halat Hisar—liveroolipeli vaihtoehtohistoriassa*, Pitkät jutut, 8.12.2015, <<https://koneensaatio.fi/halat-hisar-liveroolipeli-vaihtoehtohistoriassa/>> (25.2.2019)
- Koskinen, Anu Leena: *Sinipetra Paatola tapasi miehensä vampyyrihahmon ansiosta ja hoitaa stressiä roolipelillä – nuoruuden intohimosta löytyi myös työ*, Yle Uutiset 7.9.2018, <<https://yle.fi/uutiset/3-10389425>> (25.2.2019)
- Leiwo, Hanne: *Mehiläisen palvelukoti AVIn valvontaan Vaasassa – lääkehoidon toteuttamisessa todetut puutteet johtavat tutkintapyyntöön poliisille*, Yle Uutiset 21.3.2019, <<https://yle.fi/uutiset/3-10701071>> (26.3.2019)
- Malinen, Markku & STT: *Attendo jättää selvityksen aluehallintovirastolle Siilinjärven hoivakodin kipulääkekirjauksista – avi päättää toimenpiteistään myöhemmin*, Yle Uutiset 18.2.2019, <<https://yle.fi/uutiset/3-10695711>> (26.3.2019)
- Muistojen talo: Mitä luova muistelutyö on? 2019, <<https://www.muistojentalo.fi/luova-muistelutyö/>> (1.2.2019)
- Mustafa, Riad Walid: Promoting Larp in new places, 2015, <<http://nordiclarptalks.org/promoting-larp-in-new-places-riad-walid-mustafa/>> (25.2.2019)
- Nielsen, Martin: Bringing larp to refugee camp... Without really knowing how, 2014, <<http://nordiclarptalks.org/bringing-larp-to-a-refugee-camp-without-really/>> (25.2.2019)
- Nordic larp: What is Nordic Larp? 2015, <<http://nordiclarp.org/what-is-nordic-larp/>> (5.6.2018)
- Oral History Society 2018a: Welcome, 2018, <<https://www.ohs.org.uk/>> (5.2.2019)
- Oral History Society 2018b: Morecambe bay lives, 2018, <<https://www.ohs.org.uk/morecambe-bay-lives/>> (5.2.2019)
- Oral History Society 2018c: Psycho-social therapies and care environments, 2018, <<https://www.ohs.org.uk/about/psycho-social-therapies/>> (5.2.2019)
- Oral History Society 2018d: Reminiscence work training launched, 2018, <<https://www.ohs.org.uk/reminiscence-work-training-launched/>> (5.2.2019)

- Palomaa, Antti: *Esperin hoivakodilla on ongelmia tiedonkulussa ja työntekijöiden saamisessa Punkalaitumella*, Yle Uutiset 21.3.2019, <<https://yle.fi/uutiset/3-10700747>> (26.3.2019)
- Pihlman, Olga: *Larppaamalla tavallisesta Turkulaisesta tulee ulkoavaruuden sotilas*, Yle Uutiset, 12.11.2015, <<https://yle.fi/uutiset/3-8449345>> (25.2.2019)
- Sillanpää, Miina: *Jo Commodorea 80-luvulla hakannut pelinikkari haluaa ihmisten näkevän taiteen peleissä: "Pukusuunnittelijan palkkaus pelifirmaan on hieno alku"*, Yle Uutiset, 18.2.2019, <<https://yle.fi/uutiset/3-10651215>> (26.3.2019)
- Suomalaisen kirjallisuuden seura 2019a: FOHN – Finnish Oral History Network, 2019, <<https://www.finlit.fi/en/research/research-networks/fohn-finnish-oral-history-network#.XFmtgc3ks2w>> (5.2.2019)
- Suomalaisen kirjallisuuden seura 2019b: FOHN-links, 2019, <<https://www.finlit.fi/en/research/research-networks/fohn-finnish-oral-history-network/fohn-links#.XFmq0s3ks2w>> (5.2.2019)
- Suomen Kulttuurirahasto: Myönnetty apurahat, 2019, <<https://apurahat.skr.fi/myonnot>> (25.2.2019)
- Suomen Kulttuurirahasto: Kurkistus kaupunkipelin maailmaan, 2018, <<https://skr.fi/ajankohtaista/kurkistus-kaupunkipelin-maailmaan>> (25.2.2019)
- Suovanen, Mira: *LARP – mitä se on?* Todellisuuspakolaiset ry, 2018, <<https://www.todellisuuspakolaiset.com/larp-faq>> (28.9.2018.)
- Theseus: Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut, 2019, <<https://www.theseus.fi/>> (5.2.2019)
- Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry Kotikunnas 2015a: Historia, 2015, <<http://www.kotikunnas.fi/kotikunnas/index.php/kotikunnas/historia>> (24.1.2019)
- Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry Kotikunnas 2015b: Kotikunnas, 2015, <<http://www.kotikunnas.fi/kotikunnas/index.php/kotikunnas>> (24.1.2019)
- Vanhustyön keskusliitto 2019a: *Muistelu*, Vahvike, 2019, <<https://www.vahvike.fi/fi/muistelu>> (1.2.2019)
- Vanhustyön keskusliitto 2019b: *Materiaalit-välineet*, Vahvike, 2019, <<https://www.vahvike.fi/fi/muistelu/materiaalit-valineet>> (1.2.2019)
- Vanhustyön keskusliitto 2019c: *Ohjaaminen*, Vahvike, 2019, <<https://www.vahvike.fi/fi/muistelu/ohjaaminen>> (1.2.2019)
- Vanhustyön keskusliitto 2019d: *Opas*, Vahvike, 2019, <<https://www.vahvike.fi/fi/kirjallisuus/kategoria/opas>> (5.2.2019)
- Vihan itkuvirsi: Info, 2018, <<https://vihanitkuvirsi2018.wordpress.com/info/>> (25.2.2019)
- Zidan, Aisha: *Palestiinalaisalueelle on syntynyt liveroolipelaajien joukko, jolla on tiiviit yhteydet Pohjoismaihin: "Suomalaiset pelaajat ovat hauskoja"*, Yle Uutiset, 26.2.2018, <<https://yle.fi/uutiset/3-10065386>> (25.2.2019)

KIRJALLISUUS:

- Bornat, Joanna: Reminiscence and oral history: parallel universes or shared endeavour? *Ageing and Society* 2001. 21:2, 219-241.
<http://oro.open.ac.uk/39509/1/bornat_pp43-52.pdf> (15.4.2019)
- Eskelinen, Karoliina: *Paikat ja muistaminen: Muistitietotutkimukseen ja humanistiseen maantieteeseen perustuva tutkimus Eeva Kilven muistelmateoksista ja siirtokarjalaisten omaelämäkertateksteistä*. Pro gradu. Itä-Suomen yliopisto, 2018.
<<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20181320>> (5.2.2019)
- Eskola, Jani & Vastamäki, Jaana: ”Teemahaastattelu: Opit ja opetukset.” Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkertuu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle*. Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. PS-kustannus, Jyväskylä, 2010.
- Fatland, Erik & Wingård, Lars: Sitaatti. Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Jaakko Stenros & Markus Montola. Fëa Livia, Tukholma, 2010, 9.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina: ”Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä.” Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Vantaa: Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vantaa, 2006.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija: ”Muistitieto ja tutkimus.” Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Vantaa: Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vantaa, 2006.
- Fingerroos, Outi: Karjala. Muistin ja utopian paikka. *Alue ja ympäristö* 2006. 35:2, 3-14. <<https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64290/25575>> (24.1.2019)
- Fingerroos, Outi: *Karjala utopiana*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, Jyväskylä, 2010.
- Gerge, Tova: ”Larp and aesthetic responsibility. When just a little lovin’ became an art debate.” Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki, 2012.
- Fingerroos, Outi: *Muistitietotutkimus oikoo vuoden 1918 historiallisia vääristymiä*, Jyväskylän yliopisto, 11.6.2018,
<<https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2018/06/muistitietotutkimus-oikoo-vuoden-1918-historiallisia-vaaristymia>> (29.3.2019)
- Hakkarainen, Henri & Stenros, Jaakko: “The Meilahti School: Thoughts on Role-playing.” Teoksessa *As Larp Grows Up – Theory and Methods in Larp*. Toim. Morten Gade, Line Thorup & Mikkel Sander. Projektgruppen KP03, Frederiksberg, 2003.
- Hakonen, Sinikka: ”Muistelutyö.” Teoksessa *Seni- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Toim. Marjatta Marin & Sinikka Hakonen. PS-kustannus, Jyväskylä, 2003.
- Henriksen, Thomas Duus: “Learning by fiction.” Teoksessa *As Larp Grows Up – Theory and Methods in Larp*. Toim. Morten Gade, Line Thorup & Mikkel Sander. Projektgruppen KP03, Frederiksberg, 2003.

- Hohenthal-Antin, Leonie: "Senioriteatteri." Teoksessa *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Toim. Marjatta Marin & Sinikka Hakonen. PS-kustannus, Jyväskylä, 2003.
- Hohenthal-Antin, Leonie: *Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä*. PS-kustannus, Jyväskylä, 2006.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu: "Kerronnallinen haastattelu." Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere, 2005.
- Josselson, Ruthellen: "Nimeämistä, tunkeilua, vallankäyttöä? Toisen elämän kirjoittamisesta." Teoksessa *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, Jyväskylä 2004.
- Kalela, Jorma: "Tutkijan vapaus historiantutkimuksessa." Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Kaljonen, JP & Raekallio, Johanna: "Dublin2. The EU's asylum policy in miniature." Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki, 2012.
- Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: "Alkusanat." Teoksessa: *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Helsinki, 2002.
- Karttunen, Laura; Niemi, Juhani & Pasternack, Amos (toim.): *Taide ja taudit*. Tampere University Press, Tampere, 2007.
<https://moodle.utu.fi/pluginfile.php/947166/mod_page/content/34/taide_ja_taudit_2007.pdf> (26.3.2019)>
- Korhonen, Suvi & Virtaperko, Tuukka: "Tahtotila. Running the gauntlet of madness." Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki 2012.
- Krokkfors, Leena; Kangas, Marjaana & Hyvärinen, Reetta: "Oppimispelit rajoja ylittävinä ja osallistavina oppimisympäristöinä." Teoksessa *Oppiminen pelissä. Pelit, pelillisyyt ja leikillisyyt opetuksessa*. Toim. Leena Krokkfors, Marjaana Kangas & Kaisa Kopisto. Vastapaino, Tampere, 2014.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa: "Takaisin evakkotielle. Kävelyvaellus muistojen herättäjänä." Teoksessa *Takaisin Karjalaan*. Toim. Outi Fingerroos & Maunu Häyrynen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2012.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa: *Kotirintamia ja kaukomaita: paikattomuus tilallisen trauman ilmentäjänä suomalaisten ja englantilaisten sotilaiden muistoissa*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki 2008, 15-31. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1755044>> (5.2.2019)
- Laine, Markus; Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka: "Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria." Teoksessa *Tapaustutkimuksen taito*. Toim. Markus Laine, Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen. Gaudeamus, Helsinki 2007.
- Laitinen, Liisa: *Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua*. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 46, Turku, 2017.
<<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>> (18.3.2019)

- Latvala, Johanna; Peltonen, Eeva & Saresma, Tuija: ”Tutkijat kertovat, konventiot murtuvat?” Teoksessa *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, Jyväskylä 2004.
- Lindahl, Lise: ”Weddings and anti-condom activists. Introducing Larp in Palestine.” Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki, 2012.
- Lehikoinen, Kai & Vanhanen, Elise (toim.) 2017a: *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen ja kotimaiseen tutkimukseen*. ArtsEqual, Helsinki, 2017.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4> (15.2.2019)
- Lehikoinen, Kai & Vanhanen, Elise 2017b: ”Johdanto.” Teoksessa *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen ja kotimaiseen tutkimukseen*. Toim. Kai Lehikoinen & Elise Vanhanen. ArtsEqual, Helsinki. 2017
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4> (15.2.2019)
- Larp census: Results. Kyselytutkimus 2014. <<http://larpcensus.org/results/en>> (22.2.2019)
- Lehto, Kerttu: ”#Näkökulmaa. Larp nuorisotyön menetelmänä.” Opinnäytetyö. Humanistinen Ammattikorkeakoulu, 2016. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201604295496>> (18.8.2018)
- Lepistö, Sini-Mari: ”Muistatko? Muistitiedon keruu ja muisteluhaastattelut vanhustyössä – opas lähihoitajaopiskelijoille.” 2009
<<https://www.vahvike.fi/sites/default/files/dokumentit/Muistatko%20muistitiedon%20keruuopas.pdf>> (haettu 5.2.2019)
- Leskelä-Kärki Maarit: ”Tutkija ja kolme sisarta. Polkuja henkilökohtaiseen historian tutkimukseen.” Teoksessa: *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, Jyväskylä. 2004.
- Leppälahti, Merja: *Roolipelaaminen. Eläytymistä ja fantasiaharrastusverkostoja*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki, 2009.
- Liikanen, Hanna-Liisa: *Ikääntyminen ja kulttuuri. Kohti seniorikulttuuria*. Ikäinstituutti, Helsinki, 2011.
- Lumme-Sandt, Kirsi: ”Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa.” Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere 2005.
- Macdonald, Johanna: “We created a monster, part I.” Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki, 2012.
- Malmivirta, Helena: ”Taide, taidetoiminta ja niiden vaikutukset ikääntyneiden hyvinvointiin.” Teoksessa *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen*. Toim. Kai Lehikoinen & Elise Vanhanen. ArtsEqual, Helsinki 2017.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4> (15.3.2019)

- Marin, Marjatta: ”Elämän paikallisuus ja paikat.” Teoksessa *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Toim. Marjatta Marin & Sinikka Hakonen. PS-kustannus, Jyväskylä, 2003.
- Mikkola, Kalle & Rantanen, Teemu: ”Live-roolipelaamisen peruskäsitteistä.” Teoksessa *Larpinjärjestäjän käsikirja*. Toim. Teemu Rantanen. Suomen liveroolipelaajat ry, Helsinki, 2007.
- Mochocki, Michal: ”Reliving Sarmatia. National heritage revived in the polish larp scene.” Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki 2012.
- Montola, Markus: ”*On the Edge of the Magic Circle. Understanding Role-Playing and Pervasive Games*.” Väitöskirja, Tampereen yliopisto. Tampere university press, Tampere 2012.
- Mäkelä, Pirjo: ”Tutkijan näkökulma.” Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Niskanen, Niina: *Turvallisempaa larppausta. Materiaalipaketti häirinnän torjuntaan ja ehkäisyyn*. 2017.
<http://turvallisempaa.larp.fi/Turvallisempaa_larppausta_materiaalipaketti_v1.2.pdf>
(29.3.2019)
- Pettersson, Juhana: ”Hahmoon eläytyminen roolipelin ytimessä.” Teoksessa *Seikkailuja ja sankareita. Katsauksia suomalaisen roolipelaamisen historiaan ja nykyhetkeen*. Toim. Jaakko Stenros & Jukka Särkijärvi. Tampereen museoiden julkaisuja 153, Tampere, 2018.
- Pettersson, Juhana: ”Luminescence. Abstractions of bodily experience in 800 kilos of flour.” Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Jaakko Stenros & Markus Montola. Fëa Livia, Tukholma, 2010.
- Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko: ”Etiikan luonne ja alueet.” Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Helsinki, 2002.
- Pietarinen, Juhani: ”Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä.” Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Pohjola, Mike: ”Inside:Outside. In prison with Kafka and Beckett.” Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Jaakko Stenros & Markus Montola. Tukholma: Fëa Livia, Tukholma, 2010.
- Pohjola, Mike: ”Alkusanat.” Teoksessa: *Larpinjärjestäjän käsikirja*. Toim. Teemu Rantanen. Helsinki: Suomen liveroolipelaajat ry, Helsinki, 2007.
- Pohjola, Mike: ”The Manifesto of the Turku School.” Teoksessa *As Larp Grows Up – Theory and Methods in Larp*. Toim. Morten Gade, Line Thorup & Mikkel Sander. Projektgruppen KP03, Frederiksberg, 2003.
- Raasted, Claus: ”Rollespil i rude skov. Changing the world one sword at the time.” Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Stenros, Jaakko & Montola, Markus. Fëa Livia, Tukholma, 2010.

- Reivo, Juho: ”Larp-tapahtuma järjestelyjen ja tuottamisen näkökulmasta.” Teoksessa *Larpinjärjestäjän käsikirja*. Toim. Teemu Rantanen. Suomen liveroolipelajaajat ry, Helsinki, 2007.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: ”Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus.” Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere, 2005.
- Räikkä, Juha: ”Ammattietiikan merkitys.” Teoksessa *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen. Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Saarikoski, Petri: ”Yhteisöpelejä rakentamassa. Juhana-herttuan Aikakapseli 2006-2008.” Teoksessa *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Toim. Maarit Grahn & Maunu Häyrynen. SKS, Helsinki 2009.
- Saitta, Eleanor: ”It’s about time.” Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki, 2012.
- Salmi-Nikander, Kirsti: ”Tapahtuma, kokemus ja kerronta.” Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vantaa, 2006.
- Salomonsen, Xenia: ”The use of history in larp.” Teoksessa *As Larp Grows Up – Theory and Methods in Larp*. Toim. Morten Gade, Line Thorup & Mikkel Sander. Projektgruppen KP03, Frederiksberg, 2003.
- Siivonen, Katriina: ”Osallistava kulttuurituotanto. Pohdintaa kulttuurisesta kestävydestä.” Teoksessa *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Toim. Maarit Grahn & Maunu Häyrynen. SKS, Helsinki 2009.
- Stark, Lizzie: ”We hold these rules to be self-evident. Larp as metaphor for American identity.” Teoksessa *States of play. Nordic Larp around the world*. Toim. Juhana Pettersson. Pohjoismaisen roolipelaamisen seura, Helsinki, 2012.
- Stenros, Jaakko: ”Suomalaiset roolipelit.” Teoksessa: *Seikkailuja ja sankareita. Katsauksia suomalaisen roolipelaamisen historiaan ja nykyhetkeen*. Toim. Jaakko Stenros & Jukka Särkijärvi. Tampereen museoiden julkaisuja 153, Tampere, 2018.
- Stenros, Jaakko 2010a: ”Mellan himmel och hav. Embodied amorous queer scifi.” Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Jaakko Stenros & Markus Montola. Fëa Livia, Tukholma, 2010.
- Stenros, Jaakko 2010b: ”Nordic larp: theatre, art and game.” Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Jaakko Stenros & Markus Montola. Fëa Livia, Tukholma, 2010.
- Stenros, Jaakko & Harviainen, J.Tuomas: ”Akateeminen roolipelitutkimus Pohjoismaissa.” Teoksessa *Seikkailuja ja sankareita. Katsauksia suomalaisen roolipelaamisen historiaan ja nykyhetkeen*. Toim. Jaakko Stenros & Jukka Särkijärvi. Tampereen museoiden julkaisuja 153, Tampere, 2018.
- Stenros, Jaakko & Harviainen, J.Tuomas: ”Katsaus pohjoismaiseen roolipelitutkimukseen.” Teoksessa *Pelitutkimuksen vuosikirja 2011*. Toim. Jaakko Suominen. 2011. <<http://www.pelitutkimus.fi/vuosikirja2011/ptvk2011-07.pdf>> (17.8.2018)

- Stenros, Jaakko & Montola, Markus: "The paradox of Nordic larp culture." Teoksessa *Nordic Larp*. Toim. Jaakko Stenros & Markus Montola. Fëa Livia, Tukholma, 2010.
- Stenros, Jaakko & Särkijärvi, Jukka: "Esipuhe." Teoksessa *Seikkailuja ja sankareita. Katsauksia suomalaisen roolipelaamisen historiaan ja nykyyhetkeen*. Toim. Jaakko Stenros & Jukka Särkijärvi. Tampereen museoiden julkaisuja 153, Tampere, 2018.
- Suomi, Asta: "Puhe- ja tunnetyö seniori- ja vanhustyössä." Teoksessa *Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Toim. Marjatta Marin & Sinikka Hakonen. PS-kustannus, Jyväskylä, 2003.
- Södberg, Johan: "Play is political." Teoksessa *As Larp Grows Up – Theory and Methods in Larp*. Toim. Morten Gade, Line Thorup & Mikkel Sander. Projektgruppen KP03, Frederiksberg, 2003.
- Talvela, Nina: "Vain kerran vuodessa: Ropeconin vuosikymmenet." Teoksessa *Seikkailuja ja sankareita. Katsauksia suomalaisen roolipelaamisen historiaan ja nykyyhetkeen*. Toim. Jaakko Stenros & Jukka Särkijärvi. Tampereen museoiden julkaisuja 153, Tampere, 2018.
- Tiihonen, Arto: "Kokemus puhuu, tarina kertoo, tutkija selittää – tarinoittamalla tiedettä kokemuksista." Teoksessa *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Toim. Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja, Jyväskylä, 2004.
- Tuomi-Nikula, Outi: "Takaisin juurille. Itäsuksalaisten kartanonomistajien paluumuutto kulttuuriperintöprosessina." Teoksessa *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Toim. Maarit Grahn & Maunu Häyrynen. SKS, Helsinki, 2009.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki, 2009.
- Turun Yliopisto: Tutkimuksen eettisyys Turun yliopistossa – ei-lääketieteellisen tutkimuksen ennakoarviointi. *Tutkimus*. 2019.
<<https://www.utu.fi/fi/tutkimus/eettisyys/ei-laaketieteellisten-tutkimusten-ennakoarviointi>> (25.1.2019)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. 2009.
<<https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>> (25.1.2019)
- Ukkonen, Taina: "Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa." Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vantaa, 2009.
- Valli, Raine: "Kyselylomaketutkimus." Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Toim. Juhani Aaltola & Raine Valli. PS-kustannus, Jyväskylä, 2010.
- Valtonen, Anu: "Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi?" Teoksessa *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere, 2005.
- Vasenkari, Marja: "Osallistuvan havainnoinnin menetelmä kulttuurin kenttätutkimuksessa." Teoksessa *Kulttuurin kenttätutkimuksen alkeet: osallistuva havainnointi*. Toim. Maria Vasenkari. M. Vasenkari, Turku, 1996.

World Health Organisation: Health 2020. A European policy framework and strategy for the 21st century. 2013.

<http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/199532/Health2020-Long.pdf?ua=1> (9.4.2019)

LIITTEET

LIITE 1: Haastattelurunko 10.9.2018

Haastattelu 1

-Muistutus siitä, kuka mä olen ja mitä tulee tapahtumaan.

Tänään on Maanantai 10.9 ja olen täällä Kotikunnaksen päiväpaikka Villassa. Aiomme nyt aloittaa maanantairyhmäläisten kanssa vapaamuotoisen, tarinankerronnallisin menetelmin ryhdytetyn ryhmähaastattelun. Ensin pari jäänrikkomismenetelmää ja sitten varsinainen muisteluosio.

Jäänrikkomismenetelmä 1: rakkaani. Ajatelkaa elämänne tärkeintä henkilöä. Kuvailkaa lyhyesti, miksi hän on niin tärkeä.

Jäänrikkomismenetelmä 2. tärkeä maisema: Itselle tärkeä maisema yhdellä sanalla.

Voidaan keskustella lyhyesti jos luonnostaan kumpuaa.

→ Kahville.

Kahvit, ja esineet pöydällä.

Ohjaaminen muisteluun

Ohjaaminen yhteisiin muistoihin → Keskusteleavuus. Jakaako joku jonkun muiston?

Peliksi sopivat muistot: tapahtumat, juhlat ym.

Lopetuspuheenvuoro: Kiitos paljon Villan väki. Nyt meidän alkaa olla aika lopettaa.

Haluaisiko joku vielä lisätä tai kysyä jotain? Siinä tapauksessa lopetan nyt nauhoituksen, kiitos.

LIITE 2: Haastattelurunko 17.9.2018

Haastattelu 2

-Muistutus siitä, kuka mä olen, mikä on muistatko vielä sen päivän ja mitä tulee tapahtumaan.

Nauhoitus.

Tänään on maanantai 17.9 ja olen täällä Kotikunnaksen päiväpaikka Villassa. Aiomme nyt aloittaa maanantairyhmäläisten kanssa hyvin vapaamuotoisen, keskustelunomaisen ryhmähaastattelun. Tämä on toinen haastattelutuokio jonka teemme, ensimmäisessä kartoitimme ryhmän jaettuja nuoruusmuistoja ja nyt syvennämme viime kerralla opittua.

Viimeisen kerran kertaus, mitä analyysistä selvisi. Aiheen täsmennys: tanssit vai illamat?

Yksi lämmin tanssi- muisto jokaiselta.

Kenen kanssa kävit tansseissa; kerro ihan konkreettinen esimerkki.

→ Tunnelma? Millainen oli,

Musiikki, esiintyjät, → oliko näitä? jätä soimaan taustalle.

n.13.15 kahville, jossa...

Ruoka/juoma/tuoksut/maut

Pukeutuminen, mihin itse pukeuduit, oliko sulla jotain erityistä vaatetta tai tyyliä?

Koristelut? Miltä siellä näytti? Pohjapiirustus?

Miestenhaku/naistenhaku?

Yksityiskohtia

Henkilökohtaisia tanssimuistoja

Lopetuspuheenvuoro: Kiitos paljon Villan väki. Nyt meidän alkaa olla aika lopettaa.

Haluaisiko joku vielä lisätä tai kysyä jotain? Siinä tapauksessa lopetan nyt nauhoituksen, kiitos.

LIITE 3: Haastattelurunko opiskelijoille 29.10.2018

Tänään on (päivämäärä) ja olen tullut tänne (minne) tapaamaan (haastateltavan nimi) ja keskustelemaan Muistatko vielä sen päivän- tapahtumasta. Minun nimeni on (oma nimi) ja opiskelen (mitä ja missä). Osallistuimme molemmat Muistatko vielä sen päivän- tapahtumaan.

Teemoja haastatteluun:

1. Tiesitkö entuudestaan, mitä on larp?
2. Minkälaisia ennakko-odotuksia sinulla oli tapahtumasta?
3. Vastasiko tapahtuma ennakko-odotuksiasi?
4. Oliko tapahtumaan valmistautuminen helppoa tai vaikeaa?
5. Oliko sinulla hauskaa itse tapahtumassa?
6. Muistuttiko tapahtuma sinua omista nuoruusmuistoistasi?
7. Oliko tapahtumassa jotain yksityiskohtia, jotka muistat omasta nuoruudestasi?
8. Mitä jäit kaipaamaan?
9. Haluaisitko, että vastaavanlainen tapahtuma järjestettäisiin jostain sinun muistostasi (jokin muu kuin tanssit)? Jos, niin mistä?

LIITE 4: Avoin palautekysely maanatairyhmäläisille 15.10.2018.

Olemme työstäneet nyt pari kuukautta Muistatko vielä sen päivän- hanketta, ja ensi maanantaina projekti huipentuu oikeisiin tansseihin. Tälle paperille voit kirjoittaa tämän hetkisiä ajatuksiasi ja tuntemuksiasi hankkeesta: siitä mitä olemme jo tehneet ja tulevasta tapahtumasta. Voit allekirjoittaa viestisi tai antaa nimetöntä palautetta, risuja tai ruusuja.

LIITE 5: Palautekysely Muistatko vielä sen päivän- tapahtumaan 22.10.2018

MUISTATKO VIELÄ SEN PÄIVÄN- PALAUTEKYSELY

Tähän kyselyyn vastaamalla autat kehittämään Muistatko vielä sen päivän- menetelmäoppaan, sekä tarjoat kallisarvoista aineistoa Kerttu Lehdon pro gradu- työhön. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti.

1. Taustatietosi

Ikäsi	
Mistä sait kuulla tapahtumasta?	
Oletko Kotikunnaan asiakas?	
Oletko Kotikunnaan henkilökuntaa, opiskelija tai vapaaehtoinen?	
Oletko ollut mukana järjestämässä tätä tapahtumaa?	

2. Vastaa seuraaviin väittämiin asteikolla
5= Erittäin samaa mieltä, 4= Jokseenkin samaa mieltä, 3= Ei samaa eikä eri mieltä, 2= Jokseenkin eri mieltä, 1=Erittäin eri mieltä ja X= en halua vastata

	5	4	3	2	1	X
Minulla oli hauskaa						
Tutustuin uusiin ihmisiin						
Muistin jotain nuoruuteni maisemasta						
Muistin jonkun henkilökohtaisen nuoruusmuiston						
Muistin jotain, minkä luulin unohtaneeni						
Voisin osallistua vastaavaan tapahtumaan tulevaisuudessa						
Voisin olla mukana järjestämässä vastaavaa tapahtumaa tulevaisuudessa						
Haluaisin, että vastaava tapahtuma järjestettäisiin minun muistojeni pohjalta						
Ohjeistus oli selkeää						
Jäin kaipaamaan jotain, mitä?						

Mikäli haluat jättää vapaamuotoista kirjallista palautetta tai täsmentää jotain vastaustasi, voit kirjoittaa sen tämän paperin kääntöpuolelle. Jos haluat, että otan sinuun yhteyttä, kirjoita kääntöpuolelle yhteystietosi, niin olen sinuun yhteydessä. Yhteystietojasi ei yhdistetä vastaukseen eikä anneta eteenpäin.

Kiitos vastauksestasi!

LIITE 6: Hahmonluontilomake

Nimi

Ikä

yhteiskunnallinen asema/ammatti

Luonnekuvaus

Miksi olet täällä

Mistä tulossa ja minne menossa

Tunnetila

Pohdinnan aihe peliin

Kontaktit

Tärkeät arvot

Kolme tärkeintä asiaa/henkilöä

Kolme asiaa, joita tulisi tehdä/päättää/pohtia piakkoin (pelin aikana)

Ristiriita

Liite 7: Tutkimuslupa 3.9.2018

Muistatko vielä sen päivän

Muistatko vielä sen päivän on pedagoginen, täysin uudenlainen larp-projekti, jossa elävöitetään yhteisön jaettuja muistoja larpin keinoin. Larp tarkoittaa toimintaa, joka sijoittuu näyttelemisen, leikkimisen, ja vakavan tekemisen väliin. Larpeissa voidaan käsitellä mitä vain aiheita ja teemoja, mutta ne käsitellään roolihahmossa, eli *jonkun muun ajatusmaailman kautta*. Lyhyesti sanottuna larpissa olet pelin ajan joku muu (roolihahmosi). Muistatko vielä sen päivän-hankkeessa suurin roolihahmotyö on opiskelijoilla, mutta myös te pääsette rakentamaan heidän roolihahmojaan ja itse larppaamaan nuorta itseänne (paitsi jos haluat, voit myös hypätä esimerkiksi isäsi housuihin tai kokeilla pastorin roolia). Ajattelitko nuorena todellakaan niin eri tavoin? Pukeuduitko silloisen muodin mukaan? Ovatko mieliruokasi tai -musiikkisi vaihtuneet? Entä arvomaailmasi?

Projektilla on hyvinvointia lisääviä, sukupolvien välistä kommunikointia parantavia ja yhteisöllisyyttä lisääviä tavoitteita. Se on erilainen tapa lähestyä muistelutyötä: kaikki aistit huomioon ottava, joka vaiheessa osallistava, tarkka ja yksityiskohtainen ja lämminhenkinen ja rakastava.

Muistatko vielä sen päivän tapahtuu maanantai- iltapäivisin Villassa, lounaan jälkeen kahden kuukauden ajan:

3.9 Kerttu Lehto tulee tutustumiskäynnille Villaan ja kertoo mistä on kyse.

10.9 **Ensimmäinen ryhmähaastattelu/muistelutuokio.**

Koitamme löytää jonkun muiston, jonka kaikki muistelijat jakavat (esim. lapsuuden joulu, latotanssit, juhannus, tms.)

17.9 **Toinen ryhmähaastattelu/muistelutuokio.**

Syvennetään valittua muistoa, mikä tekee siitä henkilökohtaisen ja mitä eri asiat tuovat muistoja mieleen? Mietitään eri aistien kautta.

24.9 **Opiskelijat tulevat vierailulle ja jokainen saa oman opiskelijaparin loppuprojektin ajaksi. Tutustutaan omaan pariin ja kerrotaan hänelle, mitä ollaan tekemässä.**

- 1.10 **Juliste ja suunnittelu.** Mietitään yhdessä, mitä kaikkea Muistatko vielä sen päivän – tapahtumassa pitäisi olla (unohtuiko haastatteluissa mainita jotain). Osa pareista askartele julisteen, jolla tapahtumaa voidaan mainostaa muillekin ja osa pareista miettii, mistä saadaan tarvittavat tavarat muiston uudelleen luomiseen.
- 8.10 **Hahmot.** Larppiin tarvitaan hahmot: Sinun hahmosi on sinä itse nuorena ja te mietitte yhdessä opiskelijaparin kanssa, onko sinun elämässäsi ollut jotakuta henkilöä, joka sopisi hänen hahmokseen. Käydään läpi sitä, miten hahmo rakennetaan.
- 15.10 **Lavasteet ja roolivaatteet.** Tänään pääsette osallistumaan lavasteiden tekoon ja tapahtumatilan suunnitteluun, sekä roolivaatteiden suunnitteluun ja kokeiluun yhdessä parienne kanssa. Muistakaa, että teidän tulee antaa tyylivinkkejä nuorille pareillenne, onhan tarkoitus matkustaa muistoihinne!
- 22.10 **Itse tapahtumapäivä!** Muistatko vielä sen päivän tapahtuu klo 13-15, mutta sitä ennen opiskelijaparinne tulee luoksenne ja auttaa teitä laittautumaan ym. Tapahtuman luonteesta riippuen joidenkin päivä tai tapahtuma saattaa alkaa jo aikaisemmin, jos muistoonne liittyy olennaisesti esim. jossain käyminen (jouluukuusen haku, aamutorilla tai kauppahallissa käynti ym.). Kannattaa varata koko päivä kalenterista jo nyt. Tapahtuman jälkeen istumme hetkeksi alas ja puramme kaikkein päällimmäisimmät tunnot ryhmässä.
- 29.10 **Purkukäynti.** Keskustelemme, millainen tapahtuma oli ja mikä olo siitä jäi. Tekikö se kunniaa oikeille muistoillenne? Saiko se muistamaan jotain muuta? Entä koko syksy? Miten yhteistyö opiskelijaparin kanssa on sujunut?
- 12.11 Kerttu tulee moikkaamaan vielä myöhemmin syksyllä.

Tästä tulee hienoa, uutta ja ihmeellistä. Mikäli Teillä tai läheisellänne on mitään kysyttävää tai tarkennuksen tarvetta, minuun sopii ottaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostilla.

045 171 0917

kemleh@utu.fi

Innostunein terveisin,

Kerttu Lehto, Muistatko vielä sen päivän- hankekoordinaattori

Tutkimuslupa: Muistatko vielä sen päivän

3.9.2018

Kirjoitan Muistatko vielä sen päivän- hankkeesta Turun yliopistolle myös graduani. Gradussani tutkin larpin soveltumista muistelutyön menetelmäksi. Projektissa mukana olleet ja siten tutkimuksen kohteina olevat henkilöt eivät ole tunnistettavissa lopullisesta tuotoksesta. Lupaan lisäksi kohdella kaikkea aineistoa, kuten muistoja, kunnioittaen ja arvostaen. Myös gradun muut osapuolet (tilaaja ja professori) ovat sitoutuneet noudattamaan anonymiteettiä, sekä kunnioittamaan aineistoa (muistot) parhaansa mukaan.

Tietoisena lopullisen tuotoksen anonymiteetistä sekä tutkijan, professorin ja tilaajan kunnioituksesta aineistoa (esim. muistot) kohtaan, annan luvan käyttää niitä Muistatko vielä sen päivän- projektissa, Kerttu Lehdon gradussa, sekä projektin seurauksena kehitettävässä menetelmäoppaassa.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Aika ja paikka